

P 400(2)

Könyvtáros

'84 | 10

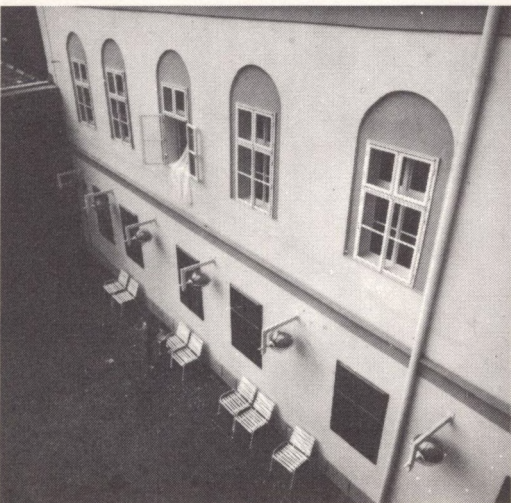
IK

1984 NOV 0 1

**Képek
a Kőszegi Városi Könyvtárról
(Cikkünket lásd az 598. oldalon)
Garas Kálmán
és MTI Fotó –
Cika László felvételei**

34. évfolyam, 10. szám
1984. október

TARTALOM

Pacsai László	Véleményem szerint	571
Vidra Szabó Ferenc	Mennyit keresnek a könyvtárosok? Mélto felkészülést a felszabadulás 40. évfordulójára! (<i>A.Al.</i>)	572 577
Páldy Róbert	Kitüntetések Pedagóguslélekkel a könyvtár élén. Beszélgetés Szurmay Ernő vel, a szolnoki Verseggy Ferenc Megyei Könyvtár ny. igazgatójával (<i>Sorsok és pá- lyák</i>)	579 580
Szöllősy Éva	Számítástechnika (<i>Figyelmébe ajánljuk!</i>)	588
Papp István	Régi épületben új könyvtár Kőszegen	589
MŰHELYKÉRDÉSEK		
Ferenczi Zsuzsanna- Murányi Péter	Tájékoztatósi kérdés vagy rejtvényfejtés? II.	598
Gócza Gyuláné	Új Hangfelvételek. Egy szolgáltatás múltja és jelene	600
A LAPOKBAN OLVASTUK	Volán Hírlap, Népművelés (Heves m.)	602, 603
V. Bárány Éva-Szabó Natália	Együtt a pedagógusokkal (<i>Könyvtári élet</i>)	605 607
HÍREK		
LÁTÓKÖR		
Dr. Balázs János	Bemutatjuk a Library Journalt, a világ jelenleg is megjelenő legrégebb könyvtári folyóiratát	609
Batári Gyula	Emlékezés Kőhalmi Bélára Ajánló bibliográfiákat – megfelelő példányszámban! (<i>-a -a</i>)	614 617
Galambos Ferenc	Sós Zsigmond (<i>A Könyvtáros galériája</i>)	619
BIBLIOGRÁFIÁK		
Péter László	Budapest történetének bibliográfiája 1981	620
Szabó Sándor	Könyvtári kis tükör. Ajánló könyvjegyzék. Technika 1945–1982	621
Gyimes Ferenc	Zeneművek. Kották katalógusa 1.	622
Pogány György	Magyar család-történeti és címertani irodalom 1561–1944	624
	Lapozgató	628
SAKMAI FOLYÓIRATOK - HÁLÓZATI HÍRADÓK		625
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK		629
A lapunk e számában közölt ex librisek Sós Zsigmond alkotásai		

Из содержания

Vidra Szabó Ferenc: Положение заработков венгерских библиотечек (572);
Papp Иштван: Новая библиотека в старом здании в городе Кёсег (589);
Гоца Дьюланэ: Издание в помощь комплектованию фонда (Новые звукозаписи) о грампластинках и кассетах, быдающихся в Венгрии (600);
Балаж Янош: Представляем журнал Library Journal (609);

From the contents

Ferenc Vidra Szabó: Salary conditions of Hungarian librarians (572);
István Papp: New library in an old building: Kőszeg (589);
Mrs. Gyula Gócza: A new guide to building musical collections (New Recordings), an annotated current bibliography of new Hungarian records and cassettes (600);
János Balázs: We introduce you The Library Journal (609).

Aus dem Inhalt

Ferenc Vidra Szabó: Die Erwerbsverhältnisse der ungarischen Bibliothekare (572)
István Papp: Neue Bibliothek in altem Gebäude in der Stadt Kőszeg (589)
Frau Gy. Gócza: Beratendes Heft zur Bestandsvermehrung (Neue Tonaufnahmen) über die in Ungarn erscheinenden Schallplatten und Kassetten (600);
János Balázs: Wir präsentieren den Library Journal (609).

Cikkeink szerzői

Dr. Balázs János, a KG-INFORMATIK ny. főosztályvezetője; *Bartári Gyula*, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa; *Ferenczi Zsuzsanna*, a Szombathelyi Tanárképző Főiskola tanára; *Galambos Ferenc* bibliográfus; *Gócza Gyuláné*, az Állami Gorkij Könyvtár munkatársa; *Gyimes Ferenc*, az Állami Gorkij Könyvtár zeneműtárának vezetője; *Murányi Péter*, a Szombathelyi Tanárképző Főiskola tanársegéde; *Páldy Róbert*, a Könyvtáros ny. felelős szerkesztője; *Papp István*, az Országos Könyvtárügyi Tanács titkára; *Péter László*, a szegedi Somogyi Könyvtár tudományos tanácsadója; *Pogány György*, a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetének könyvtárosa; *Szabó Sándor*, az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtártudományi tanszékének adjunktusa; *Szöllősy Éva*, az OSZK munkatársa; *Vidra Szabó Ferenc*, az OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa.

Főszerkesztő: **Gerő Gyula**

A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.

Telefon: 451-758, 664-805

Kiadja: a **Lapkiadó Vállalat**

1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285. Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223

Felelős kiadó: **Siklósi Norbert** vezérigazgató

Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem (847636/09)

Petőfi Nyomda — 84/40082 Kecskemét, 1984

Felelős vezető: Ablaka István igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a hírlapkézbesítő postahivataloknál és a Posta Központi Hírlap Irodánál (postacím: Budapest V., József nádor tér 1. — 1900) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/2 évre 60 forint. Egy szám ára 10 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H—1389 Budapest, Postafiók 149.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA

INDEX: 25 449

Véleményem szerint

PACSAI LÁSZLÓ
a Tolna megyei
SZMT
Központi Könyvtár
igazgatója

elodázhatatlan feladat az ésszerű munkamegosztás megvalósítása a két nagy közművelődési könyvtári hálózat között, mert sem a tanácsi, sem a szakszervezeti hálózatnak nem bővülnek lehetőségei, nem javulnak tárgyi és működési feltételei. Szerencsére az együttműködésre való törekvés nem új keletű. Hadd hozzak rá példákat saját megyénkből: Tolnában már 1967-ben megkezdődött a közös fenntartású könyvtárak létrehozása. Szakszervezeti kezelésbe került például a dalmandi, majd 1971-ben a tolnai községi könyvtár. Az idők folyamán az is kiderült, hogy a közös fenntartásnak megvannak a gyenge pontjai: A nem fenntartó, hanem „csak” támogató szerv nem mindig érzi magáénak az intézményt, anyagilag és erkölcsileg is messze „alul” támogatja az olvasók szükségleteihez képest. A Tolnai Kulturális Intézmények Szakmaközi Egyesülésének könyvtára például, amely több funkciót is betölt, s ellátja Tolna nagyközség tízezer lakosát, valamint letéti ellátás formájában két-két társközség, üzem és általános iskola könyvtáráról gondoskodik, mindössze 50 ezer forintot könyvbeszerzési keretéből képtelen sokféle feladatának eleget tenni. A Dalmandi Községi Tanács is csak 10 ezer Ft-tal járul hozzá a 2400 lakosról gondoskodó könyvtár fenntartásához.

1984 június közepén a volt szekszárdi

SZMT-székház munkásművelődési otthonná való átalakításával lehetőség nyílt arra, hogy itt az SZMT Központi Könyvtára letéti típusú intézményt hozzon létre. A csaknem 100 m² alapterületű könyvtárba 7 ezer kötetet helyezett ki, s főhivatású könyvtárost alkalmazott, aki heti 5 alkalommal (szombaton délelőtt is), 23 órában áll az olvasók rendelkezésére. Tevékenysége szervesen kapcsolódik a megyei könyvtár által fenntartott 6 városi fiókkönyvtár munkájához, hatóköre kiterjed a lakótelepre, egy középiskolára, a szemben levő úttörőházat látogató gyermekekre, valamint a vonattal és busszal bejárókra is.

Szeretnénk, ha e példából kiderülne: napjainkban, amikor a szakszervezeti mozgalomban is erősödik a területpolitikai tevékenység, a közművelődésben szintén másképp kell dolgoznunk az együttműködésben. Túl kell lépünk a közös fenntartású könyvtárak létrehozására hozott rendelet keretein. A nagyüzemekkel nem rendelkező megyék központi könyvtárai vállaljanak nagyobb részt a város lakosságának könyvtári ellátásából, közös fenntartás nélkül is. Ez azokon a megyeszékhelyeken különösen indokoltnak látszik, ahol nem működik külön hálózatot fenntartó városi könyvtár. Az állami gazdaságok működési területén levő települések (puszták) könyvvéltását – akár „mozgóellátás” formájában is – szintén vállalhatná a szakszervezeti könyvtárhálózat. Természetesen az sincs kizárva, ami Vas megyében már gyakorlat, hogy az egy-egy városkörnyékhez tartozó üzemek letéti ellátását a városi könyvtár végezze. A megyén belüli módszertani tevékenységet is jobban össze kellene hangolnia a két hálózatnak. Erre a megyei könyvtárak alkalmasabbak létszámuk, szakfelügyeleti megbízatásuk alapján.

A megyék eltérő adottságai, lehetőségei miatt természetesen nem uniformizált eljárásokat javasolok, hanem ésszerű kísérleteket, amelyek eredményétől kellene függővé tenni a végleges döntéseket.

Mennyit keresnek a könyvtárosok?

– Keveset! – kapunk azonnali választ a címben feltett kérdésre, bárki legyen is a válaszadó.

– Átlagosan havi 4320 forintot – fogalmazzhatjuk meg egészen pontosan, mindjárt igazat is adván azoknak, akik keveslik ezt az összeget, hiszen a magyarországi átlagfizetés 1983-ban 4620 forint volt, a nem termelő ágakban pedig még ennél is több: 4750 forint. E két utóbbi adatot a *Magyar Statisztikai Zsebkönyv 1983* című kiadványból tudjuk, a könyvtárosokra vonatkozókat pedig abból a nagyszabású felmérésből, amelyet az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ módszertani, kutatási és továbbképzési osztálya végzett 1983 végén és 1984 elején a főfoglalkozású könyvtárosok körében. A felmérés keretében az osztály kétoldalas adatlapot juttatott el valamennyi főfoglalkozású könyvtárosnak, s tőlük 1984. május 31-ig összesen 6820 kitöltött lapot kapott vissza. Írásunkban a kérdőívek legfőbb adatait és a belőlük levont következtetéseket foglaljuk össze.

Az elemzés elkezdése előtt szükségesnek tartjuk felhívni a figyelmet a vizsgálat korlátaira, az esetleges hibaforrásokra. Mindenekelőtt arra, hogy bár az adatfelvételt teljes körűnek terveztük, néhányan éltek a válaszadás önkéntességének jogával, és nem töltötték ki a kérdőíveket. A választ nem adók száma azonban nem lehet több 2–300-nál – a beérkezett kérdőívek 3–4 százaléka –, ezért torzító hatását elhanyagolhatónak tekinthetjük.

Hibaforrás lehet az is, hogy nehéz meghatározni a *főfoglalkozású könyvtáros* fogalmát. Általában azt a gyakorlatot követtük, hogy azokat tekintjük könyvtárosnak, akiket a szokásos éves statisztikákban annak jelölnek, vagyis akiket a munkahely, a könyvtár vezetője, a fenntartó stb. főfoglalkozású könyvtárosnak tart. Így történt, hogy néhány nagyobb könyvtárban bekerültek vizsgálatunkba a raktárosok is,

máshol nem; volt, ahonnan beküldték a klubkönyvtárosok lapjait, máshonnan nem; az iskolai könyvtárosok esetében sem volt egyértelmű a határ az egyébként pedagógus besorolású, ám órakedvezményben részesített könyvtáros, illetve a között, aki könyvtárosi tevékenysége mellett tanít is stb. Nem volt kellőképpen tisztázva az sem, hogy mi történjék a tartósan távol levőkkel, elsősorban a gyesen tartózkodókkal. Voltak könyvtárak, ahol továbbították a lapokat a gyesen levőknek; voltak, ahol helyetteseikkel töltették ki, és akadtak olyanok is, ahol mind a távollevők, mind pedig helyetteseik visszaküldték az adatlapokat.

Mint minden kérdőíves vizsgálat esetében, most is előfordult, hogy bizonyos kérdéseknél hiányzik vagy nem egyértelmű a válasz. Ebből adódik, hogy összehasonlítva az azonos kategóriákat, kisebb-nagyobb eltéréseket találunk az adatokban.

Mindezek ellenére úgy ítéljük meg, hogy adataink híven tükrözik a valóságot, és a belőlük levonható tanulságok fontos társadalmi jelenségekre mutatnak rá.

Rétegződés az iskolai végzettség és a szakképzettség szerint

Milyen felkészültségű, illetve milyen szakmai végzettségű dolgozók tevékenykednek a könyvtárak különféle posztjain? A 6800 főfoglalkozású könyvtáros 2 százaléka 8 általános iskolai, vagy annál alacsonyabb végzettséggel rendelkezik, 37 százalékuk középiskolát, 39 főiskolát, 22 százalékuk pedig egyetemet végzett – vagyis 61 százalékuknak van valamilyen felsőfokú diplomája. Az átlagosnál lényegesen jobb az arány az iskolai könyvtárakban, ahol 94 százalékuknak van diplomája – valószínűleg főképpen tanári diplomák ezek –, az átlagosnál

rosszabb a helyzet a tanácsi könyvtárakban, ahol ez az arány 53 százalék. Differenciáltabb képet kapunk, ha csak az egyetemi végzettséget nézzük: így is az iskolai könyvtárak vezetnek 40 százalékkal, majd a felsőoktatási intézmények könyvtárai következnek 35, ezután jönnek a szakkönyvtárak 33, majd egy nagy ugrás után a tanácsi könyvtárak 11, végül a szakszervezetiek 9 százalékkal.

A szakszervezeti könyvtárakban még árnyaltabb lesz a kép, ha az úgynevezett központi könyvtárakat külön vizsgáljuk, ezekben ugyanis a munkatársak 14 százalékának van egyetemi végzettsége, a többi szakszervezeti könyvtárban viszont csupán a dolgozók 6 százalékának. Ugyanígy széthúzódik a mezőny a tanácsi könyvtárakban is: a megyei könyvtárakban 22 százalék az egyetemi diplomások aránya, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár fiókkönyvtáraiban 18, a városi könyvtárakban 9, a községiekben pedig csupán 3 százalék.

A középiskolát, a főiskolát és az egyetemet végzettek egyenletesen oszlanak meg a szakkönyvtárakban és a felsőoktatási intézmények könyvtáraiban; az iskolai könyvtárakban a főiskolát végzettek vannak többségben, de igen erőteljes az egyetemet végzettek képviselete is; a szakszervezeti könyvtárakban szintén a főiskolai végzettségűek vannak túlsúlyban, utánuk a középiskolát végzettek következnek; végül a tanácsi könyvtárakban az első helyre, bár nem túl sokkal, a középiskolát végzettek kerülnek.

(A tanácsi könyvtárakon belül azonban lényeges eltérés mutatkozik. Az iménti megállapítás nem érvényes a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár egységeire, a megyei és a városi könyvtárakra, ám a községi könyvtárakra vonatkozólag még inkább igaz: ezekben ugyanis a dolgozók 61 százalékának legfeljebb középiskolai végzettsége van.)

Módosul a kép, ha nem általában az iskolai végzettséget, hanem a könyvtárosi szakképzettséget vesszük szemügyre. Mielőtt azonban ezt megtennénk, tisztázzuk az egyes szakképzettségi kategóriák tartalmát, értelmét:

A *nincs könyvtáros szakképzettsége* kategóriába soroltuk azokat, akiknek valóban semmilyen könyvtárosi szakképzettségük nincs, de azokat is, akik alapfokú tanfolyamot végeztek. *Középfokú szakképzettséggel* rendelkezőknek azokat tekintettük, akik könyvtárkezelői tanfolyamot, középiskolai könyvtárkezelői fakultációt vagy középfokú szaktanfolyamot végeztek; *főiskolai végzettségűeknek* vettük azokat, akik a tanítóképző főiskola könyvtár–népművelés szakát, tanítóképző szakkollégiumot vagy a tanárképző főiskola könyvtár szakát végezték, illetve azokat, akik a 2/1976. sz. OM rendelet alapján komplex államvizsgát tettek. Az *egyetemi végzettségűek* kategóriába azok kerültek, akik az egyetem nappali, esti vagy levelező tagozatán könyvtáros szakképzettséget szereztek.

Ennek megfelelően a vizsgálat eredménye azt mutatja, hogy nincs könyvtáros szakképzettsége a könyvtárosok 28 százalékának, középfokú szakképzettsége van 27, főiskolai 32 és egyetemi 13 százalékuknak.

Ha csak a *nincs szakképzettsége* kategóriát nézzük, a korábban tapasztalt helyzet éppen a visszajára fordul: éppen azokban a könyvtárakban találunk sok szakképzetlent, ahol egyébként sok (más) diplomás van: az iskolai, a szak- és a felsőoktatási intézeti könyvtárakban. (Az egyetemi szakképzettségűek aránya is éppen ezekben a könyvtárakban a legmagasabb.) Jellemző tehát, hogy azok vannak túlsúlyban, akiknek képzettsége szakirányú, de nem könyvtárosi – ám szinten jelentékeny azok száma is, akiknek szakirányú és könyvtárosi képzettségük egyaránt van (ez utóbbit esetleg kiegészítő szakon szereztek meg).

Tünődésre érdemes a szakszervezeti és a tanácsi könyvtárosok 7 százalékos egyetemi szakképzettségi aránya. Bár a felsőfokú szakképesítésük hiányát mindkét helyen látszólag pótolják a főiskolai szintű szakképzettek, még-

is elgondolkoztató, hogy ezeken a területeken mennyire hiányoznak az egyetemi szakképzettségű emberek. (Finomabb bontásban: a városi könyvtárakban dolgozók 6 százalékának van egyetemi szakképzettsége, a községiekben pedig a könyvtárosok 2 százalékának.)

A szakszervezeti és a tanácsi könyvtárakban a főiskolai szakképzettségük vannak túlsúlyban, azonban ismervén a főiskolai képzés körüli bizonytalanságokat, ez a kategória sokkal heterogénebb, mint az egyetemet végzetteké. A tanácsi könyvtárak közül például a községi könyvtárakban a főiskolai végzettségük túlsúlya eltűnik (27 százalék), és a középszintű szakképzettség válik jellemzővé (41 százalék), illetve a szakképzettség teljes hiánya (30 százalék). Ezek az adatok is mintha igazolnák az általános nézetet, amely – némi rosszmájúsággal – a falusi könyvtárosokat a frissen érettségizett kislányokkal azonosítja, azt is tudván, hogy egy részük később elvégez valamilyen tanfolyamot, más részük elhagyja a pályát, s így átadja helyét az újonnan érettségizetteknek.

Kereseti viszonyok könyvtártípusonként

Az említett 4320 forintos átlagkereset – azon felül, hogy más pályákhoz viszonyítva alacsony – önmagában keveset mond. A követke-

zőkben azt vizsgáljuk, hogy a különféle tényezők hatására milyen mértékben térnek el a fizetések ettől az országos átlagtól. Már most fel kell hívnunk a figyelmet arra, hogy *fizetésen a könyvtárosok alapbérét értettük*, és nem vetjük figyelembe a különféle pótlékokat (például nyelvpótlék) és az egyéb jövedelmi forrásokat sem. Tettük ezt annak ellenére, hogy bizonyos könyvtárakban az alacsony fizetést éppen a magas nyelvpótlékokkal próbálják ellensúlyozni – számunkra ugyanis az mond többet, hogy hány forintba értékeli a társadalom a könyvtárosok munkáját, függetlenül az egyéb bérkiegészítő lehetőségektől.

Mielőtt a keresetre vonatkozó táblázatokat bemutatnánk, illetőleg azok értelmezéséhez hozzákezdnenénk, közölnünk kell, hogy a kereseti összegeket tízes nagyságrendig kerekítettük, s az így kapott forintösszeg alatt minden esetben feltüntettük azok számát, akik az adott kereseti kategóriába tartoznak. Tehát az „N” mindig a válaszadók számát jelenti. Mivel a kérdésekre eltérő számú válasz érkezett, előfordulhat, hogy a különböző szempontú összesítésekkor más-más átlagkeresetet kapunk.

A *felső szintű vezető* kategóriába soroltuk a főigazgatókat, főigazgató-helyetteseket, igazgatókat és fősztályvezetőket – de nem soroltuk ide a nagyközségi könyvtárak vezetőit, ők a *középszintű vezető* kategóriába kerültek a főigazgató-helyettesekkel és az osztályvezetők-

1. sz. táblázat
Átlagkeresetek beosztás szerint (forintban)

Könyvtártípus	felső	közép	alsó	beosztott	együtt
	szintű vezető				
Szakkönyvtárak N =	8840 28	7150 86	5860 240	4380 1518	4770 1872
Iskolai könyvtárak N =	– –	– –	– –	4740 487	4740 487
Szakszervezeti N =	6900 36	5960 11	4840 178	4020 369	4480 594
Felsőoktatási N =	8350 20	6830 27	5600 107	4000 621	4430 775
Tanácsi N =	7180 92	5490 301	4550 231	3540 2404	3920 3028
Együtt N =	7520 176	5920 425	5180 756	3970 5399	4320 6756

kel együtt, és ugyancsak ide kerültek a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózati egységeinek vezetői is. Az *alsó szintű vezetők* között találjuk az osztályvezető-helyetteseket, a csoportvezetőket, az FSZEK említett könyvtárainak helyettes vezetőit, részlegvezetőit és általában azokat a könyvtárvezetőket, akik 3 vagy annál több munkatárssal működő könyvtárat vezetnek. A *beosztott* kategóriába kerültek a csoportvezető-helyettesek és azok a könyvtárvezetők, akik 1–2 fős könyvtárakban dolgoznak, továbbá mindazok, akiknek nincs semmilyen vezetői beosztásuk.

Országos összesítésben a felső szintű veze-

tők keresete majdnem kétszerese a beosztottakénak, és az alsó szintű vezetők is átlagosan mintegy 1250 forinttal kapnak többet náluk. A másik, ennél nagyobb különbség a közép-szintű és a felső szintű vezetők között van: 1600 forint.

A különféle könyvtártípusokban ezek az eltérések természetesen másként alakulnak. Legkevesbé húzza szét a mezőnyt a beosztás a szakszervezeti könyvtárakban, és leginkább szétszórja a felsőoktatási intézmények könyvtáraiban.

Nem tudjuk megítélni, hogy ezek a fizetési belső különbségek az egyes beosztások között

2. sz. táblázat
Átlagkeresetek iskolai végzettség szerint (forintban)

Könyvtártípus	általános iskola	középiskola	főiskola	egyetem	együtt
Szakkönyvtárak N =	3930 21	4000 652	4760 585	5620 622	4770 1880
Iskolai könyvtárak N =	– –	3700 27	4410 262	5320 198	4740 487
Szakszervezeti könyvtárak N =	4430 14	3830 220	4650 327	5860 53	4450 614
Felsőoktatási könyvtárak N =	4050 11	3770 233	4190 262	5270 268	4430 774
Tanácsi könyvtárak N =	3380 66	3270 1371	4230 1270	5460 338	3920 3045
Együtt N =	3680 112	3560 2503	4410 2706	5490 1479	4320 6800

nagyok-e vagy éppen kicsik; azonban bizonyosak lehetünk benne, hogy a fizetést a könyvtárosok között is – ugyanúgy mint a legtöbb pályán – leginkább a beosztás határozza meg, és sokkal kevésbé a szakképzettség vagy az iskolai végzettség. Nem a felső szintű vezetők-nél sokalljuk az átlagosan 7500 forintos fizetést, hanem a beosztottaknál találjuk kevésnek a 3790-et, továbbá azt sajnáljuk, hogy az iskolai végzettség és a könyvtáros szakképzettsége nem ugyanilyen súlyú befolyásoló tényező. Másképpen fogalmazva: jobban megéri vezetői pozícióra törekedni, mint magasabb iskolai végzettséget vagy szakképzettséget szerezni.

Ha a két szélső póluson elhelyezkedőket összehasonlítjuk, azt tapasztaljuk, hogy míg a beosztottak fizetése átlagosan 53 százaléka a felső szintű vezetők fizetésének, addig a 8 általánost vagy annál is kevesebbet végzetek keresete az egyetemet végzettekének 67 százaléka (2. sz. táblázat), a semmilyen könyvtárosi szakképzettséggel sem rendelkezők pedig az egyetemi szintű szakképzettségük átlagfizetésének a 69 százalékát keresik. (3. sz. táblázat)

Még nyilvánvalóbban előtűnik mindez, ha a szociológiában ismert módon kiszámítjuk, hogy a „főátlaghoz” képest milyen mértékben szóródnak a „részátlagok”. Az így kapott mé-

rőszám azt mutatja, hogy a különféle szempontú csoportosítások milyen mértékben húzzák szét a mezőnyt az átlag körül, milyen mértékben differenciálnak.

A szóródás nagysága országosan: beosztás szerint 78, a legmagasabb iskolai végzettség szerint 72,10, végül a legmagasabb könyvtárosi szakképzettség szerint 59,40 forint. Ezek szerint a könyvtárosok fizetése meglehetősen kiegyenlítődött – kicsi a szóródás –, másrészt igaz az állítás, hogy a fizetések eltérését az átlagostól *leginkább a beosztás* határozza meg, és *legkevésbé a szakképzettség*. (A fizetések közötti eltéréseknek természetesen számtalan más oka is lehet, például az életkor, a könyvtártípus, a település jellege, ahol a könyvtár működik stb.)

Az adatok közül érdemes felvillantani néhány apróbb érdekességet. Az iskolai végzettség szerinti csoportosításkor kiderült, hogy a 8 általános iskolai végzettségűek fizetése átlagosan magasabb, mint a középiskolai végzettségűeké: az előbbiek 3680, az utóbbiak 3560 forintot kapnak. Ugyancsak valamivel többet keresnek, akiknek egyáltalán nincs könyvtárosi szakképzettségük, mint azok, akiknek középfokú végzettségük van. Az iskolai végzettség esetében valószínűleg a kornak van ellensúlyozó hatása, a szakképzettség esetében pedig a beosztásnak. Az idősebb, a nyugdíjazáshoz közeledő könyvtárosoknak akkor is magasabb a bérük, ha alacsonyabb az iskolai végzettségük, mint fiatalabb munkatársaiknak; illetve a vezetők között nagyobb valószínűséggel találunk

3. sz. táblázat
Átlagkereset szakképzettség szerint (forintban)

Könyvtártípus	nincs	középfokú	főiskolai	egyetemi	együtt
	szakképzettség				
Szakkönyvtárak N =	4380 600	4270 431	4830 490	5940 355	4770 1876
Iskolai könyvtárak N =	5070 196	4740 51	4140 157	5220 79	4760 483
Szakszervezeti N =	3800 136	4240 158	4660 280	6140 42	4470 616
Felsőoktatási N =	4190 241	4000 181	4250 216	5740 137	4430 775
Tanácsi könyvtárak N =	3380 722	3600 1018	4280 1023	5720 219	3930 2982
Együtt N =	4000 1895	3880 1839	4440 2166	5790 832	4330 6732

olyanokat, akiknek egyáltalán nincs könyvtárosi szakképzettségük, mint olyanokat, akiknek középfokú szakképesítésük van.

Nincs lehetőségünk sorra venni a könyvtártípusokon belüli belső eltéréseket. Elégedjünk meg az általában legmostohább helyzetű tanácsi hálózat néhány megdöbbentően alacsony keresetű csoportjának említésével. A legalacsonyabb fizetéseket a községi könyvtárakban találjuk, ott az átlagbér 3450, ezen belül az úgynevezett 1–2 személyes kiskönyvtárakban 3340 forint. A községi könyvtárakban dolgo-

zók közül azok, akiknek 8 általános iskolai végzettségük van 3190, a középiskolát végzetek 3140, a semmilyen könyvtárosi szakképzettséggel sem rendelkezők pedig 2960 forintot keresnek. Az FSZEK hálózatában általában magasabbak a fizetések, mint a megyei könyvtárakban – kivéve, ha külön vizsgáljuk a közép- és az alsó szintű vezetőket. A beosztottak 370 forinttal keresnek többet az FSZEK egységeiben, mint a megyei könyvtárakban, a középiskolát végzetek 520, a főiskolát végzetek 600, az egyetemet végzetek pedig átlagosan 140

forinttal kapnak többet. A bérekben kimutatható különbségek jelentkeznek, ha a tanácsi hálózathoz tartozó könyvtárakat megyénként vesszük sorra. Ennek alapján a legmagasabb a fizetés Tolna megyében (4270 forint), a legalacsonyabb Szolnok megyében (3640 forint). Az „élmezőnybe” tartozik még Somogy és Pest, a lemaradók közé pedig Csongrád és Nógrád megye.

★

Összefoglalva a könyvtárosok keresetére vonatkozó tapasztalatainkat, megállapíthatjuk, hogy fizetésük *országosan alacsonynak mondható*, és ha egyes csoportjaikat külön szemléljük, további kirívó fizetésbeli elmaradásokat találunk. Általában különösen keveset keresnek azok, akiknek nincs vezetői beosztásuk, akik a tanácsi könyvtárakban – főleg a községekben – dolgoznak, és azok, akiknek nincs felsőfokú végzettségük.

Vidra Szabó Ferenc

Méltó felkészülést a felszabadulás 40. évfordulójára!

A jövő évben ünnepli az ország lakossága hazánk felszabadulásának 40. évfordulóját, de sok városban és faluban már az idén sor kerül helyi megemlékezésekre, mert a szovjet csapatok 1944 őszén és telén szabadították fel e településeket. A központi ünnepekhez, eseményekhez kapcsolódó rendezvények, programok előkészületeit már ebben az évben meg kell tenniük a művelődési intézményeknek, az idén lezajló megemlékezésekből pedig már az őszi és a téli folyamán részt kell vállalniuk. A társadalmi szervekkel közösen kialakított programok megvalósítása számos feladatot ró a könyvtárakra, de alkalmat kínál arra is, hogy bizonyítsák sokoldalúságukat, a társadalom javára végzett tevékenységük gazdag lehetőségeit is. Elsősorban a hagyományos ismert formák megújításától, megújulásától – s az ehhez kapcsolódó gondos szakmai felkészültségtől – remélhető, hogy az intézmények megfelelő színvonalon veszik ki részüket a helyi és az országos eseményekből, megemlékezésekből. A következőkben a kialakítható könyvtári tervek és tennivalók leglényegesebb mozzanataira hívjuk fel a figyelmet.

Tájékoztatás az állományról

Az évforduló kapcsán nyilvánvalóan rendkívül megnő az érdeklődés a felszabadulás eseményeit (és előzményeit), valamint az 1945-öt követő történelmi-társadalmi fejlődést bemutató dokumentumok iránt. Közülük a tudó-

mány, a kutatás újabb eredményeit tükröző művek ajánlására kell felkészülni. Az elmúlt évek könyvkiadását tekintve erre gazdag lehetőség kínálkozik, nemcsak a történelem- és a társadalomtudományok terén, hanem az emlékiratokat, visszaemlékezéseket, valamint a szépirodalmat tekintve is. (Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy a napjainkban talán kevésbé olvasott – és az újabbnak nemzeti klasszikusaink sorába kívánczó – olyan szerzők, mint például Veres Péter, Szabó Pál, Sarkadi Imre műveinek népszerűsítésére nem adna jó alkalmat az évforduló.) Az a fontos, hogy a könyvtárak a különféle vetélkedőket, kulturális eseményeket rendező vállalati stb. partnerek részére „kész” (a példányszámot és a helybenhasználatot is figyelembe vevő) kínálatot, javaslatokkal szolgáljanak, amelyek alapján ezek a rendezvények könnyen és jól megvalósíthatók. Mindehhez kapcsolódjanak a különféle alkalmi bibliográfiák, helyi kiadványok is. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár által kiadott negyedéves *Eseménynaptár* idei 4. és jövő évi 1. számában a tárgykörhöz kapcsolódó bibliográfiák fognak megjelenni, az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ pedig a felszabadulásról szóló könyvek ajánló bibliográfiáját jelenteti meg. A bibliográfia – a kiadói tervek alapján – tartalmazni fogja az 1985-ben megjelenő fontosabb műveket is.

Az esetleges könyvtári kiadványoknak természetesen ki kell terjedniük az állományban meglévő, a közösségi programok során jól fel-

használható egyéb dokumentumokra: folyóiratcikkekre, diafilmekre, diapozitívokra, hangdokumentumokra is. Mindemellett az évforduló a helyismereti tájékoztatásnak (s a helytörténeti gyűjtemény népszerűsítésének) a hagyományosnál gazdagabb lehetőségeit teremti meg. A helytörténeti bibliográfiák, eseménynaplók, kronológiák, a felszabadulás után megjelent periodikák repertóriumai, forrásgyűjtemények, hasonmás kiadványok egyaránt jól népszerűsíthetik azokat az ismereteket, amelyek elválaszthatatlanok az elmúlt 40 esztendőből. (A legérdekesebb helytörténeti kiadványok bemutatására és egyéb tematikus összeállításokra a helyi műsorfüzetekben, újságokban is érdemes lehetőséget keresni. Szintén itt jelenhetnek meg azok a rejtvények, fejtörő feladatok, amelyek az említett művek ismeretében válaszolhatók meg.)

Rendezvények, pályázatok

Az állomány sokoldalú feltárása (s valljuk be: megismerése) teszi képessé az intézményeket arra, hogy rendezvényeiket az évfordulóhoz kapcsolódó új, valóban érdekes tartalommal töltsék meg. Azaz a könyvtárhasználati foglalkozásra érkező csoportnak a különféle tájékoztató eszközöket úgy mutassa be a könyvtáros, hogy éppen a felszabadulással összefüggő irodalmat ismertesse, jó forgatókönyv alapján a témáról szervezzen könyvtárhasználati vetélkedőt, s amikor rendhagyó órára hívja meg az iskolákat, rendelkezék a szintén a témához kötődő, a szemléltetés sokféle lehetőségét nyújtó óravázlat-javaslatokkal. Ugyanez mondható el a gyermekek körében szervezendő különféle pályázatokról, olvasónapló-programokról, vetélkedőkről is. A hagyományos könyvünnepek rendezvényei szintén kapcsolódjanak a múlttal-jelennel való számvetés gondolatköréhez. Elősegítheti ezt az irodalomkritikusok közreműködése, a településről, a tájról elszármazott alkotók meghívása stb. Az egyéb ismeretterjesztő programokat történészekkel, társadalomkutatókkal való találkozások tehetik emlékezetessé. Ezek szervezéséhez jó módszertani segítséget nyújt az *Ismeretterjesztési programok hazánk felszabadulásának 40. évfordulójára* című kiadvány. (Szerk. Sellyei Lászlóné. 1984. Kiad. A TIT Budapesti Szervezete, 108 l.) Igaz, a programfüzet által az elmúlt négy évtized gazdasági, kulturális és műszaki-technikai eredményei-

nek áttekintésére, bemutatására felkínált javaslatok a budapesti intézmények, vállalatok stb. számára készültek, ám azok mintául szolgálhatnak a TIT helyi (megyei) szervezeteinek is.

A könyvtárak helyi, közéleti információkat közvetítő és ezeknek nagyobb nyilvánosságot teremtő tevékenységétől elválaszthatatlan az is, hogy e rendezvények sorába iktassanak be a település fejlődéséről, az időszakos köz- vagy várospolitikai kérdésekről szóló előadást, fórumot. Hirdethet pályázatot az intézmény honismereti adatgyűjtésre, visszaemlékezések írására, helyi vonatkozású kiadványok, iratok, fényképek, levelezőlapok gyűjtésére, és rendezhet fotó- és filmpályázatot, készíthet (vagy készíttethet) a település közelmúltját, jelenét bemutató diapozitív sorozatokat, videoprogramokat is.

Kiállítások, könyvtári kiadványok

A kiállítások közül szintén a helyi könyvtárakhoz (helyben nyomtatott művek, helyi szerzők könyvei stb.) kapcsolódó összeállításokra hívjuk fel a figyelmet. Kívánatos volna, hogy a hálózati központok (a levéltárakkal, múzeumokkal együttműködve) a gyűjteményükben őrzött dokumentumok (plakátok, röplapok, iratok stb.) reprodukálásával olyan kisebb kamarakiállítások rendezésére alkalmas gyűjteményeket állítsanak össze és sokszorosítsanak, amelyeket a tagintézmények is megrendelhetnek. (A megfelelő forgatókönyvet, feliratokat tartalmazó „megyei” gyűjteményt hasonló módon lehetne összeállítani, mint az FSZEK *Dokumentumok* című sorozatában megjelent kiállítási segédleteket.)

Nem szabad azonban elfelejteni, hogy a felszabadulást követő társadalmi-történelmi változások egyik fontos mozzanata a szocialista magyar könyvtárügy kialakulása, fejlődése is. Ennek helyi vonatkozásairól, az intézmények szolgáltatásairól, újabb törekvéseiről sokoldalú, színes képet adni talán az egyik legfontosabb feladatuk az arra illetékes könyvtáraknak. *A könyvtártörténeti kiállítások, kiadványok, az intézmények munkáját történeti visszatekintéssel bemutató-elemző sajtócikkek, tájékoztatók nemcsak a közönségkapcsolatok további erősítésére, hanem a könyvtárügy számára kedvező társadalmi igények kifejezésére, jelen- és jövőképek megfogalmazására, közösségi megvitatására*

is alkalmat teremthetnek. Az évforduló (majd az ünnepi könyvhét stb.) során tehát mindenképp kívánatos, hogy a könyvtár látványosabb módon adjon életjelt magáról. Elképzeltető,

hogy például ilyen vonatkozásban egy jól megszerkesztett, az információk megszerzésének, közvetítésének és a helyi tájékozódási-tájékoztatói lehetőségeknek gazdag példatárát bemutató kiadvány nagyobb eredményeket hozhat, mint egy műves kiállítású bibliográfia. Természetesen jól szolgálhatják a célt az évforduló tiszteletére megjelenő évkönyvek, értesítők, a könyvtári híradók tematikus számai, esetleg a korábban tervezett (s most megvalósítható) egyéb sorozatok első vagy újabb kötetei is.

*

Végezetül szót kell ejteni arról a közismert tényről is, hogy az évforduló jegyében és esztendőjében rendezi meg XIII. kongresszusát a Magyar Szocialista Munkáspárt. Ez településenként, közigazgatási egységenként együtt fog járni a XII. kongresszus óta eltelt időszak gazdasági-társadalmi fejlődésének értékelésével. A két kongresszus között elért eredmények népszerűsítése az előbb leírt formákban (a helyi események kronológiájának, valamint bibliográfiájának összeállítása a sajtó alapján; kiállítások, egyéb rendezvények szervezése stb.) tehát közvetlenül és sajátos módon kapcsolódik az ország felszabadulásával összefüggő teendőkhöz is. (A.A.)

Kitüntetések

Dr. Dúzs Jánosnak, az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár főigazgató-helyettesének nyugállományba vonulása alkalmából, sokéves, kiemelkedő tevékenységéért a MUNKA ÉRDEMREND arany fokozata kitüntetést adományozta az Elnöki Tanács.

A művelődési miniszter az 1984. évi pedagógusnap alkalmából, eredményes munkájuk elismeréseként *Hetényi Dezső*nek, a pécsi 506. sz. Ipari Szakmunkásképző Intézet könyvtárosának és *Juhász Tibor* tanárnak, a poroszlói Általános Művelődési Központ iskolai könyvtárvezetőjének a KIVÁLÓ MUNKÁÉRT kitüntetést adományozta.

Augusztus 20. alkalmából **Heves megye Tanácsának közművelődési díját** *Repka Magdolnának*, az Egri Megyei Könyvtár ze-

neirészleg-vezetőjének ítélte a megyei tanács; a Tolna megyei Tanács **Babits Mihály-émlékplakettet** adományozott *dr. Töttös Gábornak*, a Szekszárdi Megyei Könyvtár helytörténészének a Babits-évforduló kapcsán végzett kutató és publikációs tevékenységéért; a Tolna megyei Tanácsnak **A munkásművelődésért** elnevezésű, ugyancsak aug. 20. alkalmából adományozott díját *dr. Donkó Istvánné*, a Szekszárdi Megyei Könyvtár tájékoztató könyvtárosa érdemelte ki a szakmunkástanulók olvasóvá nevelése terén végzett eredményes munkájáért; Kiskunhalas város Tanácsa *Fekete Dezsőt*, a városi könyvtár főkönyvtárosát a **Kiskunhalas városért** nevű, díszpolgársággal járó kitüntetésben részesítette, magas színvonalú helytörténeti-bibliográfusi tevékenységének elismeréseként.

Pedagóguslélekkel a könyvtár élén

*Beszélgetés Szurmay Ernővel,
a szolnoki Verseggy Ferenc Megyei Könyvtár ny. igazgatójával*

1984. április 1-én nyugalomba vonult Szurmay Ernő, a Szolnok megyei Könyvtár igazgatója. Nem is olyan régen, 15 éve vette át a megye tanácsi könyvtárhálózatának irányítását, de ez alatt a rövid másfél évtized alatt is jól megismerte őt a hazai könyvtárostársadalom, mert kezdettől fogva nem laikus vezetőként, hanem hozzáértő és cselekvő szakemberként volt jelen a könyvtárügy országos szakmai fórumain. Munkája s az általa irányított könyvtárhálózat eredményei figyelmet, elismerést és tiszteletet vívtak ki.

Szurmay Ernő kora ifjúságában nem a könyvtárosi pályára készült, hanem tanárnak, s negyedszázados kiemelkedő pedagógusi munkával vívott ki magának nagy megbecsülést Szolnok megyében. Pályafutásával kapcsolatban érdemes kitérnünk arra a nem mellékes körülményre, hogy a könyvtárosi közvélemény néha tartózkodással vagy éppen bizalmatlanul fogadja a más pályákról vezető könyvtárosi posztokra kerülő személyeket, néha még a nevesebbeket is, mert számos példa volt és van rá, hogy a soraikon kívülről vezető pozíciókba kerültek vagy éppen ide csöppentek nem tudták, olykor nem is akarták beleélni magukat a könyvtári közösségek életébe. Voltak, akik nem érezték jól magukat ezen a pályán, és – valljuk be – nem is hajtottak sok hasznot az olvasás-tájékoztatás ügyének, mert nem tudták megszeretni és megbecsülni ezt a hivatást, nem mélyedtek el eléggé benne, röstellték megtanulni mint szakmát, kívülről és gyakran felülről tekintettek rá, sőt volt társadalmi pozíciójukból szemlélve „számkivetésük” helyét, gyakran még le is nézték. A Könyvtáros szerkesztősége épp azért kívánja ebben a beszélgetésben feleleveníteni Szurmay Ernő pályáját, mert az ő könyvtárosi munkája – ellentétben az előbb írtakkal – rövid idő alatt is alkotó tevékenységgé vált. A benne kialakult nevelő eszmények irányították könyvtárosként is cselekedeteit, ezeket valósította meg a sajátos könyvtári eszközök és módszerek alkalmazása közben is. Pályája jó példa arra, miként válhat valaki igazi pedagógusból kiemelkedő könyvtárossá.

– Vegyük hát sorra pályád fontos állomásait. Először azt szeretnénk tudni, honnan indultál, milyen társadalmi körülmények között nevelkedtél?

– 1923-ban születtem Szolnokon, pontosabban Szolnok határában, egy Zagyva menti gátórházban, ahol édesapám – akkor már tíz éve – gátörként dolgozott. Én voltam a család kilencedik s egyben utolsó gyermeke. Szüleim mindkét ágon Besenyszöggről származtak.

Anyám családja egykori telkes jobbágy familia volt, apámé teljesen elszegényedett értelmiségi, úgynevezett honoratior. Apámnak, aki a család tizenkettedik gyermeke volt, jóformán csak a koldusbot jutott. Ebbe nem tudván belenyugodni, Budapesten vasgyári, gázgyári munkásként dolgozott, majd a szaporodó család miatt otthon lett kisbíró. Innen került – akkor már hat gyermekkel – főjegyzőjének, Chioviny Ferenc festőművész édesapjának

ajánlására gátörnek. Meg sem megegedhetett azonban új helyén, jött a háború, és ő az elsők között került a szerbiai frontra. Akkor már hét gyermek nevelésének gondja szakadt édesanyámra mindaddig, amíg apám hadirokkantként haza nem került.

A gátörház a két háború között a környező tanyák parasztjai számára afféle szellemi központ volt. Apám „világlátott” embernek számított, s a téli estéken órákon át hallgathattam az első háború, a proletárdiktatúra eseményeinek történetét. Nyilván ezekből az időkből maradt meg fivéreimben is, bennem is a történelem, a *magyarság sorsa iránti, az átlagosnál nagyobb érdeklődés*. A mi házuk otthona volt a könyvnek, az újságoknak is. Tőlünk kérték a szomszédok is a lapokat, mindegy volt, ha friss, ha régi. Amikor 4–5 éves lehettem, már barátkoztam a betűkkel. Mire iskolába kerültem, folyékonyan olvastam, s apám szép, kalligrafikus írását örökölve írni is megtanultam. Nálunk a könyv volt az egyetlen ajándék, amit karácsonyra kaptam. Gárdonyi történelmi regényei formálták kisiskolás korom tudatvilágát, Jókai és Verne könyvei meg a fantáziámat.

Téblából gyermek voltam még, amikor a Zagyva gátjának emelésekor a kubikosok munkáját, életformáját közvetlenül tapasztalhattam. Hallgattam meséiket, esténként az udvarunkon rakott tüzek mellett ettem a bográcukban főtt lebbencslevesből, keveset értő tanúja voltam az urakkal folytatott bérvitáiknak.

– *Mi adta az indítékot már fiatalon a pedagógusi pálya választásához?*

– Az elemi iskolában jó és emberséges tanítókat juttatott nekem a sors. Nekik is köszönhetem, hogy a negyedik osztályból egy földbirtokos és a helyi főügyész fia mellett én is bejutottam a szolnoki Verseyhy Ferenc Gimnázium első osztályába. Kemény iskola volt akkor a Verseyhy, de a származásnál többre becsülte a tudást. Bölcs és jó pedagógusegységiségek formálták a növendékeket, akik nemcsak a tanításban adtak sokat, hanem tudományos munkájukkal, az ifjúsággal való órákon kívüli foglalkozásban is példát mutattak. Nyilván a tőlük szerzett indíttatásnak is része volt abban, hogy egészen korán, tizenkét éves koromban eldöntöttem: *a tanári pályát választom élethivatásul*. Osztályfőnököm is megérezhette hajlandóságom, mert már második koromban beajánlott az egyik dzsentrí családhoz, hogy házitanítóként foglalkozzam gyermekükkel. Ettől kezdve *levettem szüleim válláról tanítástom gondját*. Érettségig mindig tanítottam,

felsőskoromban már 6–8 tanítványom is volt, s bizony csak este 8–9 óra tájban vetődtem haza a tanyára. A magam feladatait a petróleumlámpa fénye mellett végeztem el. Nehéz volt, különösen kisebb koromban, s bizony előfordult, hogy a könnyeim az arcomba csapódó eső csöppjeivel együtt csorogtak, amíg a vaksötétben dagasztottam hazafelé az alföldi sarat. De még nehezebb volt elviselni az olykor adódó megaláztatást egy-egy általam nem ismert úri társasági viselkedési szabály megsértése miatt.

De megedződtem, megszoktam a feszített munkatempót, a különböző adottságú és jellemű emberekkel való bánásmódot, vagy legalább a szót értést. Sokat segített mindebben, hogy két bátyám példáján magam is cserkész lettem. Ez megvidámította, színezte az életemet, s követelményeivel mindenképpen elősegítette emberré formálódásom.

– *Tanulmányaid során miben mélyedtél el legjobban, kik voltak meghatározó hatású tanáraid?*

– A tanulás, a tanítás, a cserkész mozgalmi élet mellett játszottam az iskola labdarúgó csapatában is, s *mire hatodikos lettem, az iskola önképzőkörének elnökévé választottak*. Irodalmi érdeklődésemre felfigyeltek tanárain, s megnyílt előttem az iskola gazdag könyvtára. Novellák, versek, előadások, ünnepi beszédek szaladtak a tollam alá. Ma már elképzelnem is nehéz, hogyan jutott időm, erőm mindezekem kívül a rengeteg olvasásra is, pedig nyaranta a tábori három héten kívül otthon is segítettem a gazdasági munkában.

Jeles érettségi bizonyítvánnyal s a tanításból összekuporgatott 100 pengővel vágtam neki 1941 őszén egyetemi tanulmányaimnak. A budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem magyar–német szakára iratkoztam, mert akkor magyar–történelem szakpárosítás nem volt az egyetemen. A Pázmány Diákotthonban kaptam szállást, s találtam hasonló sorsú barátokra.

Az egyetemen hallgatott előadások, a könyvtárakban, a levéltárban végzett kutatómunka öröme feledtette velem a háborús évek megnehezedett körülményeit. *Horváth János, Pais Dezső, Zsirai Miklós* órái, *Keresztury Dezső* szemináriumi foglalkozásai meghatározó élményt nyújtottak számomra. Az az igényesség, amelyet ők a hallgatókkal szemben támasztottak, s ugyanakkor az emberséges légkör, amelyet a kollokviumokon, a vizsgákon teremtettek, mindig példa maradt számomra,

és későbbi munkámra is ösztönzően hatott.

Egyetemi éveim alatt nyílt rá a szemem jobban a hivatalos propaganda és a valóság szöges ellentétére. A háború legsúlyosabb szakasza zajlott, a jegyrendszer, megfélemlítés, turulista agressziók a zsidó hallgatókkal szemben, a fronton vergődő bátyáimtól hazaszivárgott le-sújtó hírek, itthon győzelmi szölamok. Kerestük a vigasztaló, az eligazító szót. A Soli Deo Gloria nevű protestáns egyesületben *Veres Pétert*, *Kovács Imrét*, a Hűsúparosoknál *Szabó Dezsőt* hallgattuk, s éjféléleg vitatkoztunk.

– *Hol kezdted pedagógusi pályád?*

– 1943 késő őszén minden tartalékomból kifogyva egy, a bölcsészkar folyosóján lelt hirdetés alapján – mint alapvizsgázott tanárjelölt – kiegészítő tanári állást vállaltam a zalaszentgróti nyilvános jogú polgári magániskolában. Az ott töltött esztendő mindenképpen hasznos volt számomra. Ott kerültem először pedagógus-közösségbe, ott tanultam meg a gyermekcsoportokkal bánni, ott kerültem emberközébe a legnagyobbbész paraszt- és kézműves szülőkkel, ott szereztem meg az alapvető nevelői gyakorlatot, ott szoktam meg elviselni a jogos kritikát s megszívlelni a tanulságokat.

Az egyetemen nem mulasztottam egyetlen félévet sem, a kollokviumokat mindig jeles eredménnyel abszolváltam. 1944. június 1-én érkeztem Szolnokra, s már itt éltem át a június 2-i pusztító erejű bombázást, majd ezt követően még tizenhatot. Még ezen a nyáron is – mint egyetemi éveim alatt mindig – az akkori folyammérnöki hivatal árvédelmi és partbiztosítási munkálatain dolgoztam fizikai munkásként. Az így keresett pénz adta a tanévkezdéshez szükséges anyagi alapot.

1944 őszén még beiratkoztam utolsó tanévem első felére. Az egyetem október végi bezárása után azonban a Szálasi-hadseregbe való bevonulásom helyett hazaszöktem Besenyszögre, ahova családuknak a házuunkat ért bombázás után menekült.

A besenyszögi szülők kérésére 1944 végén – összegyűjtve a községben rekedt középiskolásokot – az ottani óvoda épületében iskolát nyitottam. Reggeltől estig tanítottam. Hamarosan jelentkeztek olyanok is, akik addig nem tanulhattak középfoókú iskolában. Így 1945. február elsején már 36 növendékem volt. Megkönnyítette a dolgomat, hogy az óvoda vezetője – későbbi feleségem –, majd egy Budáról hazakerült matematika-fizika szakos kollégánő is segített a munkában. Így 1945. június végén valamennyi tanítványuunk sikeres magánvizs-

gát tett Szolnok és Jászapáti középiskolaiban.

– *Ezek szerint tanári munkád a háború végén és a kezdődő újjáépítés nehéz körülményei között bontakozott ki.*

– 1945. május 1-én én mondtam Besenyszögön az ünnepi beszédet. Az az egykori kubikos – akkor már úgazda – tartotta mellettem a vörös zászlót, aki annak idején a bérharcokban társai szószólója volt.

Közben 1945 áprilisában jelentkeztem az egyetemen, beiratkoztam a második félévre, felvettem kedvenc tárgyamat, a történelmet, megkaptam igazolásom, s így szeptemberben évszázataim nélkül térhettem vissza, hogy szakdolgozataim befejezzem és szakvizsgámat letehessem. Talán nem kell ecsetelnem, hogy csomagolópapírral beragasztott ablakok mögött, fűtetlen szobában, a fővárosi közkonyha gyenge fűtjén élve nem volt könnyű szakdolgozatot körmölni, és ófelnémet nyelvtant tanulni.

1946 tavaszán volt magyartanárom, aki a Verseghy megbízott igazgatója lett, hívott hazatanítani. *Keresztury Dezső*, az akkori vallás- és közoktatásügyi miniszter engedélyezte, hogy gyakorlóéveim második felét már Szolnokon tölthessem el. Mire erre sor került, iskolám új igazgatót kapott, akinek más elképzelése volt. Szomorúan ténferegtem a gimnázium folyosóján, amikor *Kisfaludi Sándor*, későbbi kollégám és barátom bevezetett az akkor éppen ott helyet kapott felsőkereskedelmi iskola igazgatójához, *Kemény Lászlóhoz*. Ő készségesen alkalmazott kiegészítő, óraadó helyettes tanárként, ami azt jelentette, hogy csak a tanítási időben kaptam fizetést, de mégis taníthattam, osztályfőnök lettem, a tanítás mellett pedig gyakorolhattam második szaktárgyam a gimnáziumban, s készülhettem pedagógiai vizsgám letételére.

Ekkor léptem be apámmal és fivéreimmal együtt a Nemzeti Parasztpártba. A kulturális munkában vállaltam tevékeny részt. Majd minden héten tartottam előadást Adyról, József Attiláról, a népi írók műveiről.

1947 februárjában sikeres pedagógiai vizsgát tettem, júniusban megnősültem, s alig néhány nappal később már hathetes tanfolyamon ültem, hogy német kereskedelmi levelezésből kiegészítő diplomát szerezzek. Miután ez sikerült, szerződésemet megújította az iskola igazgatója, aki pedagógiai mentorommá, atyai jóbarátommá vált. Olyan tantestületben dolgozhattam, ahol – bár különböző pártokhoz tartoztunk – megvolt a pedagógiai egység. 1947 őszén átvettem a cserkészcsapat parancsnoksá-

gát, az önképzőkör vezetését, s nevelőtanárként dolgoztam a népi kollégiumban. A szabadságharc centenáriumának évére megrendeztem Szigligeti *Liliomfiját*, amelyet Szolnokon és a környező településeken nagy sikerrel mutattunk be. A címszerepet *Garics János*, a közelmúltban elhunyt kitűnő színész, volt tanítványom játszotta.

1946-tól tevékeny részt vállaltam az ismeretterjesztés – akkor még szabadművelődés – munkájából. Jártam a környező falvakat, tanyaközpontokat, s tartottam az irodalmi előadásokat jó időben, rossz időben egyaránt.

Az 1947/48-as tanévtől a szolnoki gépipari technikumban óraadást vállaltam mind a napnali, mind az esti tagozaton, s ugyancsak tanítottam anyaiskolámban is a felnőttek körében. Még akkortájt nevelőtanárként is dolgoztam a gépipari kollégiumban, s két hónapig helyettesítettem az egyik általános iskolában is. Ez idő tájt – a kollégiumi órákat is számítva – 64 órát töltöttem hetenként tanítással, gyermekekkel való foglalkozással.

– *Mikor dönt el végérvényesen, hogy nevelői munkáddal a szocialista társadalomfejlődést kívánod szolgálni?*

– Világnézetem alakulását, pedagógiai munkám tudatossá válását erősen befolyásolták a kollégiumban töltött évek. Különösen mély hatást tett rám *Szalay József*, a kollégium később Apáczai Csere-díjjal kitüntetett igazgatója. Barátságunk korai, néhány éve bekövetkezett haláláig töretlen maradt. 1948 nyarán, az iskolák államosításakor a szolnoki községi fiú felsőkereskedelmi iskola is állami irányítás alá került, s végre engem is rendes tanárrá neveztek ki. Az államosítással együtt iskolánk is új épületbe költözött, s nekem jutott az a feladat, hogy az iskola könyvtárát rendezzem. Szívesen fogtam a munkához, nem gondolván akkor, hogy egykor majd ugyanilyen munkával fejezem be pályámat.

1949 és 1952 között minden nyarat tanfolyamon töltöttem, s orosz nyelvből és irodalomból általános iskolai, majd 1952 és 1954 között a Lenin Intézetben középiskolai tanári oklevelet szereztem. 1953-tól 1957-ig az orosz nyelvtanítás szakfelügyelőjeként dolgoztam. 1953-ban a pedagógusnapon megkaptam *Az oktatásügy kiváló dolgozója* kitüntetést.

A TIT megalakulásakor, 1953 szeptemberében az irodalmi szakosztály elnöke lettem, s röviddel utána a Magyar Dolgozók Pártjának tagjai sorába léptem. Publicisztikai és közéleti tevékenységem ezután teljesebben ki. Számos

cikkem jelent meg az *Idegennyelvek tanítása* c. folyóiratban és főleg a helyi újságban. A Csonkai-, Jókai-, Vörösmarty-évfordulók alkalmával tartott irodalmi estek százakat vonzottak a színházba. Sűrűn jártam irodalmi előadásokat tartani a megye településeire.

Szakfelügyelői munkám elismeréseként tagja lettem annak a 12 tagú pedagógus delegációnak, amely *Kiss Gyula* akkori miniszterhelyettes vezetésével 1956 októberében a Szovjetunióba látogatott. Akkor már évek óta dolgoztam a Magyar–Szovjet Társaságban, az elsők között kaptam meg az MSZT aranykoszorús jelvényét.

Az ellenforradalom híre október utolsó napjaiban Alma Atában jutott el hozzánk. Meglehetősen kalandos úton, november 3-án kerültem haza. Hazatérésem után az iskolai párt-szervezet titkára lettem, majd 1957 szeptemberétől a megyei tanács művelődésügyi osztályán középiskolai előadói és általános iskolai tanulmányi felügyelői megbízást kaptam. Ekkor meg kellett válnom kedves iskolámtól. Jó szakfelügyelői gárdát alakítva magam körül, viszonylag hamar sikerült leküzdeni az eszmei-politikai zűrzavart.

Hivatali munkám mellett szerkesztettem a *Szolnok megyei Néplap* akkor indult irodalmi mellékletét is. Hozzám futottak be a megye kezdő íróinak, költőinek művei. 1958-ban átvettem a *Jászok* c. folyóirat felelős szerkesztői teendőit, s ezt a tevékenységet később a szerkesztő bizottság elnökeként 1974-ig folytattam.

Felügyelői munkám ellátása megnehezedett, amikor 1959-ben a megyei tanács párttitkárává választottak. A társadalmi munkában ellátott pártfeladat, a vb-üléseken való állandó részvétel, a párttagság emberi gondjaival való foglalkozás csökkentette a pedagógiai munkára fordítható időmet. Ez feszültséget teremtett bennem.

– *Ezután kerültél egy nagy iskola élére, s kaptál különféle megyei és városi tisztségeket.*

– A gyermekközösségekkel való közvetlen kapcsolat igénylése, a gyakorlati pedagógiai munkához való vonzódásom döntötte el bennem azt, hogy amikor választanom kellett az osztályvezetői feladat ellátása és volt iskolám igazgatói széke között, az utóbbit választottam. Kis családunk is megszorodott egy kislány jövevényvel, elaggott szüleink gondozása is egyre nagyobb terhet rakott szintén felügyelői munkát végző feleségem vállára. Minden amellettszóló tehát, hogy a heti állandó

mozgást, heti 3–4 napi távollétet igénylő munkakört olyan, helyhez kötött tevékenységgel cseréljem fel, ami szívemhez is nagyon közel állt.

Becsúgygyal és tenniakarással láttam neki az iskolavezetés feladatának. Elődöm példája lebegett előttem, aki nagy bizalommal adta át az alapításának 50. évfordulójára készül s a városban, de az országban is elismert iskola vezetését. Jól ismertem a nagyrészt idősebb kollégákból álló tantestületet, amelynek tagjai kezdő tanárként engem is segítettek. Az időszak nem volt könnyű, mert akkor került napirendre az 5+1-es rendszer bevezetése. Kemény feladatot rótt rám az üzemekkel való szoros kapcsolat kiépítése, az iskola szakjellegének megfelelő foglalkozási anyag megtalálása. Sikerként megnyerni az ifjúságot is, jó osztályközösségek alakultak ki. Eredményeinkre a közgazdasági szakoktatásban mindenütt felfigyeltek.

Mindössze három évig tartott az én „boldog életem”. 1962 őszén beválasztottak a Szolnok megyei Pártbizottságba, s abban a kitüntetésben részesültem, hogy küldött lehettem pártunk VIII. kongresszusán. 1963 tavaszán, a tanácsválasztáskor tanácstag, vb-tag és társadalmi elnökhelyettes lettem Szolnok városában. A város oktatásügyének, közművelődésének és egészségügyének irányítása lett a feladatomban, s közben el kellett látnom az iskolaigazgatás feladatát is. Egy művelt, meleg emberségű tanácselnökkel és két új osztályvezetővel együtt dolgozva hamarosan sikerült pezsgésbe hozni a város kulturális életét. A sok-sok jelentést, beszédet, a személyi gondokkal töltött órákat mára elmosta bennem az idő.

Alig szoktam bele azonban ebbe a munkába, 1964-ben mellettük újabb feladatot is kaptam. Az általános iskolai tanárihiány enyhítésére Szolnok is meg kellett szervezni a tanárképző főiskola nappali tagozatát. Rendkívül gyorsan, szinte hetek alatt megszerveztük 1964 nyarán a pótfelvételi vizsgákat, a tanári testületet, az adminisztratív dolgozók gárdáját és a kollégiumot. Szeptemberben meg is indult a tanítás magyar és matematika szakon. A hallgatók másik szakja ének, illetve rajz volt. A tehetséges fiatalok beépültek Szolnok művelődési életébe, ismertté vált ének- és zenekaruk. Sajnos, a szépen indult oktatás két tanév után váratlan döntéssel megszűnt, a főiskolát felszámolták. Akkor, 1966-ban azt mondták, hogy telítetté vált a pálya, pedig még tíz évvel ké-

sőbb is alkalmaztak képzés nélküli nevelőket!

Egy keserű tapasztalattal, szívidegességgel, ideggyulladással és egy második *Az oktatásügy kiváló dolgozója* kitüntetéssel gazdagabban, megmaradt energiáimra újra régi iskolámra fordíthattam. Megszűnt elnökhelyettesi feladatkeretem is, mert pedagógusi munkámat feladva főhivatású elnökhelyettesé kellett volna válnom. Vb-tagságom, pártbizottsági tagságom megmaradt, társadalmi munkám pedig szaporodott azzal, hogy a TIT megyei szervezete elnökévé választott.

Közben kétszer is megkísértett a megyei könyvtár vezetésének gondolata. Előbb *Kisfaludi Sándor* fővárosba távozása, majd egy későbbi üresedés után. A pedagógusi pálya vonzása azonban mindkét alkalommal erősebbnek bizonyult. Három, viszonylag nyugalmasabb esztendő következett ezután. Ez idő alatt végeztem el a marxizmus–leninizmus esti egyetem két éves szakosítóját, és lettem az egyetem előadója Szolnokon, valamint a megye városai-ban. Az írások sem fordítottam hátat. Több tanulmányom jelent meg a Népművelésben, a Jászkunságban és két megyei tanulmánykötetben. 1969-ben a *Kiváló tanár* kitüntetésben részesültem.

– *Mi döntötte el mégis, hogy sok rábeszélés után vállaltad a megyei könyvtár vezetését, hiszen egy nagyobb, bevezetett és elismert középiskolának voltál az igazgatója?*

– A megyei könyvtár igazgatói széke harmadszor is megürült, és akkor már mintegy másfél éve betöltetlen volt. 1969 őszétől igyekeztek meggyőzni mind a párt-, mind a tanácsi vezetők arról, hogy ott a helyem. Néhány hónapi gyakori beszélgetés után 1969 decemberében pártfeladatként vállaltam. Ekkorára sikerült önmagammal is beláttatni, hogy új, szép és nagy horderejű feladat vár reám, ahol még – 50. évemhez közeledvén – segíteni tudok a közügynek. Hogy mit jelent a könyv az ember életében, nem kellett nekem magyarázni, tudtam a magam múltjából. Hogy a megye könyvtárainak működési feltételei mostohák, hogy munkájuk akadozik, azt sejtettem. De mindig vonzottak az új és nehéz feladatok.

Új munkahelyemen jobbára felkészült, de eléggé atomizált szakembergárda, meglehetősen bizonytalanság, tárgyi és személyi szempontból egyaránt elmaradott hálózat várt. Szerencsére *dr. Nyitrai Lajos* személyében olyan helyettesem volt, aki megbecsüléssel, emberséggel fogadott, s szívesen megosztotta velem azt

a sok tapasztalatot, amit könyvtárosi pályáján összegyűjtött. Ma is a legnagyobb tisztelettel emlékezem rá. De a könyvtár középvezetői sem voltak számomra ismeretlenek, s ami a legfontosabb: úgy éreztem, annyi hányattatásuk után bizalommal viseltetnek irántam. Természetesen számíthattam a megbízást adó párt- és tanácsi szervek bizalmára is. Így kedvező légkörben foghattam hozzá az új feladatok megoldásához.

Aránylag rövid idő alatt sikerült tájékozódnom a megyei könyvtár és a hálózat helyzetéről. Végigjártam a hálózat valamennyi könyvtárát, tárgyaltam a helyi tanácsok vezetőivel, meghallgattam könyvtárakkal kapcsolatos véleményüket, elképzeléseiket. Megfordultam több megyei könyvtárban Szombathelytől Debrecenig, voltam a szegedi József Attila Tudományegyetem könyvtárában is. És sokat segítettek az eligazodásban *Sallai István* tanácsai. A Magyar Írók Szövetségében *Darvas Józseftől* és *Fábián Zoltántól* az olvasómozgalmak helyzetéről, tennivalóiról kaptam tájékoztatást.

A könyvtárfenntartó tanácsok vezetőivel való eszmecsereken valóban sokszor volt küzdelem, de szép küzdelem. Sok községi tanácselnökkel sikerült szót értenem, s ez kilendítette számos könyvtár helyzetét a stagnálásból. A többi megyék könyvtárosaival tárgyalva, megéreztem, hogy valami jó együttműködési szellem hatja át a pálya igényes munkáit, s engem is befogadtak maguk közé.

– *Milyen feladatokat tartottál legfontosabbnak, és mik voltak eredményeid?*

– Arra a megállapításra jutottam, hogy számomra a legközvetlenebb feladat a *könyvtárügy kissé megtépázott társadalmi tekintélyének helyreállítása*, a könyvtári tevékenység elismertetése, a tárgyi és a személyi feltételek mielőbbi, mérhető javítása, az olvasómozgalom tömegbázisának szélesítése, majd a megyei könyvtár tudományos műhellyé formálása. Ezek szellemében már 1970 júniusában, majd 1971-ben is sikerült megvalósítani az írók, könyvtárosok több napos eszmecserejét, úgynevezett táborozását Szolnokon. Az *Olvasó nép* akció Szolnok megyei társadalmi elnökségének megalakításával, valamint az *Ottont a könyvnek, ottont a művelődésnek* mozgalom elindításával sikerült a megyei tanácsot évi egymillió forint alapítvány megszervezésére bírni, hogy támogatást kaphassanak azok a községi tanácsok, amelyek a könyvtár, illetve a művelődési ház alapterületének növelésére

vállalkoznak. Jóllehet a társadalmi elnökség néhány év múltán, a tanácsi vezetés kicserélődésével csendesen elhalt, a közművelődési alap megmaradt, s máig ösztönző erővel hat a helyi tanácsokra. A társadalmi elnökség tekintélye is szerepet játszott abban, hogy a megyei pártbizottság már 1970 decemberi határozatában állást foglalt az új megyei könyvtár megépítése mellett. Sajnos, a megváltozott körülmények miatt ez a határozat már csak másfél évtizedes késéssel valósulhat meg.

1971-ben – még élő pedagógiai kapcsolataim révén – sikerült elindítanom Szolnokon a debreceni tanítóképző népművelő-könyvtáros szakának kihelyezett levelező tagozatát. Megértő partnerre találtam a tanítóképző vezetésében és két tanszékében, az anyagi támogatást pedig a megyei tanács művelődésügyi osztálya nyújtotta. Kedvemre való munka volt a tagozat megszervezése, az előadók felkérése, a tanmenet összeállítása. Ez segített nekem a magamra találásban is. A tagozat kilencévi működése révén sokat javult a megye könyvtárosainak szakképzettségi aránya, a tagozaton végzetek közül sokan kerültek azóta irányító beosztásokba a szakmán belül. Ma is elhamarkodottnak tartom a képzési forma megszüntetését. Az első évek után egyébként Pest és Nógrád megye is hozzánk küldte képzésre népművelőit és könyvtárosait.

A megyei tanács vezetőinek megértő támogatását sikerült megnyernem kötetesetünk modernizálásához és telexgép beszerzéséhez is. Ennek köszönhető, hogy nálunk van a legnagyobb teljesítményű megyei könyvtári köteteset és sokszorosító műhely, amelynek működése előfeltétele volt a könyvtári szolgáltatások kiterjesztésének. S mindez *a gazdasági megszorítások előtti utolsó pillanatban történt.*

– *A könyvtár új szolgáltatásaival valóban szellemi műhellyé vált.*

– E feltétel birtokában foghattam hozzá 1972-ben az MTA Irodalomtudományi Intézetének eszmei támogatásával a *Verseghy-kultusz* tudományos ápolására irányuló terv megvalósításához. Ehhez kedvező alkalmat teremtetett a Verseghy-évforduló. Az év végén rendezett tudományos ülésre elkészült az *Analyticae Institutionum Linguae Hungaricae* fordításának első kötete, hogy azután csaknem nyolcévi munkával a teljes fordítás is a tudományos kutatás rendelkezésére álljon.

A Verseghy-kutatás, illetve a feltárás pályám végeztéig folyamatos munkát adott, s ha az égi hatalmak engednek, ad még ezután is. Két

további tudományos ülésszak, az ott elhangzott legújabb kutatási eredmények kiadása, a névadó kéziratok műveinek folyamatos megjelentetése a főbb állomásai ennek a munkának.

Még 1970 végén, a pedagógus-szakszervezet könyvvállományának megrostált átvételével és saját gazdag anyagunkkal megteremtettük a *pedagógiai könyvtárat és szolgálatot*. Ennek velejárójaként indítottam útjára a *Rövid úton* c. folyóiratszemet, amelyet nyugdíjazásomig szerkesztettem is. Ugyanekkor jelent meg az *Együtt* c. megyei könyvtári híradó első száma, a megyében működő közművelődési, iskolai és szakkönyvtárak közös híradója. Ennek 1983 végéig szerkesztője maradtam.

További, a tudományosműhely-jelleget igazoló sorozatok indultak akkortájt, s élnek máig is. Ilyenek: a Szolnok megyei személyiségek bibliográfiái, a szolnoki művésztelep alkotóinak bibliográfiái, a Szolnok-bibliográfia kötetei, a Történelmünk sorsfordulóinak névű sorozat, a Szolnok megyei Néplap repertórium, a Szolnok megyei sajtó bibliográfiája, a Katona József Megyei Könyvtárral közösen kiadott Pesty Frigyes-féle helynévtár stb.

A felsorolt címekből is kitűnik, hogy nagy energiát fektettem helyismereti gyűjteményünk kiteljesítésébe, a helyismereti feltáró és kutatómunkába. Ehhez sikerült munkatársaim alkotó erőit is felszabadítani, illetve megfelelő személyi követelményekkel kicsiholni belőlük mindazt, amire képesek tartottam őket. Ezt az elvet követtem a hálózat könyvtárosaival szemben is. Talán nem véletlen, hogy soraikból nőtt ki *dr. Arató Antal*, az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője és *dr. Varga Sándor*, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum osztályvezetője is. De még a szerényebb adottságúak is állandó munkatársai maradtak az Együttnek és esetenként a Könyvtárosnak is.

Az Olvasó népert mozgalom szempontjából 1973 és 1975 fordulópont volt. 1973-ban indult el az Ünnepi könyvhét valóban társadalmi, mondhatni közügyé válása Szolnok megyében. A „könyvudvar” sikerei írókat, könyvtárosokat, könyvterjesztőket, közönséget egyaránt fellelkesítettek. 1975-ben ennek elismeréseként kaptunk lehetőséget az ünnepi könyvhét országos vidéki megnyitójának megrendezésére. Mindezek kedvező visszhangja – és természetesen a közben megjelent publikációk is – öregbítették itthon a könyvtár tekinté-

lyét, és jó hírét elvitték a megye határain túlra is.

A könyvtár tömegbázisának – ha úgy tetszik: állandó közönségének – megteremtéséhez nagymértékben hozzájárult a *Pápayné Kemenczey Judit* által irányított sokoldalú, színes gyermekkönyvtári munka, a középfokú tanintézetek növendékei számára indított s éveken át tömegeket vonzó szabadegyetemi sorozatok, a társadalmi és a tömegszervezetekkel, érdekképviseleti szervekkel, a tömegkommunikáció szerveivel kialakított és állandóan ápoltságú kapcsolatrendszer. Mivel ez utóbbiak szorosan munkakörömhöz kapcsolódtak, ebben a tárgykörben igyekeztem is elmélyülni. Több tanulmányom jelent meg róla az *Együttben*, a *Könyvtárosban*, s előadások sorát tartottam erről a különféle továbbképzéseken.

A hálózat könyvtárvezetőivel kialakított közvetlen kapcsolatnak köszönhető, hogy a különféle olvasómozgalmakban, pályázatokban könyvtáraink legnagyobb része készségesen és eredményesen működött közre. Mivel látták, hogy a hálózati központ komolyan veszi ezeket, ők is hasonló felelősséggel foglalkoztak velük. Ezért szerepelhetett Szolnok megye mindig az olvasópályázatok élvonalában.

Közben a megyei tanács művelődésügyi osztályának akkori előadójával, *Janó Jánossal* együttműködve elkészítettük a *megyei könyvtárhálózat fejlesztési tervét* úgy, hogy minden egyes tanáccsal helyben tárgyaltuk meg a lehetőségeket. Ennek köszönhető, hogy megvalósítható tervek születtek. A tervezésről is jelent meg közös cikkünk a *Könyvtárosban*. A gyermekkönyvtárak fejlesztési tervét *Pápayné Kemenczey Judit* készítette el. Nem rajtunk múlt, hogy a tervek csak részben valósultak meg. Mindenesetre megvoltak a jó elképzelések, s alapul szolgáltak a további korszerűsítéshez.

Kezdetektől szívügyemnek tekintettem a könyvtárosok képzését és továbbképzését. Így, amikor megszűnt a tanítóképző keretében szervezett népművelő-könyvtáros képzés, az elsők között kezdtük el könyvtárkezelői tanfolyamok szervezését és megvalósítását. Az oktatói gárda adva volt, a szervezési tapasztalatok összegyűltek, így néhány év alatt nemcsak a közművelődési könyvtárak igényeit tudtuk kielégíteni, hanem az iskolai könyvtárosok nagy hányadát is bevontuk ebbe az alapozó képzési formába. De ez már a 80-as évekre esett, miként az a hároméves szervezés, minden diplomást foglalkoztató továbbképzés is, amely 1983-ban zárult. Az évközi továbbképzést a

FRANZ LISZT
EX MUSICIS
IRENE SOS

Balatonszepezden, Bánhorvátiban, illetve Nagyvisnyón rendezett nyári olvasótáborokkal zártuk. Erről beszámoltam annak idején a *Könyvtáros* hasábjain. Az utolsó évben egy háromnapos szlovákiai kirándulás gazdagította programunkat.

A 80-as évek eleje óta a Hazafias Népfront megyei elnöksége mellett működő közművelődési bizottság elnöke is vagyok.

Könyvtárosi pályámnak egyik szakaszáról nem szóltam. Talán azért, mert nagyon a szívemhez nőtt, s a tőle való megválás fájdalmas volt és maradt. Ez a munka a *könyvtári szakfelügyelet* megszervezése és vezető szakfelügyelőként való irányítása volt. 1974-től a hetvenes évek végéig csináltam...

Érdemi mondandómnak végére értem. Semmi különlegeset nem alkottam, csupán azt tettem, amit vállalt kötelességeim megkívántak. Igaz, amit vállaltam, mindig teljes szívemből csináltam, mert csak így tartottam érdemesnek. Megkaptam azt az erkölcsi elismerést, sőt többet is annál, amit az ember munkájáért remélhet. 1972-ben 25 éves pedagógiai és népművelői munkámért a Munka Érdemrend ezüst, 1982-ben TIT-munkámért a Munka Érdemrend arany fokozatát nyertem el. 1975-ben a megyei tanács közművelődési díját, 1983-ban nagydíját ítélte nekem. Szülővárosom pedig a Pro Urbe-díjjal tüntetett ki. (Az interjú elkészülte után, 1984. aug. 15-én Szurmay Ernőt Szabó Ervin-emlékéremmel tüntette ki a művelődési kormányzat. – A szerk.)

Az interjú lejegyzője befejezésül *Szurmay Ernő* néhány emberi tulajdonságára kíván utalni, amiket részben személyes találkozások során tapasztalt, részben volt munkatársaival beszélgetve ismert meg.

Munkatársai azt mondják, hogy *Szurmay Ernő* irodalomtörténeti adottságokkal rendelkezik, de ezt a képességét az Alföld közepén élve háttérbe szorította, mert a napi művelődési tennivalók mindig sürgősebb feladatok elvégzését követelték tőle, s nem volt ideje elvonulni a múlt kutatására. Csupán egy esetben engedett a csábításnak, amikor a Szolnokon született Verseyhy Ferenc műveinek feltárását kezdeményezte és valósította meg. Verseyhy meglehetősen kiesett a köztudatból, kiadatlan műveinek közzétételét, latinul megjelent könyvének lefordítását még senki sem végezte el. Szurmay megtalálta régebbi tanárkollégáiban Verseyhy latinul írt műveinek fordítóit. Irodalmi műveltségéből az értékek tisztelete, a közműveltség terjesztésében végzett munkájának lényegéből pedig az emberek tisztelete fakad. Könyvtári munkájában is igen gyorsan a hivatás bátyáin belülről került, ezért tudta magával ragadni munkatársait. Nagy népszerűsége tette szert a megyében, s ő is szinte személy szerint ismerte a megye értelmiségét. Páratlanul leleményesnek bizonyult a kapcsolatteremtésben, s ez munkája eredményességének egyik titka. Teljesen ismeretlen volt előtte a szakmai féltékenység, biztatta a kezdőket, hatáskört adott azoknak, akikről alkotómunkát lehetett várni.

Felismerte azt, hogy a könyvtári szolgálat sok apró szolgáltatás rendszeres és következetes nyújtásából áll, s a szolgálat szellemét kezdettől igyekezett beoltani munkatársaiba. Sikerült is elérnie, hogy *könyvtára a legkészségesebb intézmény* hírére tegyen szert a városban a párt, a tanács, a különféle szervezetek és általában az olvasók körében. Minden vb-ülésre elment a megyében, ahol a könyvtárügyet tárgyalták, az értékelésekre felkészült, a vitákban felszólt. Az utóbbi évtizedben ő adatta ki a legtöbb megyei kiadványt, országos hatású és jelentőségű szakmai kiadványok kerültek ki a megyei könyvtár műhelyéből, az *Együtt* pedig egyike lett a legjobb megyei könyvtári híradóknak.

Ő volt Szolnok egyik legnagyobb lokálpatriótája. Régi iskolájában elnökölt a tanév végi érettségi vizsgákon, utána sietett révfülöpi nyári lakába, hogy ott tovább írja Szolnok megkezdett művelődéstörténetét, amelynek adatgyűjtése készen van a felszabadulásig, az azután következő kötet mondanivalója pedig már életének is része, mert a város művelődésügyének a felszabadulástól napjainkig egyik alakítója volt.

Páldy Róbert

**Figyelmébe
ajánljuk!**

Számítástechnika

A μ *Mikroszámítógép Magazin* a Neumann János Számítógéptudományi Társaság kiadványa. Szerkesztő bizottsága azt szeretné, ha „mindenki, akit a számítástechnikai problémák és ezen belül is elsősorban a személyi számítógépek érdekelnek, megtalálna benne a számára érdekes, a munkáját vagy szórakozását segítő számítástechnikai megoldásokat, tanácsokat”. A *Tanfolyam* rovat alapozásul, a nem szakember érdeklődőknek könnyen követhetően – de a szakember számára is élvezetesen – nyújt elemi számítástechnikai-programozási alapismereteket. A folyóirat az olvasót segíti eligazodni a mikrogepek egyre bővülő körében. Kiemelt figyelmet szentel a gyermekeket lázba hozó iskolai számítógépeknek. Teljes játékprogramokat is közöl. A μ *Magazin* első száma 1983-ban jelent meg, s óriási sikert aratott. Az idén ismét kiadták; ezentúl rendszeres időszaki kiadvány lesz. Előfizethető a Posta Központi Hírlap Irodánál, az előfizetési díj 1 évre 168 forint.

*

Mint rovatunkban legutóbb szó volt róla, az úgynevezett kulcsrakész hazai könyvtári számítógépes rendszerek beszerzésére csak a távolabbi jövőben lesz kilátás, bár kifejlesztésükhöz több magyar gép is alkalmas alapul szolgálhat. Közülük a Számítástechnikai Koordinációs Intézet MO8X és a Telefongyár TAP-34 gépe a két eddigi μ *Magazin Termékismertető* rovatának tárgya, más oldalakon pedig az SZKI legújabb, Proper gépcsaládjáról is tájékozódhatunk. A Floppymat SP könyvtári alkalmazásáról, az Országgyűlési Könyvtárban folyó munkáról a *Könyvtári Figyelő* 1984/3-as számában olvashattunk. A Videoton VT-20-ról itt mondjuk el, hogy jó szoftverellátottságú gép, BASIC, PASCAL, FORT-RAN, COBOL nyelvvvel, szövegszerkesztési,

adatbáziskezelési lehetőséggel, megfelelő háttértárolókkal – lemezegységekkel, floppy-diszk egységgel, szükség esetén 4 kezelőhellyel –, és terminálként csatlakozhat az IBM-, SIE-MENS-, ESZR-MSZR-gépekhez. Ennek megfelelően kétfélmillió forint fölötti árral számolhatunk. (A Központi Fizikai Kutató Intézet TPA gépcsaládjának ismertetésére valamelyik következő számunkban fogunk kitérni.)

Az Országos Széchényi Könyvtár fejlesztési csoportjának munkatervi feladata a hazai mikrogepes célszoftver létrehozásának tanulmányozása. Az említett gépekkel rendelkező, vagy hozzájuk férő és alkalmazásukat tervező könyvtárak érdeklődését az OSZK említett csoportja készségesen várja.

Addig is, amíg megszületik a kívánatos hazai könyvtári programkészlet, mindenkinek érdemes játszania, ismerkednie a gépi lehetőségekkel, vagy akár belekóstolnia a BASIC nyelvű programozásba. Erre a célra ideális a *Commodore 64* személyi számítógép, amelyről egyébként szintén ír a μ *Magazin*. Ez eredetileg az úgynevezett hobbi gépek közé tartozik. Kicsi könyvtári állományokkal összefüggő „minifeldatokat” lehet megoldani rajta, de kis tárolókapacitása és szoftverezettsége miatt nem igazán alkalmas könyvtári feladatokra.

Ennek ellenére, mivel a legolcsóbban beszerezhető géptípus, a leggyorsabban terjed, és az is kétségtelen előnye, hogy bizonyos nagygépekhez csatlakoztatható. Végeredményben a könyvtárak részéről jelentkeztek iránta igények, ezért az OSZK fejlesztési csoportja folyamatosan dolgozik olyan programokon, amelyek a Commodore 64-en a lemezek legnagyobb mértékű kihasználtságát és az adatállományok legjobb kezelését teszik lehetővé: a csoport eredményeivel és tapasztalataival a könyvtári felhasználók rendelkezésére áll.

Szöllősy Éva

Régi épületben új könyvtár Kőszegen

Most, hogy a városi könyvtár megnyitotta új épületének kapuját Kőszeg város közönsége előtt, jó alkalom nyílik elgondolkodni, mit is értünk-értsünk azon, hogy *új épület*. Mert ha az ember belép a kitárt kapun, az új ragyogása és a friss alkotás szelleme fogadja, de a múlt keretében jelenik meg az új, s a régen lerakott téglák határozzák meg a mai használatot is.

Kőszeg ürügyén tehát „B” típusú könyvtáraink épületeinek sajátos típusával nézhetünk szembe, mégpedig olyan, korábban más célokat szolgáló, műemlék, műemlék jellegű vagy különösebb esztétikai, illetve történeti értéket nem képviselő épülettel, amely kisebb-nagyobb átalakításokkal, de mindenképpen teljes felújítással vált a könyvtári szolgálat színterévé, s tegyük mindjárt hozzá azt is, hogy a korábbi elhelyezéshez képest általában jóval nagyobb alapterülettel. Tehát nem azokra az épületekre gondolok, amelyekben az ötvenes évek elején kezdtek működni járási könyvtáraink, s amilyeneket még a hatvanas, sőt a hetvenes években is kaptak az egyik átmeneti szükségmegoldást másikkal váltva fel, hanem azokra, amelyek legalább egy-két emberöltőnyi véglegesség igényével fogadták be őket. Esetünkben már nem is annyira a méretek, a szakmai irányelvek számszerű előírásainak való megfelelés, az épület nagyságrendje jelenti a problémát (még akkor sem, ha az alapterület csupán 50 százaléka a javasolt értéknek), hanem sokkal inkább az, sikerült-e a könyvtári funkció (a tartalom) és az eredetileg más funkciónak teret adó épület (a forma) között a harmóniát megteremteni.

Ez az épületípus mind jellemzőbb lesz városi könyvtárainkra. Mint okokra, hadd utaljak csak a járáások megszűntével felszabaduló épületekre, a régi házak meggondolatlan rombolása helyett egyre jobban teret nyerő „megszüntetve megőrzésre” (azaz felújításra és funkcionális átalakításra), s általában az éssze-

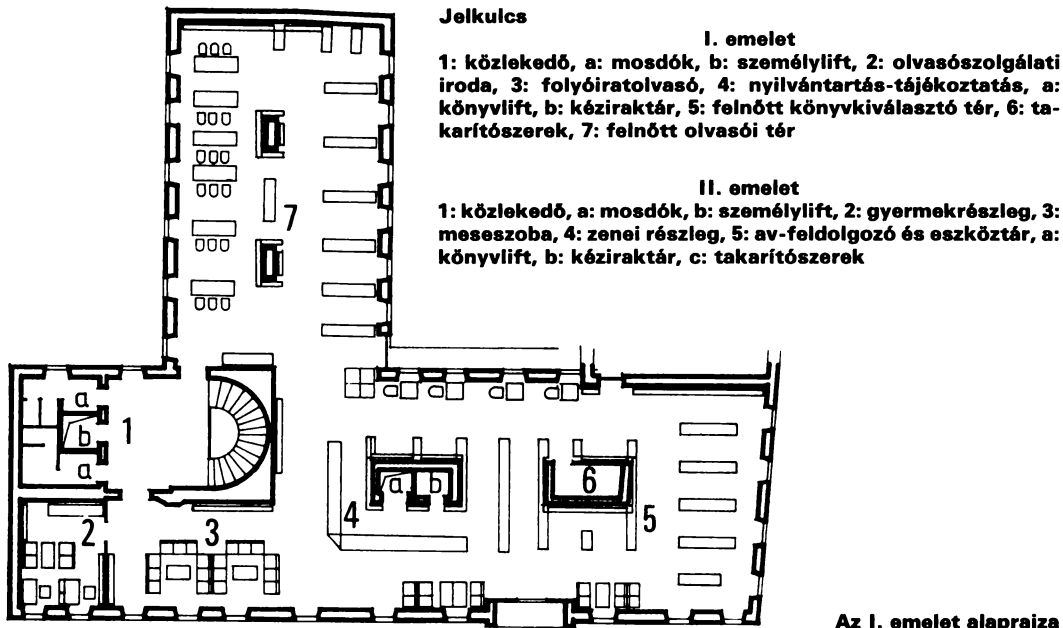
rű takarékoskodásra, az értékeinkkel való gazdálkodásra. Nem szabad azt hinnünk, hogy ez valamiféle magyar sajátosság. Az 1975-ben Finnországban tartott nemzetközi könyvtár-építési konferencián *Sven Plovgard*, a világszerte elismert szaktekintély ugyan még nyomatékosan hitet tett amellett, hogy a könyvtári funkcionalitás követelményeinek érvényesítése végett ne fogadjanak el régi, átalakítandó épületeket a közművelődési könyvtárak, a nyugat-európai, sőt a tengeren túli utóbbi fejlemények azt mutatják, hogy szűnőben van a hatvanas-hetvenes évekre jellemző könyvtár-építési fellendülés, amikor is gomba módra szaporodtak az impozáns méretű és vadonatúj épületek, s egy-egy település tanácsa mind gyakrabban helyezi el könyvtárát régi, felújított és átalakított épületben.

Kőszeg is ezt az utat választotta. Maga a vállalkozás, még inkább eredménye indokolja, hogy mércéjét magasra helyező szakmai kritikára méltassuk, nem titkolva az általánosítható tapasztalatokra törő szándékot sem.

Huzavona – terek és kapcsolatok

Az építkezés előtörténetéről, a szakmai programról, a felhasznált épületről és a könyvtári terek kialakításáról részletesen tájékoztat *Vincze Csaba*, a tervező építész és *Zelles Ilona*, a könyvtáros konzulens írása (*Vasi Szemle*, 1982/2. sz.), ezért itt csak a legszükségesebbek megismétlésére szorítkozom.

1967 óta érlelődik az új könyvtár megteremtésének a gondolata; hogy mekkora szükség volt rá, azt egyetlen adat is bizonyítja: az 1982. évi statisztika szerint 225 négyzetméteren működött a könyvtár. Harmadik nekifutásra, különféle objektív és szubjektív, ha nem félénk a nagy szavaktól és az irracionális vádjától,

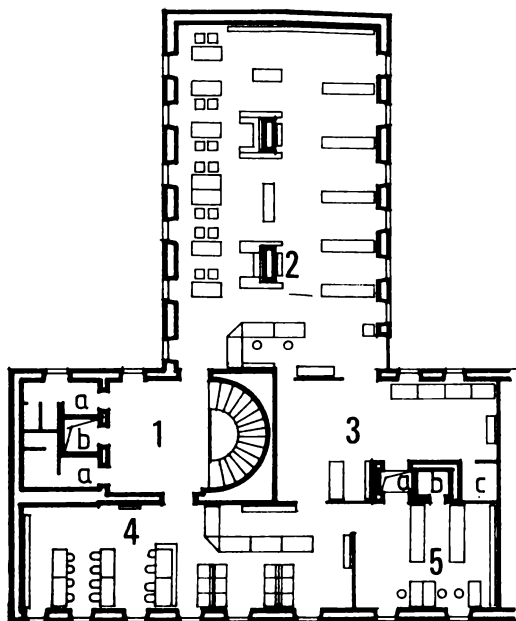

Az I. emelet alaprajza

mondhatnánk: sorsszerű tényezők összejátszásával valósult meg a gondolat, s a szokásostól eltérően itt – ennyit máris előrebozsáthatunk – a harmadik terv hozta a legjobb eredményt. Mert milyen jó, hogy nem a túl kicsi zsinagógába került a könyvtár, s milyen jó, hogy a talaj lazasága miatt 1978-ban dugába dőlt a már megkezdett építkezés (e sorok írójának módjában állt annak idején betekinteni az üres telekre, kifejezetten könyvtárnak szánt épület terveibe, s meglehetősen idegenkedett tőlük), s milyen szerencse, hogy nem emeltek bontócsákányt a hetvenes évek második felében a Béke utcában 35–37-es számmal jelölt első osztályú műemlékre, a klasszicista stílusban 1830 körül épült házra (amely átépítve 1876-tól polgári iskolául szolgált, majd az utóbbi évtizedekben különféle célokra vették igénybe, így voltak benne boltok, műhelyek, lakások – még gyermekkönyvtár is!), milyen derék dolog, hogy a bontás megakadályozására 1977-ben akcióba léptek a Hazafias Népfront megyei műemlékvédelmi munkabizottságának építészei, és javaslatot tettek az épület gazdaságos felújítására, s 1978-ban a Vasiterv megbízás és díjazás nélkül – a megyei könyvtárral konzultálva – tanulmánytervet készített az épület könyvtárrá való átalakítására, s milyen dicséretes, hogy a megyei tanács 1970-ben kelt, a műemlékek felhasználására vonatkozó

iránymutatásának érvényt szerezve a megyei és a városi illetékesek 1980 októberére elkészítették a munkálatok kiviteli terveit. 1981 őszén vonult fel a Kőszegi Építő Ktsz a munkahelyre, hogy szigetelje a falakat, s a Vas megyei Tanácsai Építőipari Vállalat 1982–1983 folyamán végzett is a munkával. (A rövid ideig vizsgálódó látogató úgy látta, hogy tisztességgel dolgozott; a könyvtáros-lakók ismerik a rejtett hibákat is, amelyek többségét már kijavították. A végső szót majd a huzamos használat mondja ki.) Milyen lett végül is az a könyvtár, amely az 1984. március 26-i avatási ünnep résztvevői, március 27-től pedig a mindennapos használók előtt megjelent?

Kőszegnek jelenleg 12 704 lakosa van. Az irányelvül szolgáló dokumentum (ÉSZ 204/4–75 Művelődési épületek. Közművelődési könyvtárak. Tervezési előírások. Bp. 1975. 38 l.) 1030 négyzetméteres bruttó könyvtári alapterületet ajánl a 10–20 ezer lakosú városok számára; így a könyvtárnak juttatott 1317 négyzetméter kétségtől nagyvonalú gondoskodást jelent. Pazarlót azonban semmiképpen sem. Gondolnunk kell arra, hogy távlatilag 15–20 ezerre nő a lakosság száma, s nem a holnap, de a ma feladata a vonzáskörzet 13 490 lakosa számára az igényes, közvetlen és közvetett könyvtári ellátás megszervezése. Hozzá kell tennünk azt is, hogy a tíz éve meg-

A II. emelet alaprajza

jelent irányszámok mögött meglehetősen széren megfogalmazott ellátási szintek rejlenek, amelyeken már túllépett az utóbbi időszak fejlődése. Mindezt tekintetbe véve, a könyvtár alapterülete (különösen, ha hozzávesszük, hogy magában az épületben van a további bővülés lehetősége: 460 négyzetmétert most lakások foglalnak el) kiállja a nemzetközi összehasonlítást is. Az új elhelyezés tehát nemcsak – mint sok esetben – viszonylagosan, a korábbihoz képest ítéhető ugrásszerű változásnak, hanem abszolút értelemben véve, a követelményekhez mérten is.

Ha a terek rendeltetés szerinti megoszlását (lásd a táblázatot) vetjük egybe az ajánlott értékekkel, elismeréssel kell megállapítanunk, hogy messzemenően sikerült a vezérfonalhoz igazodni, az arányokat megtartani, s a százalékosan legmagasabb növeléseket éppen azokban az övezetekben végrehajtani, amelyek alulbecsült térigénye az utóbbi évek fejlődése során vált nyilvánvalóvá (a kombinált nyilván tartási és tájékoztatósi pont, a zenei részleg, a gyermekrészleg, a raktár); egyedül a klubövezet marad el az előirányzott értéktől (lehet, hogy külső nyomásnak engedve korábban kisé bőkezűen bántunk itt a négyzetméterek-

kel?). Ha ezek mögött a számok mögött a tervezői tudatosság működését vélném felfedezni, meglehet, hogy a szakmai program készítője azt mondaná: gondolta a fene, így adta az épület; annyit mégis fenn kell tartanom: úgy látszik, hogy esetenként gúzsba kötve is lehet csárdást járni.

Komoly fenntartásaim vannak viszont az épület térrendszerét, vagyis az egyes könyvtári funkciókat befogadó terek egymáshoz való kapcsolatát illetően. Fenntartásokat mondtam és nem kifogásokat, hiszen lehet-e, szabad-e kifogásolni az elvont modell (lásd a kritikus ezt kifejtő írását a *Könyvtáros* 1982. évi 11–12. számában) szemszögéből egy adott és számtalan kötöttséggel terhelt épületben megvalósított, ténylegesen létező könyvtári térrendszert? Az a körülmény, hogy a könyvtár három szinten kényszerült elhelyezkedni, önmagában is súlyos döntés elé állította a tervezőt: mit hagyjon lent, mit vigyen föl? A gyerekek könnyebben járnak a lépcsőt, de ha a második emeleten van a gyermekrészleg, nagy a futkározás, az „átmenő forgalom”. Ha a földszinten kívánna szabadpolcos teret kialakítani, meggátolja ezt az épület tartófalakkal való erős tagoltsága. Ha a zenei részleget a felnőtt részleggel helyezi egy szintre, mindkettőnél az alapterület csökkentésére kényszerül; ha a gyermekrészleggel, vajon nem zavarja-e a felnőtteket?

Ezeket a kérdéseket lehet folytatni, de végül is válaszolni kell rájuk. Azt hiszem, hogy a lehetőségekhez és az adottságokhoz képest a tervező jó választ adott, ha az alproblémát nem is tudta megoldani, mert gyakorlatilag három önálló, elszigetelt részleg (hogy ne mondjam, könyvtár) létrehozására kényszerült, ahelyett, hogy egységes, összefüggő térben helyezhette volna el az egymáshoz kapcsolódó szolgáltatásokat. Igaz, láttam én már ragyogó, új, egyszintes dán könyvtárban is üveg-falakkal gondosan elválasztott felnőtt-, gyermek- és zenei részleget – Plogvard mester hiába beszélt ki a lelkét –, de éppen ez az, amitől félek: a konzervatív gyakorlat, az egy-egy korábbi épületben kényszerűségből kialakított megoldások mintaként és ideológiává válva áttevődnek az új épületekbe is. Ezért azt mondom, nem jó dolog, hogy Kőszegen elkülönül e három részleg; ne vegyék például másutt, ha megvan a lehetőségük az egységes tér kialakítására. Mert a használóknak nehézségeket okoz, mert áttekinthetetlen, mert nehezebb az ellenőrzés megszervezése, mert nagy a munkaerőigénye (gyér forgalom esetén is nagy sze-

mély kell az üzemeléshez, még akkor is, ha nem egyetlen központi nyilvántartást szerveztek, hanem részlegenként), mert átfedéseket okoz (például a referenz-állományban).

De talán Kőszegen sem kellett volna ilyen következetesen ragaszkodni a hármas tagoltsághoz. Nem lehetett volna a második emeletre tett gyermekrészleget és zenei részleget közös térben elhelyezni, s közös szolgálati pontról működtetni? A zenei részleg használóinak nagyobb része gyerek, fiatal; az alaprajz formája lehetővé tette volna a felnőttek számára védettebb hallgatóhelyek kialakítását; a gyermekrészlegben nem volna szükség további le-

mezjátszókra, magnetofonokra, külön lemez-állományra; a zenei részleg nyitvatartási ideje meghosszabbodhatna, a meseszoba helye máshol is lehetne, a szolgálati pont a könyvlifthez kerülhetne – ezek jutottak eszembe az alaprajzot nézegetve, s hallva az első három nap tapasztalatairól, amelyek máris jelezték a felnőtteknek és a gyerekeknek a zenei részleg használatában mutatkozó konfliktusait.

Ha bátrabb volnék, tovább mennék és azt mondanám, megpróbáltam volna az első emelet nagyobb terében egy ún. családi könyvtárat kialakítani (egy redukált gyermekrészleget – főleg a legkisebbek számára és a nagyobbak

Az irányelvként ajánlott értékek és a Kőszegi Városi Könyvtár övezeteinek alapterülete

Könyvtári terek	Alapterület (m ²)		Százalékban kifejezett eltérés az irányelv értékeihez (100 százalék) képest
	az irányelvben meghatározott érték	a Kőszegi Városi Könyvtárban	
Nyilvános szolgálat	700	851,8	121,7
klubövezet	140	108,2	77,3
felnőttek olvasói tere	330	380,1	115,2
nyilvántartási övezet	20	60,1	300,5
zenei részleg	50	86,9	173,8
gyermekrészleg	160	216,5	135,3
Szolgálati és szociális helyiségek	80	94,3	117,9
Raktár	120	208,8	174
Egyéb (közlekedő, W. C. stb.)	130	162,1	124,7
Összesen	1030	1317	127,9

szórakozási igényeinek kielégítésére, zenei részleget, s a felnőttek állományából egy válogatást a „valami olvasnivalóért” betérőknek –, nagyjából azon a nyomon, amit az „A”-típusú, szakrészlegesített könyvtárak általános részlegről mondtam már több helyütt), s a második emeleten egy olyan kölcsönzési és prézens állományt elhelyezni, amely a céltudatos olvasók igényeit szolgálja, legyenek azok felnőttek vagy gyerekek. Ez a megoldás – amely természetesen feltételezi, hogy valahol a földszinten találjunk helyet az egységes kölcsönzési nyilvántartás számára – talán nem lett volna nehéz.

Mindez azonban csak ábrándozás, amelyet a gyakorlat kemény tényeivel könnyen lehet

cáfolni – mindaddig, amíg az ábránd nem ölt testet egy másfajta gyakorlatban. Ám térjünk vissza a valósághoz, járjuk be módszeresen az épületet.

A központban – küszöb nélkül – bővíthetően

Az első öröm még az utcán ér bennünket: ha a könyvtárosok szabadon választhatnak helyet a városban, vajon választhattak volna jobb telket, mint amelyiken az épület áll? Városközpontban, boltok, iskolák, közintézmények közelségében, nagy gyalogosforgalom mentén,

szembetűnő megjelenéssel – mi kell még? (Talán csak az, hogy az átmenő járműforgalmat terejék a városon kívülre a Várkörről.) Belépünk a könyvtárba, s már emelnék is a lábunkat a küszöbön, amikor észrevesszük, hogy nincs: sikerült végre kiküszöbölni a küszöböt az egész épületben, a nehezen járók és a könyvkocsit toló könyvtárosok örömére. Oly sok szó után végre egy létező könyvtár is gondoskodik a mozgásukban korlátozottakról, tudatosan és következetesen. Az előtér néhány lépcsőfoka mellett is rámpa (a tetszetős és praktikus korláton kívül), a három szintet összekötő lift (úgy tudom, az első a „B”-típusú könyvtárak között, amely már a megnyitás napján üzemelt; Vácott csak később került – de került! – rá pénz), s a tolókocsival közlekedőket is befogadó mosdó (bár ez a helyiség az irodai szárnyba esik, s hiányzik belőle a szükséges technikai felszerelés). Ami nem tetszett, az a papucsolás. Megértem én a háziasszonyi tisztaság- és rendszeret, a pénzzel és a munkával való takarékoskodás minden érvét, de akkor sem szeretem, ha vendégségbe hívnak, s kéréstlenül papucsot húznak a lábamra.

Az előtérben találjuk a ruhatárat, a tervezett nyilvános telefonállomás és a majdani telefonközpont helyét (nagyon is kell egy városi könyvtárnak két telefonszám, s az egyikhez nyolc mellékállomás; ez utóbbit az épület térrendszere feltétlenül szükségessé is teszi) és az újságolvasót. Innen nyílik az elegáns, bár még kissé kopár előadóterem, amely azonban a szolgálati bejárat felől is megközelíthető, tehát akkor is fogadhat rendezvényeket, amikor a könyvtár nem működik. Az eszemmel elfogadom, hogy ezt a szép és reprezentatív helyiséget, ahová magasabb termetűek az utcáról ágaskodás nélkül is bepillanthatnak, nem lehetett szervesen kapcsolni a könyvtári alapfunkciókat befogadó terekhez, de a szívem tiltakozik az ellen, hogy itt csak rendezvények megkiállítások legyenek. Bizom abban, hogy sikerül előbb-utóbb a könyvtári dokumentumoknak is megjelenniük e térben, ami a város irodalmi kávéházaként vagy valami ehhez hasonlóként működhetne. Talán előbb-utóbb az előtér és az előadóterem elválasztó szilárd falat valami mozdítható térelválasztó váltja fel, s amikor nincs rendezvény, akkor legalább az újság- és magazinolvasók, a könyvtárat beszélgetés vagy randevű céljából felkeresők is kényelmesebb és tágasabb helyiséghez jutnak. A földszinti nyilvános terekhez tartozik az udvar is, amely az előtérből könnyen megközelít-

hető a lépcsőházon át. A növényzet, a régi kút és a városfal intim és nyugalmas atmoszférát teremt benne, s ha olvasásra nem ajánlatos is felhasználni, a legváltozatosabb rendezvényeknek igen kellemes színtere lesz – különösen ha sikerül úgyesen berendezni.

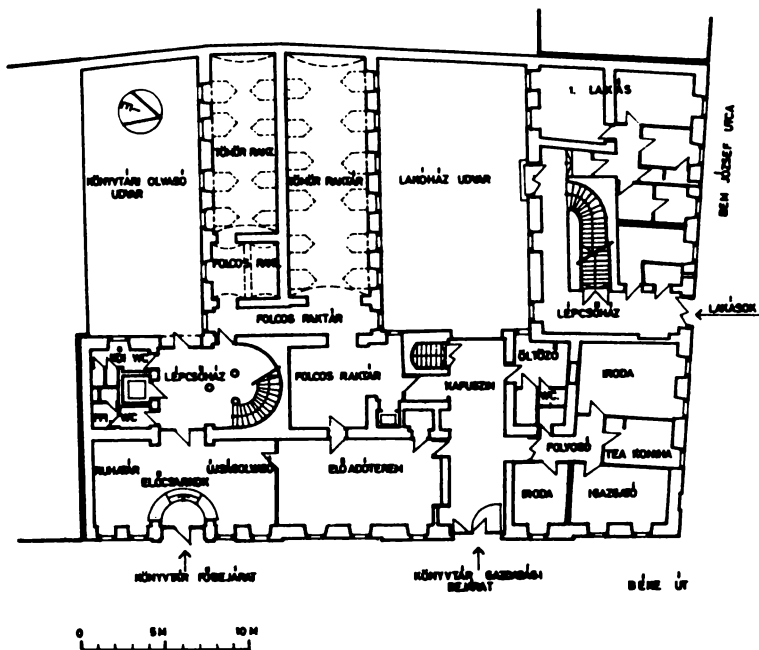
Az első emelet teljes egészében a felnőtt-részlegé. A lényegében L alakú tér adottságait jól kihasználva helyezték el a folyóiratolvasót a szolgálati pont előtt, jobbra-balra mögötte a kölcsönzési állományt, illetve az olvasótermet a prézens állománnyal. Külön dicséretet érdemel az összevont kölcsönzési és tájékoztatósi pont, amelyet mind az ellenőrzés-felügyelet, mind a forgalom irányítása, mind pedig a munkaszervezés szempontjából szerencsésen alakítottak ki. A belépő olvasó nem ütközik a szokott barikádba, hanem a kellemes hangulatú folyóiratolvasó fogadja (de miért vannak a kurrens évfolyamok visszamenőleges számai az olvasószolgálatosok irodájában?), mégis a könyvtáros szeme előtt van. Hasonlóképpen kielégítő bepillantás nyílik innen a kölcsönzői (18 ezer kötet) és az olvasótermi övezet (hatezer kötet) felé. Könyvtárainkban eddig szokatlanul, de nagyon helyeselhetően a megvilágítás is kiemeli ezt a fontos pontot, amely nemcsak ellenőriz és nyilvántart, hanem szolgáltató is. A könyvlift a legjobb helyre érkezik a raktárból, s lehetőség van arra is, hogy a könyvtárosok szépen felszereljék ezt a „stratégiai pontot” azokkal a tájékoztatósi műszerekkel, amelyeknek mindig a kezük ügyében kell lenniük. A pultnak talán csak az a hibája, hogy túl alacsony a könyvtáros felőli oldalon, s ezért nem lehet hozzáülni. A berendezés lényeges elemeit a Téka-bútorcsalád adja; ez eddigi alkalmazásaiban általában kielégítőnek bizonyult; a közegi betelepítés során egy kisebb hibája ütközött ki, amin segíteni kellene: az állványokat derékszögben nem lehet egymáshoz hézagtanul állítani. Zavarja, ha más nem, a szemet. A kétszemélyes asztalok jók, a karosszékek jók (mikor jönnek már rá könyvtárosaink és berendezőink arra: a használók nem mindig úgy olvasnak, hogy az asztalra helyezik a könyvet, hanem igen gyakran hátradőlnek a széken, s akkor bizony nagyon fontos, hogy könyököket megtámaszthassák!), csak azt sajnálja az ember, hogy a 110 szék közül hatvanak nincs karfája. Helyeselhető, hogy mind a kölcsönzési, mind a prézens állományt befogadó állványok között elhelyeztek a böngészőket szolgáló ülőalkalmatosságokat. Igen tetszett a következetes, részletes, könnyen olvasható fel-

iratozás; gondolom, az olvasók hálásak is érte. Érezhető volt a bútorok, szövetek, szőnyegek, kárpitok színösszhangjára való törekvés, s a harmónia, ha számomra egy kissé komolynak tűnt is a maga uralkodó barnájával, létrejött. Könyvtárainkban sokáig megfeledeztek arról, hogy az olvasószolgálatos könyvtárosok számára nemcsak az olvasói térben kell munkahelyet kialakítani; itt nem. Irodájukat, ha nem is ideális helyen, azaz a szolgálati ponthoz közvetlenül csatlakoztatva alakították ki (ezt a tér adottságai megakadályozták), a lehető legjobb helyre tették, a nyilvános tér kieső sarkába. Az irodában – s már a jövő zenéjét halljuk – lehetőség van a telexállomás, vagy akár számítógépes terminál felszerelésére. Nem építészeti-berendezési kérdés, de megemlítendő, mert nem általános gyakorlat még: az olvasószolgálatosok egyenköpenyükre nevüket is ki-tűzték.

A második emeletre került a gyermekrészleg és a zenei részleg. Ha belépünk a gyerekeknek szánt térbe, hagyományos gyermekkönyvtár tárul elénk, korrekt elrendezésben, ami még leginkább egy tanteremre emlékeztet: a szolgálati pult (katedra) előtt balra az olvasóhelyek sora, jobbra az állványoké. Mindez még praktikus is lehet (legalábbis a könyvtáros szemszögéből), de hogy a gyerek szemszögéből – ha meg tudná fogalmazni – unalmas, az majdnem bizonyos. Különösen berzenkedem az ellen a megoldás ellen, hogy a gyermekrészleg (tízezer kötet) pontosan a felnőtt részleg mása, ha kisebb bútorokkal is. Ugyanazok a bútorformák, ugyanazok a tompa, sötét színek, ugyanaz a szigorú elrendezés. Amit a felnőtt részlegben túl komolynak éreztem, azt itt már-már a komor jelzővel illetném. Vigyázat, kollégák, vigyázat! Ne tegyék kockára gyermekkönyvtáraink otthonos, vidám, közvetlen, kötetlen hangulatát a környezet mogorvaságával. A gyermekrészlegben érezhető leginkább bizonyos tételek (dogmák?) továbbélése, bár láthatók meghaladásuk első jelei is, ami aztán a térrendszer megformálására is kihatott. Mivel tudott dolog, hogy a zenei részleget a fiatalok, a gyerekek használják a legszívesebben, a legintenzívebben, helyesen a gyermekrészleg mellé került, de attól szigorúan elválasztva, s a gyerekek számára külön beszereztek egy kazettás magnót és egy lemezejátszót. Kielégítették azt az elemi szükségletet is, hogy külön, megfelelőképpen szigetelt helyiségben legyenek a gyerekek csoportos foglalkozásai (én ugyan inkább mesebarlangnak hívnám, mint gyermek-

foglalkoztatónak), de egyelőre nincs vonzó hangulata; minden fölszereltsége (tábla, vetítőtáblán stb.) ellenére – vagy miatt? – inkább tanácskozóteremre emlékeztet; ezt a benyomást fokozza a sivár mennyezetvilágítás. S hogy a gyermekfoglalkoztatónak talán nem a szigetelőszoza szerepét kellene betöltenie a zenei részleg felé, azt mutatja az is, hogy a könyvlift – a szolgálati ponttól távol – ide érkezik.

A zenei részleg kialakításán a formálódó gyakorlat bizonytalankodásait éreztem. Még mindig nem döntöttük el igazából, hogy akarjuk-e kölcsönözni hanglemezeinket, vagy rossz lelkiismerettel tesszük, ha tesszük; rá merjük-e bízni olvasóinkra a drága berendezések használatát (vagy legalábbis némelyikét), vagy azt hisszük, csak azokat nem teszik tönkre, amelyek saját tulajdonukban vannak; zenei részleget akarunk-e, ahol a zenével kapcsolatos minden dokumentum helyet kap (például a zenei tárgyú, kölcsönözhető művek is), vagy pedig a hangzóanyag gyűjteményét állítjuk-e fel, némi zenei segédkönyvtári apparátussal megdiszítve? E kérdéseket nem a közszegeknek teszem fel, hanem könyvtáraink általános gyakorlatához intézem őket; úgy látszik, hogy az e témakörben megjelent publikációk, továbbképző tanfolyamok valójában még mindig nem készítették vitára, kísérletezésre, az eddigi álláspontok tényleges újragondolására az érintetteket. A közszegei zenei részleg mindezt csak illusztrálja. A használat bűtorok és nem dokumentumok fogadják. Talán itt a legnagyobb a hatalmas, sötétbarna szolgálati pont, amely az imponálóan gazdag technikai apparátust rejti: négy lemezejátszó, egy kazettás és egy orsós magnetofon, egy rádió nyújtja a programok kínálatát, az átjátszás célját további két magnetofon (egy kazettás és egy orsós) szolgálja. A márka mi lehet más, mint japán: Akai, Pioneer, Hitachi. A lemezek (1600 db) zárható szekrényekbe kerültek, a leltári számok sorrendjében. Alig látni őket. Űde színlott az egyetlen állvány, amely lehetővé teszi a lemezek borítójukkal együtt való bemutatását. A tizenegy egyéni hallgatóhelyre bármelyik műsor kapcsolható, de ha minden ülőhely foglalt, egy-egy műsort legalább két használónak kell hallgatnia. Nagyon kényelmes fotelok is vannak a részlegben; azt mondják, itt foglalnak helyet azok, akik csoportosan, fülhallgató nélkül élvezik a zenét. A technikai felszereltség lehetővé teszi a csoportban való hallgatást az előadóteremben; akkor miért kell itt is? Hiszen

A földszint alaprajza

ez kizárja az egyidejű egyéni használatot. Jól megfigyelhető zenei részlegeink hőskorának egy másik továbbélő babonája: akkori tapasztalatlanságunk, szűkös elhelyezési körülményeink talán magyarázzák, miért alakítottuk ki a zenei hallgatóhelyeket az olvasótermi munkahelyek mintájára: a támla nélküli székek, s előtte a tágas asztal minden bizonnyal jól szolgálja azt, aki dolgozik a zenével, aki nyelvet tanul. De aki csak hallgatja a zenét? Aki semmi mást nem akar, mint művészi élvezethez jutni, szórakozni? Nem lehetne-e számára fotelok karfájába rejtteni a csatlakozót, s így otthoni kényelmet adni neki? A zenei szolgáltatást csak az új épületbe való költözéssel vezette be a könyvtár; a későbbiekben tervezi a hanglemezek kölcsönzésének megkezdését. A használói szokások és igények gondos elemzése hozzásegítheti majd a zenei részleg meghittebb arculatának megformálásához.

Egyelőre a gyermekrészleg tágas raktárának és a második emeleten dolgozók munkaszobájának használják a zenei részleghez csatlakozó szép helyiséget (39,4 négyzetméteres), ami a későbbiek során – az igények módosulásától függően – más célokra is fordítható. Milyen

jóleső egy új épület esetében átcsoportosítható tartalékról beszélni, s nem arról panaszkodni, hogy máris helyhiánnyal küzd! A 170 négyzetméteres földszinti raktár is bőséges tároló kapacitással bír; hagyományos állványzattal szerényen számítva 60 ezer dokumentum befogadására képes (most mintegy 20 ezer áll a polcon), ám gördülőállványok foglalják el jó részét. S tegyük hozzá, hogy jó függőleges összeköttetés fűzi az emeleti nyilvános terekhez. Igaz (ami ekkora városi könyvtárban luxus), külön munkaerő szükséges működtetéséhez, de olyan minőségű a raktári terület, hogy minden további nélkül kialakítható benne egy könyvtárkezelői munkahely; a kezelő pedig a raktár gondozása és a kiszolgálás mellett egyéb munkákat is végezhet.

Természetesen adódott a földszinten az irodák elhelyezésére a szolgálati bejáratától jobbra eső rész, amelyet semmiképpen sem lehetett volna bekapcsolni a nyilvános terekbe. Kellemes, jó munkahelyeket nyújt a három szoba. Teakonyha, öltöző, zuhanyozó szolgálja a könyvtárosok elemi kényelmi igényeit. Itt kell megemlítenünk az épület szerkezetéből adódó kis fülkéket, amelyek minden szinten a takari-

tó- és tisztítószerkeket, eszközöket fogadják be. Ez nemcsak a takarítók munkáját könnyíti meg, hanem a rend fenntartását is. Szegélylécek védik két sorban a szép fehér falakat.

Külön elismerést érdemel az épületben elhelyezett növényzet. Lehet, hogy lesznek, akik soknak találják. Én nem. Azon túl, hogy a növények gyönyörűek, felvidítják a kissé komolyra sikerült belső teret, sőt térformáló szerepet is játszanak néhol (például a zenei részlegben, ahol a tanteremszerű olvasói övezetet választják el szelíden). S bizonyos vagyok benne, hogy a levegő minőségét is kedvezően befolyásolják. A jövőben, azt hiszem, nagyobb figyelmet kell fordítanunk a könyvtárainkban elhelyezendő növények számára, elhelyezésére, szerepére.

*

Egy szakmai bírálónak nem illik laikusként az esztétikai értékeket is mérlegre tennie. Anynyit azonban mégsem tagadhat meg magától, hogy bevallja, mint fogta meg az épület hangulata, az új életre kelt, már-már lebontott háznak a könyvtári funkcionalitás szempontjából bár némiképp kifogásolható, de szerves fejlődést tükröző térrendszere, a homlokzat kellemes nyugalma, az előcsarnok eleganciája, a lépcsőt tartó három derék oszlop szinte jelképszerű ereje, a lépcsőkorlát kecsessége, a kívül-belül megmentett, eredeti, kovácsolt vasból való korlátok, a lakások előtt végigfutó függőfolyosó kökonzolai, a városfal maradványa az olvasói térben, egyszerűen az egész és részletei. *Vincze Csaba* tervező építész (Vasiterv) büszke lehet alkotására: új tartalommal megtöltve ébresztette fel a régi formát. A belsőépítészeti kialakítás *Siklósi Dalma* (Kereskedelmi Tervező Vállalat) munkája. A tereket *Bartha László* és *Roisz Vilmos* festményei díszítik.

A felújítás költségei mintegy 24 millió forintra rúgtak: ebből három millióba került a berendezés. Nem kevés. A kiadást azonban, szilárd meggyőződésem szerint, igazolni fogja a használat várható növekedése, a használók magas színvonalú kiszolgálása és a könyvtár távlati fejlődését is lehetővé tevő nagyvonalú elhelyezés. Kőszeg város könyvtára megkapta azt az épületet, amelyben nagyobb feladatokat is vállalhat, legyen az a városkörnyék központosított ellátása, a szakirodalmi tájékoztató szolgáltatások közvetítése, a gyerekek és a felnőttek könyvtárhasználati kultúrájának emelése, a kulturális műhely szerepének betöltése.

Mindez azonban már a könyvtárosokon múlik. A fenntartó – az anyagi gondoskodásból ítélve – jó partner lesz hozzá.

Régi épületek előnyei és hátrányai

„B”-típusú könyvtáraink többsége régi, többé-kevésbé átalakított épületben működik, s némiképp ismerve a fenntartói szándékokat, ez a helyzet egyhamar nem fog változni. S ahol mostanában kedvezőbb elhelyezéshez jutnak a városi könyvtárak (egy-két, új művelődési központtal közös építkezéstől eltekintve), ott felújított és „átfunkcionált” régi épületbe költöznek. Ezért nem közömbös, hogy tisztán lássuk e megoldás előnyeit és hátrányait, nehogy olyasmit kérjünk rajta számon, amelynek nem képes eleget tenni, vagy meggondolatlanul elutasítsunk olyan szolid épületeket, amelyek kisebb-nagyobb kompromisszumokkal, de képesek könyvtárként szüremelni.

Eddig nagyjából sikerült a helyes mértéket érvényesíteni, amit sok könyvtárunk tapasztalata igazol, s a megvalósult térrendszerek kifogásolható elemei sem mindig az épületadottságokra, hanem esetenként a tisztázatlan könyvtárosi koncepcióra vezethetők vissza. Annyi bizonyosnak látszik, hogy ez az átépítéssel megvalósított megoldás csak a „C”- és „B”-típusú könyvtárak számára jöhet szóba, s ez utóbbiak közül sem ajánlatos a mezőny felső régiójába tartozók számára. (Például Vácott nem érték el az ajánlott alapterületi értéket, s a gyermekkönyvtárnak sem jutott hely az épületben.) Ugyanis minél nagyobb az épület, illetve a könyvtár, annál problematikusabb az új funkció építészeti keretének megteremtése.

Tudomásul kell vennünk, hogy a térrendszert, különösen a nyilvános szolgálat tereit nem a könyvtári üzem logikája, hanem az épület adottságai határozzák meg, s kérdés, mennyiben vág e kettő egybe. Ebből következően még kis épületekben sem mindig sikerül azt az egy szinten elhelyezkedő, valamennyi nyilvános szolgáltatást befogadó, jól áttekinthető tereket kialakítani, amely mind a könyvtári üzem-szervezés, mind a használat ellenőrzése szempontjából alapvető követelmény. (Gondoljunk csak a móri és a pápai könyvtár gondjaira.) Ha külön terekben kell elhelyezni a felnőttkönyvtárat, a gyermekkönyvtárat és a zenei részleget, mindhárom térben külön szolgálati pontot kell szervezni, külön személyzettel: követke-

zéseképpen még azokban az időszakokban is, amikor pedig a forgalom miatt elegendő volna egyetlen munkaerő valamennyi szolgáltatás működtetéséhez, e könyvtárak kénytelenek legalább három, ha nem négy személyt beállítani, vagy egy-egy szolgáltatás igénybevételét időben korlátozni. Az egymástól többé-kevésbé elszigetelt terek megnehezítik az ellenőrzést is, a használók könyvtáron belüli mozgásának nyomon követését, s a könyvtáros sokszor arra kényszerül, hogy körülményes szabályokkal terhelje olvasóit.

A terek alakja és arányai sem mindig előnyösek a könyvtári bútorzat és a használat szempontjából. Sokszor túl keskeny a traktus szélessége, s ennek következtében meghosszabbodnak a közlekedési útvonalak, megnövekszik a könyvtáron belüli mozgás.

Nehéz feloldani az épület enteriőrje és a könyvtári bútorzat közötti ellentmondást, éppen a legértékesebb műemlékekben. Hogyan viseli el a történelmi stílus légköre a modern, racionális könyvtári bútorzatot? Ha a kereskedelmi forgalomban kapható bútorrendszereket állítják be, szegényes vagy zavaró hatást keltenek (Mór). Ha egyedi tervezésű bútorokra is kerül pénze a fenntartónak, az a veszély fenyeget, hogy megszalad a belsőépítész fantáziája, s azt képzeletben, hogy Mátyás király tróntermét vagy legalábbis egy ötcsillagos szálloda báját kell berendeznie (Sárvár, zenei részleg); az eredmény hamisság, anyagpazarlás, funkcionális zavarok.

Sok kellemetlenséget tud okozni a világítás is: a belső térhez illő világítótestek gyakran éppen ott nem képesek elegendő fényerőt nyújtani, ahol leginkább volna szükség rá (Keszthely).

Később jelentkező gond, lehetséges-e az épület bővítése. Annál kevésbé kerülhető meg ez a kérdés, mert az alapterületek a legtöbb esetben jóval elmaradnak a szakmai irányelvek értékeitől (Szarvas, Kalocsa, Bonyhád, Keszthely, Kiskunfélegyháza stb.). A műemléképületek ilyen szempontból zsákutcát jelentenek, s minél értékesebbek, annál érthetlenebbek. Megoldhatatlanná válik a feladat, ha a telek és a környezet nem teszi lehetővé egy későbbi időpontban egy különálló pavilon emelését, amelyet így vagy úgy hozzá lehet kötni a főépülethez. Ilyenkor járjuk azt az utat, hogy egyes funkciók melléképületekbe költöznek: legelőször a gyermekszolgálatot amputáljuk, minden könyvtárpedagógiai megfontolás ellenére. A jövő szempontjából megnyugta-

több, ha az épülethez nagy udvar csatlakozik (Vác, Gyula, Sümeg): ez esetben megvan az a lehetőség, hogy az udvaron modern technológiával, a főépülethez szervesen csatlakozó új szárny épüljön. Persze, ilyenkor a könyvtári funkciókat újra el kell osztani az épületegységek között: a történelmi magba általában az előadó- és kiállítótermek, a helyismereti gyűjtemény, a pihenőhelyiségek, esetleg a munkahelyek, az új építménybe pedig a nyilvános szolgálat és a raktár kerülhet.

Ne feledkezzünk meg azonban az előnyökről sem. Nem lehet sok panaszunk ezen épületek településen belüli helyére, mivel általában korábban is központképző szerepük volt a bennük elhelyezett intézményeknek, s a történelmi városmag (Sárvár, Békés, Mór, Kiskunfélegyháza stb.) részei. Még ahol a zsinagóga épületét vásárolták meg s alakították át könyvtári célra, ott sem esett ki a szolgálat a fő közlekedési áramlatokból: ha nem is a főutcán, de a központhoz meglehetősen közel található ezek az épületek (Paks, Szigetvár, Kalocsa stb.).

Manapság megint az őket megillető súlyt kapják az olyan tényezők, mint a gazdaságosság, energiatakarékosság, otthonosság stb. Kiderült, hogy a hagyományos építőanyagokból emelt ház energiaháztartása sokkal jobb, mint a csupa üveg, csupa beton álmoderné. Már nem törekszünk üvegdobozok emelésére, sőt vannak olyan gazdag országok, amelyek szigorúan szabályozzák, hogy középületen hány százaléknyi felületet foglalhatnak el az ablakok. Költséges épületgépészet helyett újabban többet bízunk magára az épületre mind a hőszigetelés, mind a szellőzés terén. S ilyen szempontok alapján a régi épületek határozottan előnyben vannak, különösen ha az új szigetelési eljárásokat is alkalmazzák rajtuk.

*

S legvégül: talán nemcsak a nosztalgiahulám hatásával magyarázható, hogy az emberek újra megszerették a régi házakat. Bizony, nagyon nehezen versenyezhet egy új épület külső megjelenése, belső atmoszférája egy régiével. Ezért megkockáztatjuk azt az állítást, hogy egy sikeresen könyvtárrá alakított műemlék vagy akár csak egy érdemes építmény környezeti értékeinek előnyös hatása a használó közérzetére gyakran ellensúlyozhatja a funkcionális hátrányokat.

Papp István

Tájékoztatósi kérdés vagy rejtvényfejtés? II.

Avagy hol bukott Manno Miltiades, s hol bukhatunk mi?

8. 1919-ben ki volt az a magyar művész, aki Vencel álneven írt Párizsban?

Rendkívüli nehézségeket okozott az, hogy nem tudjuk, honnan származik az adat, nem tartalmaz-e téves közléseket. *Gulyás Pál* álnevelikonával kezdtük a keresést, eredménytelenül. Mivel úgy gondoltuk, hogy a keresett személy esetleg emigráns, átnéztük a *Magyar szocialista irodalom. Első kiadások* (Szerk. Botka Ferenc. 1975.) című bibliográfiát, mely feltünteteti az álneveket is. Itt találtuk Göndör Ferenc *A szenvedések országútja. Háborús följegyzések* című művét, melynek borítófedelét „Vedzel” rajzolta. De ez a mű Budapesten jelent meg, 1916-ban. Lehet, hogy hibásan, de ragaszkodtunk az emigráns feltételezéshez, mint kiinduláshoz. Nem sok eredményt értünk el így. Az emigránsok írásai többnyire 1922–1923-tól vannak regisztrálva. Így hiábavaló volt például Botka Ferenc idevágó munkájának (*A franciaországi magyar nyelvű kommunista sajtó irodalmi bibliográfiája 1924–1944.*) áttekintése is. Nem találtunk adatokat az emigrációval foglalkozó művekben, például Pécsi Anna *Magyarok a franciaországi forradalmi munkásmozgásban 1920–1945.* (1982.) című kiadványában sem. Tudjuk, hogy a magyar-francia kapcsolatokkal talán a legtöbbet Bajomi Lázár Endre foglalkozott. Átnéztük szinte valamennyi művét, például a *Magyar Párizst*, de sajnos, e kötetek még névmutatót sem tartalmaznak, nemhogy álneveket. Itt merült fel a név hasonlósága alapján Vértés Marcell neve, ám ő is később érkezett Párizsba. A keresés végén visszatértünk első gondolatunkhoz, mely az volt, hogy az 1919 utáni franciaországi emigráció életét művészi módon *Illyés Gyula* dolgozta fel, *Hunok Párizsban* című művében. E könyvben gyakran esik szó barátjáról, akit Venczelnek nevez. Szó van a könyvben arról, hogy „Venczel” cikkeket is írt. A gondot az

okozza, hogy a Hunok Párizsban cselekménye 1923-ban indul. Pomogáts Béla *Regénytükör* című, 1977-ben megjelent gyűjteményében azt írja, hogy Venczel modellje *Wessely László* volt. Lehet, hogy róla van szó?

9. Magyar Balázsnak Fülel várához fűződő mondája miben található?

A kérdés három információs elemet tartalmaz. Úgy gondoltuk, hogy a földrajzi vonatkozás a legkönnyebb, ezért megnéztünk ismert mondafeldolgozásokat (például Szombathy Viktor: *Száll a rege várról várra. Bratislava – Bp., 1980*; Mednyánszky Alajos: *Regék és mondák. Bp. – Bratislava, 1983*; Mikszáth: *Magyarország lovagvárai.*), s kiderült, hogy ahol Fülel váráról van szó, mindenhol Fulkó lovag históriáját említik. Ezt közli a *Csehszlovákia* útikönyv is.

Szinte kivétel számba megy Lengyel Dénes összeállítása, a *Magyar mondák a török világból és a kuruc korból*, amely Fülel várának Thököly által történt elfoglalását meséli el, Thaly Kálmán nyomán. E sorozat egyik korábbi kötetében találtunk Magyar Balázssal, Mátyás király hadvezérével kapcsolatos mondát, de abban szó sincs Fülel váráról.

Ezek után feltételeztük, hogy kevésbé ismert mondáról van szó, ezért a *Magyar néprajzi lexikon* „monda” címszáva alapján áttekintettük Szendrey Zsigmond történeti népmondáinkról készült „katalógusát”, amely az *Ethnographia* 1923 és 1926 közti számaiban jelent meg hat folytatásban. Elég hosszadalmas munka volt, mert sem név-, sem földrajzi mutatója nincs. Sajnos, eredménytelenül dolgoztunk.

Végül Magyar Balázs személyén keresztül próbálkoztunk a megközelítéssel, de elriasztott bennünket, hogy a *Magyar életrajzi lexikon* semmilyen irodalmat nem közöl róla. Időközben egyik kollégánk visszaemlékezett valame-

lyik általános iskolai olvasókönyvében szereplő írásra. A mű: *Olvasókönyv az általános iskolák 4. osztálya számára*. (Írták: Faragó László, Horvölgyi István, Povázsai László. 1964, Tankönyvkiadó.) Ebben *A kis kuruc* címmel – *Móricz Zsigmond* nyomán – olvasható egy történet arról, hogyan akadályozta meg egy Törökverő Magyar Balázs nevű kisfiú, hogy a Thököly által elfoglalt füleki várat a császáriak visszafoglalják. Móricz írása – *Reguly Ernő* Móricz-bibliográfiája szerint *A nehéz kétgarasos* című gyűjteményben jelent meg utoljára, 1960-ban. (Kézbe venni nem tudtuk.) Lehet, hogy ez a megoldás? Vagy mégis Füleknél kellene kereskednünk? Kár, hogy nem beszélhetünk az olvasóval.

10. A patkány anatómiájának részletes leírása melyik műben található?

Ismét „rossz” kérdés. A patkánynak több fajtája van, sőt *patkányfélékről* olvashatunk. Nem tudjuk, hogy a „leírás” szöveget jelent vagy ábrázolást, s azt sem, hogy kinek, mihez, miért van szüksége a válaszra. Ez utóbbi sem közömbös, mert jó néhány állattani gyakorlat jellegű tankönyvvel találkoztunk.

A kérdés megoldásakor úgy tapasztaltuk, hogy nem szerencsés a patkány → állattan megközelítés. A sokezer állat közül a patkány csak egy, és semmi ok arra, hogy az állattanok nagyobb jelentőséget tulajdonítsanak neki, mint a gömblegyeknek vagy a zsiráfoknak. Tehát elsősorban nem a fontos állattani művekben (például Brehm) kerestünk, hanem ott, ahol a patkány különös gondot okoz, például a növényvédelemben. Így bukkantunk Bognár Sándor és Huzián László *Növényvédelmi állattan* című könyvére, amely 2., átd. kiadásban 1979-ben jelent meg a Mezőgazdasági Kiadó gondozásában. Ebben a patkány leírása, életmódjának ismertetése után az 524. oldalon található bibliográfia, amely hivatkozik a megfelelőnek látszó kiadványra. (Szunyogh J.: *A vándorpatkány anatómiája. I. A törzs része*. 1941. 1–16. Klny. Állattani Közlemények.) Természetesen a siker reményében megnézhetünk volna állattani bibliográfiákat is. (Például Szilády Z.: *A magyar állattani irodalom repertórium*. 1. *A legrégebbi időktől 1870-ig*. 1922.; Daday J.: *A magyar állattani irodalom ismertetése 1870-től 1880-ig bezárólag*. 1882.) A kerülő úton történő megközelítés egyszerűbbnek látszott.

11. Mi a „betvegy” szó jelentése? (Az Orvosi Hetilapban olvastuk.)

Mi is szerettük volna olvasni, de nem tud-

juk, hogy melyik évfolyam hányadik számában kellett volna keresnünk. Annál is inkább, mert erre a kérdésre, hosszadalmas kutatás után sem találtunk választ. Mivel arra nem vállalkozhattunk, hogy az *Orvosi Hetilap* összes eddig megjelent számait végigolvassuk, először orvosi, biológiai szótárakat, lexikonokat néztünk végig. Később kiterjesztettük a keresést a növénytanra és az állattanra is, de például a gyógynövényekre is. A fontosabb orvosi szakterületek monografikus műveinek tárgymutatóiban szintén keresgélünk. Végignéztük a *Magyar Orvosi Bibliográfia* öt évének tárgymutatóját. Felmerült a lehetőség, hogy esetleg rövidítés a keresett szó, tehát ilyenfajta gyűjteményeket is megnéztünk. Utána Sági Istvának *A magyar szótárak és nyelvtanok könyvszete* (1922.) című bibliográfiája alapján a meglevő egyéb szótárakat is átvizsgáltuk. Foglalkoztunk etimológiai és tájszótárakkal, sőt csoportnyelvi szótárral is, például Herman Ottónak *A magyarok nagy ősfoglalkozása. A magyar pásztorok nyelvkincse* című 1914-ben kiadott művével. Megnéztük a nagy szótárakat, például a *Czuczor-Fogarasi*, sőt – a szó érdekes hangzása miatt – Szily Kálmán *A magyar nyelvújítás* című szótárát is.

Úgy gondoltuk, hogy keresésünk azért eredménytelen, mert általános gyűjtőkörű könyvtárban végeztük. Ezért egy nagy megyei kórház jól működő orvosi szakkönyvtárához továbbítottuk a kérdést. Az ott dolgozó kollégák széles körű keresés után sem találtak választ, s ami még több, jó néhány szakorvos véleményét is kikérték. Egyikük sem emlékezett arra, hogy hallotta volna a szót.

Ahhoz, hogy a kérdést sikerrel válaszoljuk meg, mindenképpen vissza kell mennünk a forráshoz, de azt, hogy az Orvosi Hetilap melyik számában szerepelt a kifejezés, sajnos, nem tudjuk.

12. Mi a bankzáslóalj?

Bár ezt a kérdést nem a *Könyvtáros* szerkesztősége közvetítette, mégis ismertetjük a megoldást. Elsősorban azért, mert ezt bizonyos, hogy vetélkedő alkalmából tették fel, amit az előző kérdések esetében is többször gyanítottunk. Az Országos Takarékpénztár dolgozói számára hirdett vetélkedőn, kizárólag irodalmi, művészeti kérdések között szerepelt. A kérdés – feltételezésünk szerint – kapcsolatban van a pénzügyekkel, de nem feltétlenül a bankügy szakkifejezése. Ezért – későbbre halasztva a szakterületi keresést – kerülő úton próbálkoztunk. Halvány emlékképeink voltak

arról, hogy a Tanácsköztársaság idején szakmák szerint szerveződött a Vörös Hadsereg. Ezért a Tanácsköztársaságra vonatkozó bibliográfiák között kerestünk. Megnéztük például Siklós András 1964-ben megjelent, *Az 1918–1919. évi magyarországi forradalmak. Források, feldolgozások* című művét, de eredményt egy később, 1969-ben kiadott összeállítás, Tolnai Györgyé hozott: *A Tanácsköztársaság Budapestje a korabeli lapok tükrében*. Itt több cikk leírását találtuk, például a *Bankmunkások a Vörös Hadseregben* (= *Munka*, 1919. máj. 3.; = *Nap*, 1919. máj. 4.) és *A bankmunkás zászlóalj* (= *Munka*, 1919. máj. 28.) címmel. Sajnos, ezek a lapok nem voltak számunk-

ra hozzáférhetőek, de a gondolat maga jónak bizonyult.

Egy másik, a Tanácsköztársasággal foglalkozó bibliográfia: *Kalauz az 1918–1919. évi magyarországi forradalmak válogatott irodalmához* (1978) segítségével találtuk meg *Az egység útja. A Kereskedelmi, Pénzügyi és Véndéglátóipari Dolgozók Szakszervezetének története* (1975) című művet. Itt olvastunk a bankzászlóalj megalakulásáról, harcairól (112. l.). Úgy gondoljuk, hogy ez a válasz kielégítő a vetélkedő résztvevői számára, ezért nem is próbálkoztunk a fogalom másféle megközelítésével.

Ferenczi Zsuzsanna–Murányi Péter

Új Hangfelvételek

Egy szolgáltatás múltja és jelene

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete zenei szekciójának kezdeményezésére 1975-ben az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ két új szolgáltatást indított: *Új Kották* és *Új Hanglemezek* címmel. A negyedévenként megjelenő füzet a hazai hanglezettermés komoly zenei, népzenei és prózai anyagának, illetve a Magyarországon nyomtatott kottáknak címleírásait tartalmazta. A kiadványok egyúttal a központilag készülő katalóguskartonok megrendelőjegyzékeként is szolgáltak. A címleírások a *Magyar Zenei Bibliográfia* gyakorlata alapján készültek, a kartonokon kétféle szakrendszer: az Egyetemes Tizedes Osztályozás és az FZO (Flexibilis Zenei Osztályozási Rendszer) szakjelzeteit olvashattuk. Ez volt a kezdet. Ettől kezdve minden évben történt valami változás, javítás, előrelépés a központi ellátásban. 1976-ban kibővült a szolgáltatás köre: a külföldi lemezeket is felvették a jegyzékre. 1977-ben elkészült az 1974. év anyagának retrospektív feltárása, majd 1979-ben sikerült megnyerni az ügynek a Könyvértékesítő Vállalat könyvtárellátó főosztályát, amely egyrészt vállalta, hogy nyomdájában elkészíti az Új Hanglemezek füzetait és a katalóguskartonokat, másrészt gondoskodik a füzetek és a kartonok terjesztéséről.

A Könyvtárellátó 1980-ban alakította ki a szolgáltatás gyorsabb formáját. Az Új Hanglemezek című füzet előzetes tájékoztatást nyújt a hanglemezipiacról, és megrendelőjegyzéke is a hangfelvételeknek. A cédulákat külön karton-megrendelőjegyzéken kell rendelni.

1982-ben az Állami Gorkij Könyvtár is bekapcsolódott a szolgáltatásba. Féléves tapasztalatgyűjtés után a kiadványért szakmailag felelős Állami Gorkij Könyvtár, az MKE zenei szekciója, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ, a Könyvértékesítő és a Hanglezetgyártó Vállalat országos értekezletet hívott össze. Az értekezletet felmérés előzte meg: valamennyi érintett zenei gyűjteményt levélben felkérték, hogy a szolgáltatással kapcsolatos észrevételeit, véleményét, javaslatát írja meg. Az értekezlet első részében a könyvtárellátó főosztály munkatársai összefoglalták a szolgáltatás technikai kérdéseivel kapcsolatos megjegyzéseiket, javasolataikat. Foglalkoztak a kartonok és a lemezek rendelési, szállítási gondjaival, a garnitúra- és darabrendelés nehézségeivel. A második részben a tartalmi kérdésekről, a bibliográfiai leírásokról, a raktári és a szakjelzetekről beérkezett véleményeket, javaslatokat ismertette az Állami Gorkij Könyvtár munkatársa. Az értekezlet végkövetkeztése abban foglalható össze, hogy előre kell

lépni a hanglemezfelvételek központi feldolgozásában, és csatlakozva az *Új Könyvek* állománygyarapítási tanácsadóhoz, a hangfelvételekről is állománygyarapítási tanácsadót kell kiadni. Az *Új Könyvek*, a *Nemzetiségi Új Könyvek*, és az *Új Diafilmek* mintájára ismertetéssel, minősítőjellel ellátott füzetre van szükség a könyvtárosok számára.

Az első – kísérleti – füzet az 1983-as hanglemezeti anyagot dolgozta fel. Novemberre elkészült az állománygyarapítási tanácsadó, *Új Hangfelvételek* címmel. 1983-ban a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat kiadványait még a Könyvértékesítő Új Hanglemezek című kereskedelmi tájékoztatójában, a külföldi lemezeket pedig az állománygyarapítási tanácsadóban szerepeltettük.

Az *Új Hangfelvételek* című kiadvány a Könyvtárellátó hanglemezboltjába érkezett új hanglemezeket és kazettákat ismerteti, a hangfelvételek tartalmának megfelelően négy csoportban: komoly zene, népzene, dzsessz és próza. E csoportokon belül a betűrendezés alapja a főtétel első besorolási adata. Szerzői gyűjtemények esetében a szerző neve, egyes gyűjteményeknél a gyűjtemény címe szerint történik a besorolás. Ha ilyen nincs, az első szerző neve a besorolás alapja. A lemezen található valamennyi mű leírása szerepel a kiad-

ványban. A bibliográfiai leírás az 1980-ban megjelent ISBD (Nemzetközi Szabványos Bibliográfiai Leírás, *Könyvtáros* 1977/8. és 1978/8.) útmutató előírásai szerint készül, a besorolási adatok pedig az MSZ 3440-es magyar szabványnak megfelelően. A hanglemezek szabadpolcos elhelyezése egyre jobban teret hódít, ezért a kartonokon a szabadpolcos zenei gyűjtemények számára készült raktári jelzet is szerepel. Az állománygyarapítási tanácsadó az eddigi katalóguscédulák mintájára feltünteti az ETO és az FZO szakjelzeteit. A leírás után a lemez, illetve a kazetta – elsősorban tartalmi – ismertetése következik. Csak kevésbé ismert zeneszerzők esetében található adatok művészi tevékenységükről, az adott korszakban játszott szerepükről. A művek ismertetésén kívül – ha lehetséges – az előadók-ról is szólnak az ismertetések. Nagy gondot fordít a kiadvány a hangfelvételek technikai értékelésére. Foglalkozik az eredeti felvétel tisztaságával, hangképével, a hangzás természetességével, a térhatással, a dinamikával, a préselés minőségével. E megjegyzése az adott gyártó cégtől már megszokott minőséghez viszonyítja a felvételt. Az ismertetések végén ajánlás található a hangfelvételek használói körére vonatkozóan.

A leírásokhoz minősítő jelek kapcsolódnak, amelyek a különböző típusú gyűjtemények állománygyarapító munkáját könnyítik meg. A javaslatok természetesen a zenei gyűjtemény jellegének, adottságának megfelelően egyénileg mérlegelendők. Az egységesített besorolási adatban (EBA) a cirillbetűs írású szláv nevek a könyvtári átírási szabványnak (MSZ KGST 1362–78), az ismertetésekben pedig az akadémiai helyesírásnak megfelelően átírt alakban szerepelnek. A füzetet betűrendes mutató egészíti ki, amelyben a szerzők neve után a címek egységesített formája szerepel. Az ismertetésekben előforduló nem egységesített névformáról utalás készül az egységesített névformára.

Az *Új Hangfelvételek* állománygyarapítási tanácsadóhoz megrendelőjegyzők tartozik, ami lehetővé teszi a könyvtáraknak, hogy a hangfelvételeket és a kartonokat egyszerre rendeljék meg a Könyvtárellátó hanglemezboltjától.

Reméljük, hogy a szolgáltatás – amelyhez hasonló Európában egyedül Dániában található – jelenlegi formájában megfelelő segítséget nyújt a zenei gyűjtemények gyarapító, feldolgozó és tájékoztató munkájához.

Gócza Gyuláné

Beszélgetés Békéscsabán

Manapság, ha kultúra és kulturáltság, művelődés és műveltség, tudás és intelligencia, oktatás és közművelődés kérdéseiről esik szó – nemcsak a szakemberek, hanem az érdeklődők körében is –, sokan elbizonytalanodnak. Nincs olyan statisztika vagy kimutatás, teszt vagy eredményjelző tábla, amelyik megbízható módon tájékoztatna bennünket arról: hol is tartunk? Bátran támaszkodhatunk ellenben személyes tapasztalatainkra, a közművelődésért dolgozók gyakorlati eredményeire, hiszen ha bűvös számokat nem is, de ötleteket bizonyára kapunk. E célból kerestük fel a békéscsabai Volán műszaki és szakszervezeti könyvtárát, melynek két fiatal vezetője Korcsok Ildikó és Dányi Edit.

Az idegennek minden bizonnyal eszébe sem jutna, hogy a tanműhelyek szomszédságában, egy zöldre mázolt vasajtó mögött keresse a kultúra kihelyezett „szentélyét”, a könyvtárát. Szerencsére a szentély kifejezés csöppet sem illik az itt dolgozók munkájára, hiszen tevékenységük: szolgálat.

– Szakszervezeti könyvtárunk állománya megközelíti a 12 ezret, több mint hétezer műszaki könyvünk van, és ezerre tehető a különféle folyóiratok és szabványok száma – kezdi a beszélgetést Dányi Edit. – A vállalati dolgozók több mint fele könyvtári tag, de mi gondoskodunk a letéti könyvtárak ellátásáról is, így például Szarvason, Békésen, Gyulán, Orosházán, Mezőkovácsházán és itt Békéscsabán két helyen is. Nyáron a szanazugi vállalati üdülőbe is viszünk ki könyveket, ezzel is segítve a szabadidő kényelmes és változatos eltöltését.

– *Ez tehát a kínálat, de mi jellemzi a keresletet, milyenek az olvasói szokások a békéscsabai Volánosok körében?*

– Az igényeket véleményem szerint a praktikusság jellemzi – kapcsolódik a beszélgetésbe Korcsok Ildikó, aki a műszaki részleg minden-

tudó irányítója. – Ma már szinte természetes, hogy akár munkaidőben, akár otthoni tájékozódásra az elméleti és gyakorlati műszaki könyveket egyaránt keresik és igénylik: a tájékozódás a munkavégzés részévé vált, és szerencsére senkinek sem kell messze mennie, ha úgy érzi, hogy munka közben szüksége van a könyvek tanácsára.

– Ugyanez a szempont érvényesül azoknál is, akik nem speciálisan műszaki érdeklődésűek – veszi át a szót Dányi Edit. – Népszerűek a barkácskönyvek, a szabás–varrással, kertészkedéssel, szereléssel és egyéb, hobbijellegű, kiegészítő tevékenységgel foglalkozó munkák, csakúgy, mint a térképek, útikönyvek, különféle kézikönyvek.

– *Ilyen körülmények között van-e szükség szépirodalmi könyvekre? Nem volna célszerűbb minden anyagi eszközt a műszaki könyvek beszerzésére fordítani, lévén ezek elég drágák is?*

– Úgy érzem, egy ilyen elhatározással csak szolgáltatásaink színvonalát csökkentenénk – veszi át a szót újra Korcsok Ildikó. – Olvasóink nagy része úgy van vele, hogy ha már bejön a könyvtárba, akkor szívesen visz a családjá, kollégái, gyermekei számára is olvasnivalót. Sokan felpakolnak egy szatyor könyvet – sok a bejáró dolgozó nálunk, úgyhogy rájuk is kell gondolni –, és ha találnak valami jót, akkor kölcsönadják a kollégáknak, olvassák el ők is. Aztán, ha nem tetszik valami, azt is elmondják, s így több beszélgetés után bennünk is kialakul egy benyomás, hogy ki milyen jellegű könyvet szeret.

– *Ez azt jelenti, hogy az izlésformálásról le is mondanak?*

– Nem! De nem képzeljük azt magunkról, hogy jogunk volna erőszakosan beavatkozni ebbe a folyamatba – mondja Dányi Edit. – Az emberek véleménye, izlése nem egyik napról a másikra alakul ki, ezért nem lehet őket egyik napról a másikra megváltoztatni. Egyébként is

az az igazi eredmény, ha magától jön rá az olvasó, hogy nem minden sikerkönyv szórakoztató, és nem szükségképp unalmas az, amit klasszikus íróként tart számon az irodalomtörténet.

– Ezek szerint a közművelődési tevékenység szolgáltatás jellegét tekintik elsőrendűnek...

– Igen. Ezért nemcsak arra törekszünk, hogy a felmerülő kérdésekre a legrövidebb időn belül megadjuk a kielégítő választ, hanem arra is, hogy az igényeknek megfelelően gyarapítsuk állományunkat. Az új könyvekről a faliújságokon, a vállalati híradóban rendszeresen tájékoztatjuk az embereket, és a szabadpolcon is úgy cseréljük a könyveket, hogy a meg-

lehetősen gazdag állomány mind nagyobb részével személyesen is megismerkedhessenek.

Mindent összevetve, úgy hiszem, helyes célkitűzés az elvárások teljesítésére törekedni, hiszen a továbbfejlődés alapfeltétele az olvasás, a könyvtárba járás igényének megléte. A gond a nem-olvasó embereknél kezdődik, s ez itt Békéscsabán aligha lehet érvényes, hiszen, mint említettük, itt a tanműhelyek szomszédságában, az egy-egy ötletért olajos ruhában benéző, olvasgató munkások társaságában aligha lehet kétséges, hogy a kultúra háza a mindennapok szolgálatába szegődött.

Lukácsi Margit

Volán Hírlap

Tudás, ami van, és mégisincs

Egy kettészakadt megyei könyvtár

Az ember például vizsgálzik. Még három napja van hátra, s eszébe jut, hogy volna egy fontos könyv, amit el kellene olvasnia. Bemegy hétfőn az Egri Megyei Könyvtárba, alig győzi kivárni a nyitást. Izgatottán keresgél a katalógusban, s örömmel látja, hogy megvan a kötet. Kikéri, s már megnyugodva ül le egy székre. Néhány perc múlva a könyvtáros közli vele, hogy ez az olvasnivaló valóban birtokukban van, de leghamarabb csütörtökön számíthat rá. Az ok: az állomány nagyobb része a szarvasközi raktárban van, ahonnan csak a hét közepén szállítanak. Hogy emberünk mit gondol, azt nem írjuk le, nemigen tűrne nyomdafestéket.

Az áldatlan állapot okáról Orosz Bertalanné könyvtárigazgatót kérdezzük. Régről kezdi a magyarázatot, a bajok nem az elmúlt hónapokban vagy években kezdődtek, már az alapok elhibáztak voltak.

– Amikor 1970-ben teljesen birtokunkba vettük a Kossuth utcai épületet, már éppen csak elfértünk benne. Akkoriban ugyan szabadtartottak fel számunkra néhány lakást, több lett a helyünk, de az igazi eredmény ennek a pompás műemléknek a külső megjelenése volt. Igazán méltó környezetnek ígérkezett egy megyei

könyvtár számára. Az úgynevezett Nagypréposti palota látványos volta ellenére azonban hosszabb távon szűkösen bizonyult számunkra.

Már akkor sem fért el teljesen a gyűjteményünk, azóta pedig még zsúfoltabb lett itt minden. Szépen, fokozatosan minden talpalatnyi helyet megtöltöttünk. Egyrészt a szabadpolcos termeinkben szorultak egyre összébb a kötetek, jóformán már levegőt sem lehet ott kapni. Helybenolvasásra, üldögélésre, nézelődésre már gondolni sem lehet. Mondanom sem kell, ez nemcsak esztétikai szempontból rossz, de gátolja az áttekintést, s ezután már további kiadványoknak sem találunk helyet. Pedig azok a könyvek „élnek” igazán, amelyek kézbe vehetők, kínálják magukat olvasóinknak.

– Mindez látható az ide betérő érdeklődő számára, de milyenek körülményeik, tárolási lehetőségeik?

– Gyűjteményünk nagyobb része a szarvasközi raktárban van. A volt általános iskolát alakítottuk át ilyen célra, részben személyes kapcsolatainknak köszönhetően, hiszen ottani születésű vagyok. Már előfordult egy-két mulatságosabb eset is e hellyel kapcsolatban: többben nézték úttörőtábornak, meg mozgósításkor elszállásolási helyként számoltak vele.

Tudniillik a lajstromban még mindig iskolaként szerepel. Nagy volt mindkét részről a megrökönyödés, amikor értesítettek bennünket, hogy egy napon belül ürítsük ki, mi pedig közöltük, hogy ez lehetetlen.

Magában a Kossuth utcai épületünkben már anekdotába illő gondjaink is akadnak, mivel köteleteinket már nem logikus sorrendben helyeztük el, hanem úgy, hogy *könnyebben hozzájuk férhessünk*. Lentre a nagy alakúakat, fölülre pedig azokat, amelyek ritkábban kellenek. Így aztán emlékezetünkre vagyunk utalva, s ha néha kérnek egy-egy „szokatlanabb” kötetet, igencsak össze kell szednünk magunkat, hogy kiderítsük, hol is rejtőzik.

– *Gondolom, még beszerzési lehetőségeiket is korlátozták ezek a gondjaik, hiszen évről évre több kiadvány lát napvilágot, s mindegyiknek nem tudnak helyet szorítani...*

– A megyei könyvtárak közül a miénknek a legkisebb a gyarapodása, valamikor évi 10 ezer darabos volt, ma már 8 ezer körül tartunk. Összehasonlításképp annyit, hogy más megyeszékhelyek 12–18 ezer kiadványt szereznek be minden esztendőben. Ez nyilvánvalóan *elmaradáshoz* vezet. Nem költségvetési okai vannak, bár köztudomású a könyvek áremelkedése. Többet is tudnánk venni, de már nem férnének. Még ez a szarvaskői raktárunk is betelt, egyszerűen nem tudom megmondani, hogy a következő években hová rakjuk az újdonságokat.

★

Járjuk a szarvaskői volt iskolaépület helyiségeit. Plafonig bepolcozva valamennyi terem, úgy 60–70 ezer kötet lehet itt. Eger és a megye „dolgozószobájának” nélkülözhetetlen kellékei itt szoronganak. Egyik helyen összekötözött könyvek, arra várnak, hogy újra szállítsák őket. Rossz rá gondolni, hogy ez az ide-oda hurcolás mennyi kárt tesz ezekben az olvasnivalókban. Ez a gyűjtemény „bejáró”, az összes utazással járó problémákkal együtt. Egy állandósult ideiglenes megoldás áldozatai ezek a nyomtatványok.

★

– *Egy könyvtár feladata nemcsak az olvasók kiszolgálása, bár végső célja az. Hogy színvonalasan történjék, sok „háttér munka” szükséges. Ezt nem akadályozza-e a helyszűke?*

– Valóban – *folytatja Oroszné* –, könyvtársaink alig-alig férnek el itt. Nem tudjuk biztosítani a megfelelő munkakörülményeket, létszámfejlesztésre meg éppen nem gondolhatunk. A múltkoriban is el akartunk helyezni egy íróasztalt és egy írógépet valahol, de nem volt rá mód. Pedig az utóbbi időben egyre több feladat hárul a könyvtárakra. Meghirdették a nyitottság elvét, közművelődési szerepet is vállalunk, nálunk is alakult helytörténeti részleg. *Elég, ha csak arra a tényre gondolunk, hogy amíg 1970-ben 69 ezer dokumentum őriztünk, addig ma már 139 ezret. Lendületesen nőtt hanganyagtárunk. Újra társulnunk kellett más kulturális intézményekkel. A gyermekkönyvtárunk és az úttörőház korlátozza egymást, a kapcsolat előnyei ellenére. Az Ifjúsági Házban működik az általános iskolai könyvellátó részlegünk. Ez a vendégeskedés sem szerencsés. A következő években csak öncsonkítással leszünk képesek ellátni feladatainkat. Kénytelenek vagyunk olyasmit is kiselejtezni, ami lehet, hogy pótolhatatlan.*

★

Növekvő, élő test egy bibliotéka, ugyanúgy kell számára helyet teremteni, mint ahogy az egyszerű parasztember cipőt vesz a fiának. Inkább kitömi az orrát egy csöppet, csakhogy ne kelljen fél év múlva a lábbelít kidobni. Még inkább így kell gondolkodni egy „el nem dobható” épülettel kapcsolatban. Ha „szorít”, nem lehet benne lépni, előbb-utóbb már araszolva sem. S ha egy megye, egy város egy helyben topog, nem követi az információk egyre szaporább áradatát, nagyon lemarad. Egykor született egy terv a könyvtár bővítésére. Lehet, hogy ma már ez is kevésnek bizonyulna. Hovatovább már másként nem elképzelhető a megoldás: egy új, korszerű könyvtár megépítésére van szükség.

Gábor László
Népújság (Heves m.)

A Könyvtáros egyes számai – tizenkét hónapra visszamenőleg – kaphatók a Lapkiadó Vállalat Közönségszolgálatánál (1076 Budapest, Thököly út 21. Tel.: 424-543); a régebbi számok pedig szerkesztőségünkötől kérhetők.

Együtt a pedagógusokkal

A XI. kerület Budapest egyik legnagyobb munkáskerülete. Két egyeteme, a Budapesti Műszaki Egyetem és a Kertészeti Egyetem, valamint öt középiskolája (József Artilla Gimnázium, Kaffka Margit Gimnázium, Fényes Elek, Kolos Richárd, Szabó József szakközépiskola) szinte diákvárossá avatja. Könyvtárunknak, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 6. sz. kerületi könyvtárának hatókörébe tartozik még kilenc általános iskola is. A középiskolák könyvtárainak elhelyezése kedvező, szakképzett könyvtárosok vezetésével korszerű állománnyal működnek.

Az országos helyzethez viszonyítva kerületünkben az általános iskolai könyvtárak körülményei kielégítőek. Többségük önálló helyiségben, viszonylag jó állománnyal tevékenykedik. Közülük egy – az Egry utcai iskolai könyvtár – annak idején díjat kapott a *Kiváló könyvtár* pályázaton is. Mindez azonban nem lehet magyarázat arra, hogy a diákoknak csupán 20 százaléka tagja gyermekkönyvtárunknak. Az iskolai könyvtáraknak jelenlegi körülményeik között nincsenek olyan lehetőségeik, mint a közművelődési könyvtáraknak, és szűkre szabott anyagi keretük miatt valószínűleg a közeljövőben sem lesznek. Könyvtári szolgáltatásaik köre jóval szűkebb, mint a közművelődési könyvtáraké. Ezért is támaszkodniuk kell a közművelődési könyvtárakra.

Hogy milyen lehetőségei és milyen eszközei vannak egy gyermekkönyvtárnak, azt könyvtárunk 1982. évi munkája is példázta: Az iskolák részéről felmerülő igényeknek eleget téve igyekeztünk színesíteni az iskolai tananyagot, ezért 60 foglalkozást, illetve rendezvényt, vetélkedőt tartottunk 1501 tanuló részvételével. Mint az előző években, most is előre megbeszéltük a szaktanárokkal, a napközis csoportok vezetőivel a foglalkozások anyagát. Így kapott helyet közöttük a földrajzi, a történelmi és az irodalmi téma mellett egy néprajzi sorozat is. Az előadásokat minden esetben zenedarabok színesítették, zenei könyvtárosaink válogatásá-

ban. (Gyermekrészlegünk vezetője 1982-ben Ludányi Józsefné volt.) Ugyancsak sikeres volt az a sorozat, amely a reneszánsz, a barokk, a klasszicizmus és a romantika képzőművészeti és zenei alkotásait mutatta be. Sor került az avantgarde művészetről szóló sorozat megindítására is. Mivel a tantervi anyag meglehetősen szűkre szabott, szükségesnek tartottuk e sorozat megindítását. Ezzel kívántunk útravallót adni a tanulóknak gimnáziumi tanulmányaikhoz és a korszerű esztétikai műveltség megalapozásához. A remek előadások, valamint a könyvtár diafilm- és zenei anyaga szavatolták a sikert.

Könyvtárunkban újszerű kezdeményezés az orosz nyelvi verseny, amellyel célunk a hozánk járó orosz nyelvű folyóiratok népszerűsítése volt. A IV. osztályos tanulóknak is rendeztünk már orosz nyelvi vetélkedőt, valamint több rendhagyó oroszórát a felső tagozatosoknak. Kilenc alkalommal 200 tanuló vett részt az említett foglalkozásokon.

Már hagyománynak számít, hogy a *Tehetséggondozó tábor* és a zenei szakkör VIII. osztályos tanulóit elvisszük a *Hangverseny délidőben* című koncertekre. A program kiválasztása előzetes megbeszélés alapján mindig a tananyagokhoz igazodik. Nagyobb rendezvényeink közé tartozott még a költészet napjával kapcsolatos emlékműsor. A verseket *Nyujtó Zsuzsa* előadóművész mondta el, művészi tolmácsolásban, csaknem százfőnyi hallgatóság előtt. A felnőttkönyvtárral két közös rendezvényünk volt: találkozás *Csernai Zoltán* íróval (fantasztikus irodalom), valamint az autó- és motorsport ismert képviselőjével, *Surányi Endrével*. Sikeres volt a *Barátunk a könyv és a múzeum* akcióprogram is. A bábkészítés és a lakodalmas játékok tanítását célozta másik rendezvényünk. Kanadáról *Móczár László* professzor tartott diafilmes, zenés útibeszámolót felső tagozatos olvasóinknak. Sok látogatója volt a gyermekkönyvhét rendezvényeinek is, amelyeknek műsorán könyvbörze, mesefilm-

vetítés, néptáncitanítás szerepelt. Könyvtárbe-
mutatót 33 alkalommal tartottunk, ezen össze-
sen 924 tanuló és 47 tanár vett részt. Két rajz-
pályázatot is indítottunk *Ezt a verset, mesét
szerettem* és *Milyennek képzelem a jövőt* cím-
mel.

Sorolhatnánk még a rendezvények sokszí-
nűségét érzékeltető példákat, de úgy gondol-
juk, ennyi is elegendő annak alátámasztására,
milyen fontos szerepet tölthet be egy gyermek-
könyvtár a fiatalok sokirányú érdeklődésének
kielégítésében. Ennek a feladatának természet-
esen csak akkor tud eleget tenni, ha egyrészt
lépést tart a közművelődési könyvtárakkal
szemben támasztott fokozottabb igényekkel,
másrészt az iskolákban is felismerik a bennük
rejlő lehetőségeket, és élnek is velük. Hiszen
nagyon sok szó esett már arról, hogy a többféle
forrásból merített ismeret, egy téma sokoldalú
megközelítése mennyire elősegíti a tudás el-
mélyítését. Ennek pedig nagyon jó színterei
lehetnek a gyermekkönyvtárak, nem utolsó-
sorban a közelmúltban beszerzett hangos-
képes eszközeikkel. Ezen a téren lehetne az
iskoláknak, tanároknak előbbre lépniük, és a
diákok körében következetesebben szorgal-
mazniuk a könyvtári tagságot, a könyvtárhasz-
nálatot!

Munkánk során azt tapasztaltuk, hogy a be-
iratkozás körüli adminisztráció nehézsége –
az a gyakorlat, hogy a tanuló jótállójának el kell
juttatnia a könyvtárba személyi igazolványát –
sokszor a könyvtárba való belépés akadályá
lehet.

Könyvtárunkban, felismerve az első könyv-
tárhasználati segédkönyv (Könyves-Tóth
Lilla–Katsányi Sándor: Fölfedezem a könyv-
tárat) fontosságát, forgatókönyvet állítottunk
össze középiskolások részére. Ebben kidolgoz-
tuk egy – állományunkra épülő –, a könyvtár-
bemutatót követő könyvtárhasználati vetélke-
dő programját is, amely lehetővé teszi, hogy a
tanulók elsajátítsák a könyvtári segédeszközök
használatát.

Utat nyitottunk a gyermekek számára – ter-
mészetesen a könyvtáros irányításával – a fel-
nőttirodalom felé is. Nem az a feladat, hogy
bizonyos állományrészekről eltiltsuk a tanuló-
kat, hanem az, hogy megtanítsuk őket válasz-
tani. A személyiség formálásának talán ez a
legnehezebb, de a leghatásosabb módja. Meg-
tanítani fiatal olvasóinkat, hogy ismereteik bir-
tokában értő olvasóvá váljanak. A magunk esz-
közeivel ezt a következőképpen próbáltuk elér-
ni: Hatásvizsgálatot végeztünk 14–16 éves ol-

vasóink körében az irodalom, a zene és a kép-
zőművészet területén azzal a céllal, hogy több-
féle oldalról közelítsük meg a fiatalok esztétikai
érzékét, értékítéletük összetevőit. (A vizsgálat-
ról szóló dolgozat díjat nyert a *Könyvtáros*
pályázatán, s megjelent a lap 1982/2. számá-
ban. A vizsgálat második szakasza most folyik.
A szerk.) Feltételeztük, hogy a diákok irodal-
mi, zenei és képzőművészeti kultúrája, ízlése
eltérő. Ezekre a különbségekre szerettünk vol-
na rávilágítani dolgozatunkban a szakmunkás-
tanulók, a dolgozó fiatalok és a gimnazisták
esetében. Kíváncsiak voltunk arra, hogy a be-
mutatott képzőművészeti, zenei és versrészlet-
tek alapján hogyan közelítik meg ezeknek való-
di értékét, stílusát. Elmondhatjuk, hogy fel-
mérésünk mindhárom részterületén hasonló
tapasztalatokat szűrhattunk le. Ezek szerint a
fiatalok általában előnyben részesítik a régebbi
korok művészeti alkotásait, a mai művészet
világa távol áll tőlük. A modern művek élvezet-
éig még nem jutottak el. Értékelésük a versek
esetében volt a legrealisabb, képzőművészeti
és zenei ismereteik terén nagy hiányosságok
mutakoztak. A magyarázat erre szerintünk a
mai oktatás irodalomcentrikussága. Összege-
ve: a fiatalok nem tudják a műveket valóságos
értékük szerint rangsorolni, minősítésük na-
gyon szűk skálán mozog. Mindez az iskolai
oktatás, valamint a közművelődési intézmé-
nyek, a könyvtárak számára jelzésül szolgálhat.

V. Bárány Éva–Szabó Natália

a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
6. sz. kerületi könyvtárának munkatársai

Újabb könyvtárak tudományos könyvtárrá minősítéséről adott hírt a Művelődési Közlöny 1984. aug. 24-i (1984/16.) száma. A rangot elnyert 14 intézmény közül két orvostudományi egyetem könyvtára – a budapesti és a debreceni – kapta besorolását a II. osztályba, a pályázó harmadik egyetemi könyvtár (a Keszthelyi Agrártudományi Egyetemé) az összes többi besorolt könyvtárral együtt a III. osztályba került. Közöttük van négy megyei könyvtár (Debrecen, Győr, Kaposvár, Veszprém), három akadémiai kutatóintézeti könyvtár (a debreceni Atommagkutató Intézeté, a budapesti Műszaki Fizikai Kutatóintézeté és Zenetudományi Intézeté), három országos intézet könyvtára (az Orsz. Közegészségügyi Intézeté, az Orsz. Meteorológiai Szolgálaté és a veszprémi Orsz. Oktatástechnikai Központé), valamint egy megyei kórházi rendelőintézet (Miskolc) központi orvosi könyvtára.

Kinevezések. A Művelődési Minisztérium **dr. Horváth Tibort**, az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtárostanszékének adjunktusát az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum főigazgató-helyettesévé nevezte ki. Az OPKM múzeumi osztályának új vezetője **dr. Kardos József**, az ELTE docense lett. – **Lövei Gyulát**, a Hevesi Városi Könyvtár igazgatóját június 1-i hatállyal a Heves megyei Tanács művelődési osztályának vezetőjévé nevezte ki a megyei tanács.

Új könyvtárak. Március óta megváltozott körülmények között fogadja olvasóit a **Mátészalkai Városi Könyvtár**. A könyvtárnak eddig is otthont adó, városképi szerepű, újjávarázsolt régi üzletsori lakóépületben a korábban háromszorosára, 504 m² alapterületűre bővült az intézmény. A 4,5 millió forintba került bővítés, illetve átalakítás terveit **dr. Urbán László** javaslatai alapján a NYÍR-TERV készítette, a kivitelezést pedig a helybeli tanácsi költségvetési

üzem végezte, jó minőségben. Az átalakításhoz 2 millió, a berendezéshez félmillió forinttal járult hozzá az Országos Közművelődési Tanács. Az átalakítás során 8 csatornás zenei részleget is sikerült kialakítani az épületben, amelybe a közeljövőben – újabb 110 m²-es területnyeréssel – beköltözik az eddig a városban hányódó gyermek-részleg is. – Aug. 17-én a 3200 la-

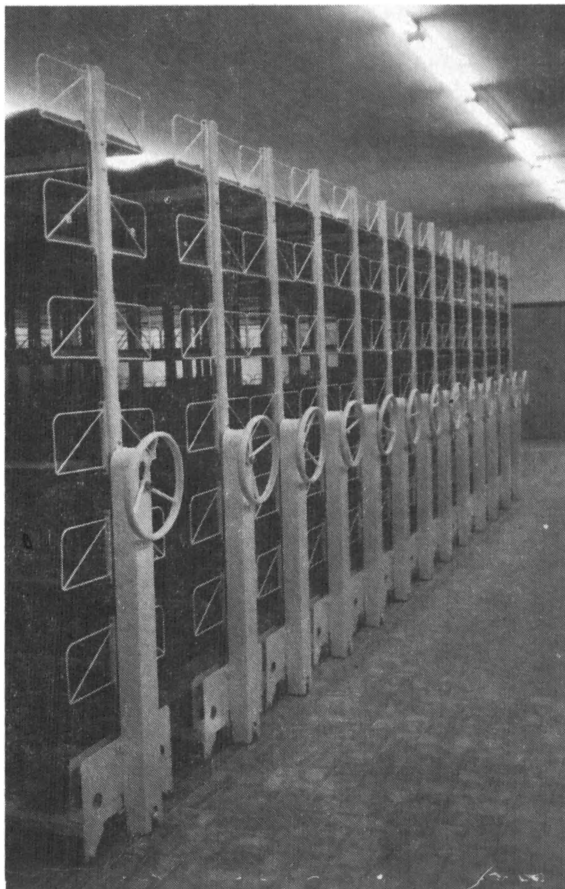

kosú, Baranya megyei **Harkány** furdöhelyen átadták rendeltetésének az új művelődési házat, amelyben 358 m² alapterületen a könyvtár is otthont kapott 11 ezer kötetével és a német, illetve délszláv báziskönyvtáraktól letétbe kapott 1200 idegen nyelvű könyvvel. A könyvtárban, amelyben a későbbiekben zenei részleget is berendeznek, két főfoglalkozású és egy tiszteletdíjas könyvtáros tevékeny-

kedik. Ugyanezen a napon másik átadásra, a **Siklósi Városi Könyvtár** új gyermekkönyvtárának felavatására is sor került Baranyában. – Szintén aug. 17-én avatták fel a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei **Ongán** a 130 m² alapterületű, központi fűtéssel ellátott Csokonai Vitéz Mihály Községi Könyvtárt, amelyet a községi tanács épületének emeletraépítéssel bővítésével saját erőből és nagy társadalmi munkával, 1,5 millió forint felhasználásával alakított ki a helyi tanács. – Aug. 21-én **Székesfehérváron** megkezdte működését a **Videoton Elektronikai Vállalat** 719 m² alapterületű szakszervezeti könyvtára. Az új oktatási központ épületének két szintjére került, 75 ezer kötetes könyvtárt a kölcsönzőtérren, az olvasótermen és a gyerekkönyvtáron kívül 4000 hanglemezből és 250 kottából álló zeneműtárat is kialakítottak az üzemből és a környező lakóterületről érkező olvasók számára. – Aug. 19-én a furdőjéről híres **Zalakaroson** felavatták a felújított volt tanácsépületben 350 ezer forint felhasználásával kialakított, 50 m² alapterületű, 6 ezer kötetes könyvtárt (a falutól messzebb eső furdőtelepre külön könyvtárat terveznek); aug. 20-án pedig **Nagykanizsán**, a 300 lakosú **Bagola**-településrészen nyitottak 3 ezer kötetes könyvtárt egy volt iskola 50 m² alapterületű tantermében.

Augusztusi értekezleti nap-tár: 2–3. A Magyar Könyvtárosok Egyesületének XVI. vándorgyűlése Szegeden; 30. A Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnökségi ülése az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtárban.

Könyvtára berendezéséhez ajánljuk

**MERABONA
és
TÉKA
típusú bútorainkat,
melyek
IRINGÓ
alvázra szerelve
tömörraktárak
berendezésére is
alkalmasak**

Gyártja: MEZŐGÉPIPARI

SZÖVETKEZETI

KÖZÖS VÁLLALAT, SZANY

Felvilágosítás, berendezési tervek, árajánlat készítése:

CAVALLONI GYÖNGYI

Budapest XI., Szakasits Á. u. 32/a. X. 95. 1119

Telefonüzenet: 663-226

Bemutatjuk a Library Journalt, a világ jelenleg is megjelenő legrégebb könyvtári folyóiratát

Látókör

Lapunk 1983. évi decemberi és 1984. évi januári száma áttekintette az USA könyvtári folyóiratkiadását. Ezúttal a Library Journal bemutatására kerítünk sort, amit nemcsak a folyóirat több mint egy évszázados múltja indokol (jelenleg a 109. évfolyamánál tart), hanem a benne közölt információk gazdagsága és hatalmas, százezres olvasói tábora is.

A lap első ügyvezető szerkesztője a tizedes osztályozás atyja, *Melvil Dewey* volt, első száma 1876-ban jelent meg, s egy időben – 1907-ig – betöltötte az Amerikai Könyvtári Egyesület (American Library Association, ALA) hivatalos lapjának funkcióját is.

A folyóiratot kezdettől fogva a *Bowker* könyvkiadó vállalat jelenteti meg, s a szakirodalom az ún. magazinok körébe szokta sorolni. Ismertetésünket a lap 1981–1983. években (106–108. évfolyamok) megjelent számai alapján készítettük, ezek több hazai könyvtárban is hozzáférhetők (az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ könyvtára, Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár stb.).

A lap elsősorban terjedelmével és gyakori megjelenésével hívja fel magára a figyelmet: 1981 és 1983 között havonként kétszer jelent meg, a nyári hónapok (július–augusztus) kivételével, amikor csak havonként egy-egy füzet látott napvilágot. Az évenkénti 22 füzet terjedelme összesen 2300–2500 (A/4 méretű) oldal, az említett három év alatt tehát összesen több mint hétezer oldal került az olvasók kezébe. A füzetek oldalszáma a közlendő anyag terjedelmétől függően változik, vannak 72 oldalas számok, de akad a 200 oldal terjedelmet meghaladó is. 1984 óta évi 20 száma jelenik meg a folyóiratnak.

A többszínű nyomásban, füzetenként változó képanyaggal megjelenő borítólapok (könyvtárépületek, konferenciákkal kapcsolatos városképek, technológiai újdonságok szellemes

ábrázolása stb.) már önmagukban is sejtetik azt a tartalmi sokszínűséget, tarkaságot, amellyel a lap igyekszik olvasói figyelmét megnyerni, és számukra általános szakmai tájékoztatást nyújtani.

Belelapozva az egyes folyóiratszámokba, első benyomásként talán a sok kereskedelmi jellegű hirdetés hívja fel magára a figyelmet. A lap egyéb mondanivalóját állandó jellegű rovatokban közli, találó rovatcímek alatt. A füzeteknek ez a szerkezete nagymértékben elősegíti nemcsak a lap szerkesztését, hanem annak használatát is.

A szerkesztőségi cikkek a füzetek elején találhatók, terjedelmük mindig pontosan egy oldal. Jellemüket tekintve talán a *Könyvtáros* „Véleményem szerint” című írásaihoz hasonlíthatók, azzal az eltéréssel, hogy ezeket mindig *John Berry*, a lap főszerkesztője írja. Tartalmilag a szakterülettel kapcsolatos időszerű, közérdekű eseményekre, fejleményekre hívják fel a figyelmet, s számos esetben utalnak az ugyanabban a folyóiratszámban a kérdéssel részletesebben foglalkozó hírekre, illetve cikkekre. A vizsgált időszakban például ilyen témák voltak: a közművelődési könyvtárak mint a demokrácia erőforrásai; a könyvtárak marketizálása, a térítéses szolgáltatások az információhoz való hozzáférhetőség szempontjából; a közületi és a magánszektor szerepe az információellátásban a kormányzatnak a magánszektor támogató törekvései tükrében; a kiadók és a könyvtárosok egymásrautaltsága a posztindusztriális korszakban, az egymás ellen ható törekvések (például a szerzői jogdíjjal, a diszkriminatív folyóirat-előfizetési feltételekkel kapcsolatos problémák) kiküszöbölésének szükségessége; a könyvtárosképzés reformjának időszerűsége, a szervezett szakmai továbbképzés megfelelőbb rendszerének kialakítása; a könyvtári konferenciák elburjánzása, összehangolásuk fontossága, a regionális konferenciák felkarolásának indokoltsága; az ALA szer-

vezetének és tevékenységének szükséges reformja stb.

A szerkesztőségi cikkek általában röviden és célratorően közlik mondanivalójukat. Rendszeressé vált, hogy róluk a lap későbbi számaiban az olvasók véleményét nyilvánítanak.

Az olvasók levelei. Az olvasók véleményének közlésére külön rovat (Letters) is van mindjárt a szerkesztőségi cikk után, sőt néha még az előtt. Ez a rovat általában nem haladja meg az 1–2 oldalt, legtöbb közleménye korábbi cikkekhez kapcsolódik. Rendszerint nem nagy horderejű megállapításokat tartalmaznak ezek a levelek, mert különben – megfelelő terjedelem esetén – a lap más rovatában kapnának helyet.

Rendezvénynaptár. Ez a rovat, rendszerint nem egészen egy oldalnyi terjedelemben, közli a következő 2–3 hónap könyvtári rendezvényeinek (konferenciák stb.) témáját, helyét, időpontját, a rendező szerv nevét és címét, a részvételi díj összegét stb. A rendezvénynaptár nemcsak az országos (nemzeti) tanácskozásokról, hanem a (több tagállamra kiterjedő) regionális, valamint az egyes tagállamok könyvtári szervezetei, továbbá az egyetemi és az egyéb könyvtárak által szervezendő konferenciákról és hasonló rendezvényekről is tájékoztat. Az országos (nemzeti) könyvtári szervezetek rendezvényeivel kapcsolatban a lap hosszabb távra szóló előrejelzéseket is közöl (néha egy évvel előbb is). A nagyobb figyelemkeltés végett az utóbbi rendezvényekkel kapcsolatos közleményeket keretbe foglalva közli.

A híranyagok általában a nagyobb könyvtárak, tájékoztatói intézmények, együttműködési rendszerek működésében beálló fontosabb változásokról, fejleményekről, újabb programokról stb. adnak tájékoztatást, de nem kendőzik el azokat a gondokat és nehézségeket sem, amelyek nagyrészt a pénzügyi megszorítások következtében állottak elő. Beszámolnak egyebek között a sok könyvtárat érintő költségvetés-, illetve támogatáscsökkenés miatt bekövetkezett szolgáltatáskorlátozásokról, létszámcsökkenésekről, az ezek következményeinek enyhítése érdekében tett intézkedésekről stb. Az utóbbi időben azonban megállapítható, hogy mind több könyvtár anyagi helyzete kezd javulni, a korábbi gazdasági megszorításokat enyhítették. Persze a könyvtárak is sok mindent tesznek annak érdekében, hogy társadalmi hasznosságukat fokozottabban igazolják. Egyes közművelődési könyvtárak például versenyszerű nyári olvasómozgalmakat,

olvasóklubokat szerveznek iskoláskorú gyermekek részére, és bizonyos számú könyv elolvasása esetén különféle kedvezményekben részesítik őket (ingyenes ebéd a közeli étkezdében, számítógéphasználat stb.).

A hírvonat terjedelme füzetenként általában nem haladja meg a 8–10 oldalt, rendszeres átnézésük során az olvasó általános képet kaphat a könyvtárügyet foglalkoztató főbb kérdésekről és a fejlődési irányzatokról. A szerkesztőség egyébként a lap első számainak valamilyékében minden évben terjedelmesebb összefoglalást tesz közzé az előző év fontosabb könyvtári eseményeiről (például az 1983. évi 2. számban 12 oldal terjedelemben: *News in review 1982* címmel).

A *személyi hírek* rovata a könyvtarostársadalomban történő fontosabb személyi változásokról (vezetői állások betöltése, előléptetések, elhalálozások stb.) tájékoztatja az olvasókat rendszerint egy oldalnál kisebb terjedelemben.

Az olvasó tehát sok mindenről értesül, mielőtt a nagyobb figyelmet igénylő cikkek olvasásába kezdene.

A *cikkeket, tanulmányokat* stb. tartalmazó rész (features) mindig páratlan oldalon kezdődik, amelynek jobb felső sarkában ott olvasható a lap keretbe foglalt „LJ” emblémája. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy bármennyire ez alkotja is tartalmilag a folyóirat gerincét, terjedelme a legtöbb esetben nem haladja meg az egyes füzetek terjedelmének 20–25 százalékát, ami számunkra ugyancsak szokatlan arány. Itt a cikkek, tanulmányok mellett igen kiadós, képekkel illusztrált konferencia-előkészítő beszámolók, interjúk, az előző év legjobb könyvterméséből és egyéb dokumentumaiból (filmek, lemezek) válogatott művekre vonatkozó értékelő ismertetések stb. is találhatóak, vagyis eléggé vegyes íráások kerülnek közlésre.

A cikkek elsősorban gyakorlati kérdésekkel foglalkoznak, de van köztük olyan is, amely egyben fontos elvi problémákat is érint, sőt bizonyos esetekben egyenesen ezekből indul ki. Mélyreható elméleti elemző cikkek közlését azonban a lap nem tekinti feladatának, ilyenek egyébként még a tudományos könyvtári szakfolyóiratokban is csak elvétve fordulnak elő.

Az általánosabb jellegű cikkek témái a vizsgált három évben a következők voltak: a Reagan-kormányzat gazdasági törekvései és a könyvtáraknak a korábbinál kedvezőtlenebb anyagi ellátása; a könyvtárak és a tájékoztatói intézmények közötti szakadék kérdésköre; a

könyvtárosok nevelő, oktató szerepe, a kari státus elérésével kapcsolatos problémák az egyetemeken; az információrobbanás ellenőrizhetősége a modern tájékoztatási technológia eszközeivel és módszereivel; az együttműködés erősödése nehéz időkben; a hivatástól való elidegenedés, a *burn-out* jelenség lényege és megnyilvánulása a könyvtárosok körében; a jövő könyvtárai s bennük az elektronikus információhordozók szerepe; a könyvtárosok érdekvédelmének szükségessége az ALA részéről stb. stb.

A konkrét könyvtári tevékenységekről szóló cikkek a könyvtári funkciók szerint rendszerre tekinthetők át.

Az állományfejlesztés problémáival, elsősorban a beszerzendő művek kiválasztásának kérdéseivel a vizsgált időszak alatt számos tanulmány foglalkozott, hangsúlyozván, hogy nem elegendő csak az olvasói igényekre tekintettel lenni, a hangsúlyt az objektív szükségletekre kell helyezni, ami a tartalmilag értékeesebb művek beszerzésének szükségességét is jelenti. Négy cikk is foglalkozott az ún. „paperback” (fűzött) művek beszerzési arányának növekedésével, szemben az ún. „hardcover” (kötött) művekével, illetve példányokéval. Az utóbbi időben ugyanis egyre több könyvtár az értékeesebb paperback műveket, illetve példányokat azonos elbírálásban részesíti a hardcover művekkel, tekintettel a könyvek árának emelkedésére és az ismert gazdasági korlátozó intézkedésekre.

A folyóirat népszerűsíti a kisebb kiadók által közreadott kiadványokat is, és helyteleníti, hogy a könyvtárak jelentékeny hányada csak a közismert 40–50 nagyobb kiadó által megjelentetett művekből válogat az állományfejlesztés során. E gyakorlat leküzdésének elősegítésére a lap minden év végén rövid értékeléssel közli az USA kis kiadói által publikált fontosabb művek jegyzékét is, a régebben kiadott és kereskedelmi forgalomban nem kapható értékes művek pedig ugyancsak felhívja a figyelmet. Végül az írói pályán első művükkel jelentkező szerzők megismertetése és népszerűsítése érdekében évenként többször terjedelmesebb cikket jelentet meg „új regényírók” (First novelists) címmel. A versirodalom fontosságának tudatosítását a lap szintén támogatja, annál is inkább, mivel sok könyvtárban ezt a műfajt nem népszerűsítik kellőképpen. A folyóirat évenként közli az előző évben megjelent legfontosabb természettudományi, műszaki, üzleti és közgazdasági, környezetvédel-

mi művek rövid ismertetéssel ellátott jegyzékét is. Ugyancsak fontosak a legújabban megjelent könyvekről minden egyes számban 25–40 oldalnyi terjedelemben közölt könyvismertetések (Book review).

A cenzúra kérdésével több cikk is foglalkozott a vizsgált időszakban. Elsősorban az erkölcsileg kifogásolható művek vétetnek figyelembe ebből a szempontból, de a kisebbségek (feketék, bevándorlók stb.) önérzetét sértő művek forgalmát is korlátozzák. A könyvtárak a politikai jellegű szempontok szerinti cenzúrát nem tartják elfogadhatónak.

A lap minden évben terjedelmesebb cikket közöl az USA-ban kiadott periodikák és rendszeres tájékoztatási szolgáltatások árindexeinek alakulásáról, megállapítván, hogy ezek előfizetési díjának évről évre bekövetkező emelkedése meghaladja az infláció évi növekedésének mértékét. A könyvtári hálózatok, illetve együttműködési rendszerek az áremelkedést a nagyobb összegű közös beszerzéseik esetében kapható árengedményekkel igyekeznek bizonyos mértékig ellensúlyozni.

A katalógizálással foglalkozó cikkek főleg a katalógusok minőségének romlását teszik szóvá. Elsősorban a szakkatalógusok (tárgyszókatálogosok) vonatkozásában észlelhető ez a jelenség. A legtöbb könyvtár ugyanis a Library of Congress katalóguscéduláit használja, ezek tárgyszavai azonban sok esetben már nem eléggé korszerűek és következetesek. Hiányságaik főleg a számítógépesítés alkalmával okoznak rendkívüli nehézségeket.

Az olvasószolgálat három év alatt mintegy húsz cikk témája volt. Közülük az egyik az olvasóvá nevelés kérdéseivel foglalkozva hangsúlyozza, hogy ezt voltaképpen már az elemi iskolában meg kell kezdeni, és a középiskolában, majd az egyetemeken, főiskolákon folytatni. Mivel azonban az állampolgárok túlnyomó része nem végez egyetemi, illetve főiskolai tanulmányokat, nekik már alsófokú iskolai tanulmányaik idején meg kell szerezniük ezt a készséget.

A cikkek közül megállapítható, hogy az USA közművelődési könyvtáraiban mind több gondot fordítanak a gyermekek és az idősebb korosztály könyvtári ellátására. Az egyik cikk például helyteleníti, hogy a gazdasági megszorításokkal járó létszámcsökkentés miatt sok helyen ugyanaz a könyvtáros látja el a gyermekek és a felnőtt korosztályúak olvasószolgálati feladatait.

Az idősebb (60–65 éven felüli) korosztály-

hoz tartozók minél szélesebb körének könyvtári ellátására a Brooklyn Public Library például célul tűzte ki, hogy az illetékességi területén élő valamennyi személyre kiterjeszti szolgáltatásait. Ennek érdekében még helyi közlekedési kedvezményekre jogosító igazolványt is kijár az idők részére, hogy ezáltal is közelebb hozza őket a könyvtárhoz.

Olyan cikk is napvilágot látott a folyóiratban, amely bírálja a könyvtári szolgáltatások kiterjesztésével kapcsolatos mennyiségi törekvéseket, mondván: nem a könyvtári ellátás minél szélesebb körre való kiterjesztésére, hanem a rendelkezésre bocsátható szolgáltatások megfelelő minőségére és az ellátott olvasók igényeinek minél teljesebb kielégítésére kell törekedni.

Az olvasószolgálatl kapcsolatban két cikk is foglalkozott a kölcsönzési nyilvántartások titkosságának kérdésével. Általános elv az, hogy ezek titkos jellegűek, személyi vonatkozású adataikról még a hatóságok is csak kivételesen indokolt esetben, például bűnvádi eljárás esetén, írásbeli megkeresésre kaphatnak felvilágosítást. Sok könyvtár egyébként azt a gyakorlatot követi, hogy a már lebonyolított kölcsönzésekre vonatkozó, személyi adatokat is tartalmazó nyilvántartási lapokat megsemmisíti.

A kölcsönzőszolgálat – a cikkek tanúsága szerint – az USA könyvtáraiban a könyvek mellett a hangos-képes anyagokra is egyre jobban kiterjed, sőt újabban már képmagnó kölcsönzése is előfordul bizonyos könyvtárakban. A jelek szerint a fejlődés további lépése a személyi számítógépek kölcsönzése lesz.

A könyvtárközi kölcsönzéssel ugyancsak több cikk foglalkozott. A közművelődési könyvtárak tevékenységével kapcsolatban ennek egyesek nem tulajdonítanak nagyobb jelentőséget, más könyvtárak tekintetében azonban igen. Olyan javaslat is napvilágot látott, hogy mivel az ilyen kölcsönzések általában csak a ritkán keresett művekre vonatkoznak, e műveket esetleg véglegesen át kellene adni a kölcsönkérő könyvtáraknak.

Az automatizálás, illetve számítógépesítés tárgykörével igen sok, több mint 70 cikk foglalkozott. 1983-tól kezdve négy kifejezetten könyvtár- és tájékoztatásgépesítési cikksorozat is indult, ezeknek az a célkitűzésük, hogy a számítógépesítés útjára lépni akaró könyvtárakat szakmailag támogassák. A cikkek nem a számítógépesítésben jártas szakemberek részére készülnek, ezért érthetőségre törekszenek,

továbbképzési anyagnak is felhasználhatók. Néhány kiragadott cím e témakörökből: a dolgozók ellenállása a számítógépesítéssel szemben; a külső tanácsadók alkalmazásának helyes és helytelen módja; a könyvtári tanácsadásban közreműködő külső szervezetek; a számítógépes rendszerek bevezetésének előkészítésekor várható nehézségek megtervezése stb.; a könyvtárak szempontjából számításba jöhető adatbankok és az ezen a téren történő újabb fejlemények; bibliográfiai leírások bevitelle automatizált rendszerekbe; saját automatizált rendszer kialakításának nehézségei a kis könyvtárakban; az olvasói nyilvántartás bevitelle automatizált rendszerekbe; az automatizált rendszerek karbantartásának kérdései stb. További cikksorozatok a *The Practising Librarian* (A gyakorló könyvtáros) rovatcím alatt megjelent írások jellegzetes témái például az esettanulmányok egyes könyvtárak munkájáról, azok eredményeiről; a peremlyukkártyás nyilvántartás története, jelenlegi alkalmazási területei; a kardex rendszerű nyilvántartás eredete; video-játékok rendszeresítése a közművelődési könyvtárakban a gyermekek odaszoktatása érdekében; az ajándékként kapott különgyűjteményekkel kapcsolatos problémák; kötvények kibocsátása könyvtár finanszírozására a XIX. században; a számítógépek képernyői előtt rendszeresen huzamos ideig dolgozó könyvtárosok egészségvédelme; mikroprocesszorok alkalmazása a könyvtárigazgatásban; reménytelennek látszó kölcsönzési késedelmek felszámolása és a késedelmi díjak behajtása külső vállalkozás útján stb.

A *How Do You Manage?* (Hogyan intézkedne Ön?) rovat cikkei különféle személyi konfliktusokkal foglalkoznak. Olyan esetekre vonatkoznak, amelyek „kényes” helyzeteket teremtenek a könyvtárvezetés, illetve bizonyos esetekben a beosztott dolgozók számára is. A cikkek a kérdés lényegét fejtik ki, a hozzászólásként közölt további 2–3 megnyilatkozás pedig a megoldás szempontjait, módját taglalja. Mivel esetenként a hozzászólók részéről ellentétes vélemények, álláspontok alakulnak ki, az olvasónak kell magában kialakítania, hogy hasonló esetben milyen döntést hozna (például családi kapcsolatokból származó előléptetési bonyodalmak esetében).

Szót kell ejtenünk a *Washington Update* (A mai Washington) című – utóbb megszűnt – rovat cikkeiről is. A cikkek elsősorban az 1981-ben hivatalba lépett új szövetségi kormányának a könyvtár- és tájékoztatásügyet várhatóan

érintő törekvéseiről szólnak, mégpedig prognózis jelleggel: a központi támogatások csökkenni fognak, mivel a kormányzat álláspontja szerint a könyvtárak fenntartása és támogatása elsősorban a helyi kormányzatok feladata.

Szólnunk kell olyan cikkekről is, amelyek évenként vagy kétévenként egy-egy alkalommal ismétlődnek, rendszerint a folyóirat megközelítőleg azonos számában, és összefoglalják az adott év, illetve a megelőző év(ek) jelenségeit, eseményeit. Ezek között igen fontosak a december 1-i számban az egyetemi és a közművelődési könyvtárak építkezéseiről szóló évi jelentések, amelyek táblázatokba foglalva tartalmazzák a főbb adatokat. Kétévenként hasonló áttekintés jelenik meg a főiskolai könyvtárakról is. Az ilyen publikációkat közlő füzetek rendszerint könyvtáreépítkezésekkel kapcsolatos egyéb cikkeket is közreadnak, például az eredetileg más célra készült épületek könyvtári átalakításának problémáiról, a magas rakatári szintek tömör állványokkal való berendezésének kérdéseiről, a könyvtáreépítkezésekkel kapcsolatos döntéshozatal elősegítéséről stb. Évenként ismétlődnek cikkek az előző évben végzett könyvtárosok elhelyezkedéséről és bevezetéséről.

Egyéb rovatok. A cikk jellegű közlemények után olyan információk következnek, amelyek elsősorban bizonyos dokumentumokra hívják fel hangsúlyozottan a figyelmet, másrészt tömör tájékoztatást adnak a könyvtárak által használható korszerű technikai eszközökről, készülékekről, végül pedig hírül adják a könyvtárosok elhelyezkedését elősegítő lehetőségeket. Ezek a rovatok a következők:

Professional Reading (szakmai olvasmány). Folyóiratszámokként 5–6 olyan szakmai művet ismertet, amelynek beszerzése és elolvasása a könyvtáros számára igen fontos szakmai fejlődése érdekében. Rövid értékeléssel közli a

művek beszerzéséhez szükséges adatokat is (kiadó, ár stb.).

Checklist (ellenőrző jegyzék). Nem kizárólag könyvtári tárgyú dokumentumok ismertetését tartalmazza, olyanokét, amelyek jól hasznosíthatók a könyvtárosok érdeklődési körében, referenz tevékenységében. A beszerzésükhöz szükséges adatok ugyancsak megtalálhatók a művek ismertetésében.

Magazines (magazinok). Egyoldalnyi terjedelemben magazin jellegű folyóiratokról ad tájékoztatást minden egyes számban, azt is megjelölve, hogy a lapról alkotott véleménye melyik számok áttanulmányozásán alapszik. Közli a beszerzéshez szükséges adatokat is, a folyóirat indulási évének feltüntetésével együtt.

Audiovisual Review (audiovizuális szemle). Két-három oldalnyi terjedelemben filmeket, videokazettákat, dialemezeket ismertet, a szállítók nevének feltüntetésével. Újabbán a hangos-képes eszközökre, készülékekre vonatkozó információkat – a könyvtárilag hasznos egyéb tárgyakkal kapcsolatos ismertetésekkel együtt – a *Buyers' Guide* (a vásárlók tájékoztatója) című rovat közli.

E rövid terjedelmű rovatok után következik a lap legterjedelmesebb rovata, a *Book Review* (könyvszemle), amely füzetenként 25–40 oldalnyi terjedelemben, évenként öt-hatezer újabbán megjelent könyvet ismertet. Az ismertetés szakcsoportonként történik, és igen jól felhasználható az állományfejlesztéshez.

A lapot keresztül-kasul átszövő, képekkel illusztrált kereskedelmi hirdetések mellett külön említést érdemel a *Classified Advertising* (apróhirdetések) rovat, amely néhány oldalon elsősorban, de nem kizárólag a betöltendő állásokra vonatkozó információkat tartalmazza, nagyobb tájegységek (régiók) szerinti csoportosításban úgy, hogy a feladatkör mellett megjelöli az ellátásához megkívánt képzettséget, szakmai gyakorlatot, valamint a fizetés alsó és felső határát, a járulékos jövedelmi lehetőségekkel együtt. A magasabb összegű hirdetési díj ellenében közölt álláshirdetések *Late Job Notices* (legújabb álláshirdetések) címmel jelennek meg.

Végül minden füzetben megtalálható két mutató: az *Index: Book Review and Professional Reading*, valamint az *Index to Advertisers*. Ezek egyrészt az ismertetett művek szerzőinek, másrészt pedig a hirdető vállalatoknak nevét tartalmazzák betűrendben.

Dr. Balázs János

Emlékezés Kőhalmi Bélára

Az idősebb és a középkorú magyar könyvtárosnemzedéknek szinte minden tagja kapcsolatba került valamilyen formában Kőhalmi Bélával, a magyar könyvtárügy egyik legnagyobb alakjával. Sokan voltunk tanítványai vagy munkatársai, s a magyar könyvtáraknak nincs olyan felső- vagy középfokú végzettségű dolgozójuk, aki tevékenysége során nem találkozott volna Kőhalmi Béla valamelyik könyvével vagy dolgozatával. Mivel írásomban elsősorban emlékezetes *Könyvek könyve* című kötetével kapcsolatos dokumentumokat kívánok ismertetni, ezúttal életének csupán legfontosabb állomásait sorolom fel.

Kőhalmi Béla száz éve, 1884. október 11-én született Budapesten. Korán elvesztette szüleit, emiatt árvaházban nevelkedett. Miután elvégezte a középiskolát, tisztviselőként helyezkedett el, de ezzel egyidőben jogot is hallgatott a budapesti egyetemen. Már egészen fiatal korában munkatársa lett a *Budapesti Hírlap* és a *Szabad Gondolat* című progresszív lapoknak. Eljárt a haladó értelmiséget tömörítő Társadalomtudományi Társaság üléseire, majd annak lapjában, a *Huszedik Században* is jelentek meg írásai. Így megismerkedett Szabó Ervinnel is, majd Jászi Oszkár és Wildner Ödön támogatásával 1909-ban munkatársa lett a magyar könyvtárügyet akkor forradalmasító Fővárosi Könyvtárnak. 1910-ben könyvtárosi szakvizsgát tett. Munkahelyén Szabó Ervin irányításával fontos feldolgozási és szervezési munkákban vett részt Madzsar Józseffel, Braun Róberttel, Dienes Lászlóval és Pikler Blankával együtt. A *Könyvtári Szemle* című lapot 1919-ig szerkesztette, és a *Magyar Könyvészet* összeállításában is közreműködött. A Tanácsköztársaság idején Dienes Lászlónak, a Forradalmi Kormányzótanács könyvtárügyi megbízottjának helyettese lett, ketten nagy lendülettel fogtak hozzá az egész könyvtárügy átszervezéséhez, korszerűsítéséhez. Tevékenységük ideje alatt megindult az intéz-

ményes könyvtárosképzés, s egyebek között szakfolyóiratot is indítottak *A Tanácsköztársaság Könyvtárügye* címmel. A Tanácsköztársaság bukása után a börtön elől Ausztriába menekült, s ott számos emigráns lap, például a *Bécsi Magyar Újság* és a *Panoráma* munkatársa volt. Csak 1934-ben tért vissza Budapestre, ahol egy ideig rendőri felügyelet alá helyezték. Először a Révai Lexikon szerkesztőségében tudott elhelyezkedni, majd a *Rádió Újság*ot szerkesztette.

1945-ben rövid ideig a *Szabad Nép* munkatársa volt, nevéhez fűződik a *Hungária Irodalmi Lexikon* kiadása. Ezután Dienes László mellett a Fővárosi Könyvtár helyettes igazgatója lett. 1950-ben az Országos Könyvtári Központba került szaktanácsadónak, majd ennek megszüntetése után, 1952-ben az Országos Széchényi Könyvtár újonnan alakított módszertani osztályán dolgozott tovább nyugdíjasként is. Közben előadott az egyetemen, majd 1956-tól a könyvtártudományi tanszéken tanárként munkálkodott. Jegyzeteit, tankönyveit ma is használják az oktatásban. Az ötvenes évek elején a *Könyvtártudományi Szemlét*, 1958-tól haláláig pedig a *Magyar Könyvszemlét* szerkesztette. Hosszú ideig elnöke volt a Magyar Tudományos Akadémia könyvtártudományi főbizottságának. Élete utolsó két évtizedében sok tanulmánya és cikke jelent meg. Nem sokkal halála előtt – 1967-ben – látott napvilágot egyik főműve, *A tudományos tájékoztatás fejlődése hazánkban 1945–1965*. 1956-ban Kossuth-díjjal tüntették ki, a *Munka Érdemrend* arany fokozatát pedig többször is kiérdemelte. 1970. január 10-én hunyt el.

E rövid életrajzi bevezető után Kőhalmi Béla egyik legjelentősebb kezdeményezésével, a *Könyvek könyvével* kapcsolatban néhány ismeretlen dokumentumot mutatnék be. Ezek talán teljesebbé teszik az emberről és a szaktudósról alkotott képet. A *Könyvek könyve* először az első világháború utolsó évében, 1918-ban je-

lent meg, 87 magyar író, tudós és művész nyilatkozatát tartalmazta legkedvesebb olvasmányaikról. A körkérdést akkor az a körülmény tette különösen indokolttá Kőhalmi Béla szerint, hogy „most... a háború véres függönye mögött hihetetlen hódításokat tesz a magyar könyv, ideje tán arra gondolni, hogy ezt a hirtelen támadt könyvkultuszt el is kellene mélyíteni azok tapasztalataival, akik a könyvvel régóta intim viszonyban vannak.” A kor irodalmi életének színe-java vallott olvasmányairól, többek között *Ady Endre, Babits Mihály, Gárdonyi Géza, Karinthy Frigyes, Kosztolányi Dezső, Lukács György, Móricz Zsigmond, Tóth Árpád.*

1937-ben jelent meg a második kiadás, *Az új könyvek könyve.* Ebben már 173-an nyilatkoztak olvasmányaikról. A kiadvány előszava figyelmeztetett a faszizmus veszélyére, amellyel szemben Kőhalmi Béla az igazi kultúra értékeit vonultatta fel, mint a védekezés egyik formáját. A kötet elsősorban az 1918-as régi ankét szereplőihez fordult kérdéseivel, mellettük a *Nyugat* második nemzedékét szólaltatta meg és számos más, akkor fiatal író is, többek között *Déry Tibort, Halász Gábort, Illyés Gyulát, Pap Károlyt, Radnóti Miklóst, Remenyik Zsigmondot, Szabó Lőrincet, Vas Istvánt* és *Veres Pétert.* Úgy gondolom, a két összeállítás iroda-

lomtörténeti és olvasásszociológiai jelentőségét nem szükséges külön hangsúlyozni.

A két *Könyvek könyvé*ről először egyetemi hallgató koromban hallottam Kőhalmi Bélától egyik előadásán, és még aznap kikértem őket az Országos Széchényi Könyvtárban. A könyvek olyan mély hatást gyakoroltak rám, hogy már akkor elhatároztam, írni fogok az akkori „ismeretlen” kötetekről. Erre sor is került a *Könyvtáros* hasábjain (1963/3. sz.). A cikket másolatban a megjelenés után azonnal elküldtem Kőhalmi Bélának. Nem sokkal később a következő levelet kaptam tőle (sorai kiegészítéssel szolgálnak cikkemhez, és egyben rávilágítanak a kiadás körülményeire is):

„Kedves Batári

már a »Könyvtáros« megjelenése napján olvastam kedves megemlékezését a két »Könyvek könyvé«-ről. (Könyvek címlapjain a tipográfia gyakran hamisít. Jelen esetben a cím két szavának nagybetűs K-ja. Nem akartam kibébiteni soha a Biblia szerzett jogát erre a címre. Körlevelemben mindig így idéztem könyvem címét: »Könyvek könyve«.) Készültem is levelet írni, de nehezen küzdöm le a levél elleni eredendő húzódozásomat. A figyelem felkeltését jól szolgáló cikk természetesen nem terjeszkedhetett ki részletesebben a két könyv társadalmi hátterére, a két korszakra, arra, hogy egyikben is, másikban is az irodalom új szóvivői jelentkeztek. Ilyenfajta azért található a cikkben, amikor az 1937. kiadásról szól. Ekkor – a két világháború közti Magyarországon már meg volt zavarva az együttélése az egyébként békés versengésben együttélő három nemzedéknek. Egy jó részük emigrációba kényszerült, szétszóródott vagy belső emigrációba vonult. De normális viszonyok között egymás mellett élő három nemzedék közül *csak a szóvivőkre érdemes* [K. B. kiemelése] figyelni, azokra a fiatalokra, akik már elfoglalták helyüket, helyesebben kiharcolták helyüket. Az 1937-iki »Könyvek könyve« ebből a szempontból érdekes lehetett volna, ha nem hiányoznék belőle József Attila, akinek vallomása megszerzéséért minden lehető elkövettem sajnos sikertelenül. (József Attila ekkor már nagyon beteg volt.) [K. B. szavainak hitelességét igazolja a Petőfi Irodalmi Múzeumnak József Attila levelezését tartalmazó egyik kiadványa.]

Megszoktam már, ha a K. k-ról szó esik, hogy sürgetik a harmadikat. Nos, ha valaki vállalkozik rá, azt tanácsolom szólaltassa – gyóntassa – meg a mi mai irodalmunk fiataljait, már t. i. az eddig mondottak értelmében: szó-

vívőit. Az ő kórusukat színezhethé az idősebbek és az öregek vallomása.

Köszönöm a megküldött külön nyomatot. (Jó lett volna megjegyezni, hogy a rajzoló, Major Henrik, az emigráció neves karikaturistája volt.)

Sok üdvözlettel köszönti
Kőhalmi Béla
1963. márc. 31.
V., Magyar u. 8/10. I/2.”

A levél eleje arra céloz, hogy írásomban tévesen a *Könyvek könyve* mindkét *k* betűjét nagybetűvel írtam. *Major Henrik* Kőhalmi Béláról 1923-ban Bécsben „ex libris”-ként karikatúrát készített, s cikkem ezzel illusztrálta a szerkesztőség.

A levél legérdekesebb része – legalábbis számomra – az, amelyben tanácsot ad egy hasonló összeállítás elkészítője számára. Akkoriban ugyanis már eldöntöttem magamban, hogy ha a korábbi kötetek összeállítójának nincs ellene kifogása, én is megpróbálok hasonló kiadványt összeállítani.

A következő levelet akkor kaptam Kőhalmi Bélától, amikor az egyik irodalmi folyóiratban közzétettem *Radnóti Miklósnak* az 1937-es kiadványban megjelent megdöbbentően szép vallomását olvasmányairól (Radnóti Miklós vallomása olvasmányairól. = *Irodalomtörténeti Közlemények*, 1963/6. sz.) és ismét rámutattam Az új könyvek könyvének a harmincas évek végén betöltött szerepére. Bevezetője ugyanis a hitlerizmus könyvégetéseire célozva hangsúlyozta, hogy „az új barbarizmus pedig a nyomtatott szó erejének, a műveltség vonzerejének hanyatlásával kezdődik”. Ez az új barbarizmus volt az, amely nyilatkozata után néhány évvel Radnóti Miklós életét kioltotta. Íme a levél:

„Bp. 1964. ápr. 25.

Kedves Batári!

Kutattam címe után az I. K-ban megjelent cikkét megköszönendő, de mert mostanában kevés emberrel, főként nem sok fiatallal találkozom, egy nem várt kedves látogatón (Nagy Borbála) juttatott hozzá.

Annak örültem különösebben a cikkében, hogy könyvem bevezetőjéből kiemelte a fenyegető fasizmus halálos veszedelmére való utalást.

Köszönöm kedvességét és hozzám való hűségét.

Sokszor, melegen üdvözli
öreg barátja
Kőhalmi Béla”

A levélben említett *Nagy Borbála* Kőhalmi Béla munkatársa volt a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban.

Közben tovább érlelődött bennem az elhatározás, hogy a *Könyvek könyve* folytatását Kőhalmi Béla beleegyezése esetén összeállítom és megpróbálom kiadni. Ezért 1966 őszén felkerestem Vadász utcai lakásán, hogy engedélyt kérjem művének folytatására. A vállalkozásra „áldását” adta, és sok igen hasznos tanáccsal látott el, bár nem rejtette véka alá azon aggodalmát, hogy az írók a körlevélre nem adnak majd őszinte válaszokat. Ezután tervezetemmel felkerestem néhány budapesti könyvkiadót, de sajnálkozásuk kifejezése mellett valamennyi visszautasított, illetve maga helyett más kiadót tartott alkalmasabbnak az összeállítás kiadására.

Az *Esti Hírlap* a témáról velem interjút készített, s hatására az egyik kiadó felajánlotta, hogy megjelenteti az írói vallomások antológiáját. Ennek reményében megkezdtem az anyaggyűjtést. Időközben azonban megbízóim arra kértek, hogy változtassak eredeti szándékomon, és ne csak írókat, hanem a társadalom különféle rétegeinek képviselőit is szólaltassam meg olvasmányaikról. Ezt nem tehettem meg, mivel már csaknem száz író nyilatkozata volt a birtokomban, így kibővítés esetén kénytelen lettem volna az írói vallomások nagy részét kihagyni. Mivel eredeti elhatározásom mellett kitartottam, ismét kiadó nélkül maradtam. Ennek ellenére levélben felkertem Kőhalmi Bélát, hogy ő is valljon legkedvesebb olvasmányairól, olvasási tapasztalatairól. Mindenképpen szerettem volna ugyanis nyilatkozatát bevenni a kötetbe, amelynek kiadásában mégis bizakodtam. Emlékeztetve korábbi megbeszélésünkre neki is feltettem a kérdéseket: „Mely művek a legkedvesebb olvasmányai? Mely írók és könyvek hatottak Önre és irodalmi tevékenységére? Mely könyvek azok, amelyeket többször is elolvasott?...” stb. Nem örült neki, hogy kiadói megegyezés nélkül kezdtem meg a munkát. Válaszlevelében közölte jogos aggodalmait leendő kiadványommal kapcsolatban, és egyben hasznos tanácsokkal is ellátott:

„Bp. 1967. szept. 4.

Kedves Batári!

Pontokba szedem aggályaimat vállalkozásának indítása és sikere tekintetében. Nem azért, hogy elkedvetlenítsem, hanem azért, hogy kezdő lépéseivel ne kockáztassa a terv valóra váltását:

1. *Kiadó nélkül*, cégpapír nélkül, csinos, vonzó külső nélkül csak már nagyon ismert írókritikus, vagy publicista kísérlete sikerülhet.

2. Levele a könyveim *folytatásáról* beszél. Ez így nem jó. Ha »Könyvek könyve« címen indult a vállalkozás, mindenki az én részvételemet gondolja bele... [Nem állt szándékomban az eredeti cím felhasználása, csupán annak szellemében kívántam dolgozni. – B. Gy.]

3. Ha folyóirat vállalná az indítást, az is jó lenne. Pár évvel ezelőtt *A Könyv* el is indított ilyet, de abbahagyta. Miért, ki tudja?

4. A kérdések *nem eléggé izgalmasak* ebben a megfogalmazásban...

5. Nem zárkózom el a válaszadás elől, de úgy látom, nem sürgős. Egyébként nem az én kihalóban lévő nemzedékem válaszai érdekesek, hanem a *fiataloké*. A »*döntő olvasmányok*«-kal fiatalon találkozik mindenki.

Üdvözlettel

Kőhalmi Béla”

A levél megérkezése után telefonon tisztáztam

a felmerült félreértéseket Kőhalmi Bélával, és ő ismételten megígérte, hogy elkészíti nyilatkozatát legkedvesebb olvasmányairól. Sajnos, betegsége, majd halála megakadályozta abban, hogy teljesíteni tudja ígérését.

Végül is a kötetet *Írók könyvek közt. Kortárs magyar írók vallomásai olvasmányaikról* címmel jelentette meg az NPI (Népművelési Propaganda Iroda) kiadó – ma Múzsák Kiadó – 1974-ben. A késői megjelenés miatt az összeállítás Kőhalmi Béla már nem láthatta, pedig bizonyára lettek volna hasznos kritikai észrevételei, megjegyzései a kötetrel kapcsolatban.

Végül egy javaslat: úgy gondolom, hogy a legméltóbb megemlékezés az volna születésének századik évfordulója alkalmából, ha a könyvtárügyi irányítás *Kőhalmi Béla*-díjat vagy jutalmat alapítana, amelyet évenként ítélnének oda elsősorban a több évtizedes könyvtárosi, könyvtártudományi *szakirodalmi* tevékenységért az arra legérdemesebbnek.

Batári Gyula

Ajánló bibliográfiákat – megfelelő példányszámban!

A könyvtári ajánló bibliográfiák egy része nélkülözhetetlen segédlete az eredményes olvasószolgálati munkának, ezért országosan felhasználásra kerülhetne, ha a kiadók a kellő példányszámban megjelentetnék, s természetesen vállalnák terjesztésüket is. Erre azonban ritkán kerül sor. Nem oldja meg a gondokat az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ által évente kiadott *A magyar könyvtárak bibliográfiai tervei* című összeállítás sem, amelynek célja éppen a könyvtárak idejében történő tájékoztatása s ezáltal lehetőség teremtése a felesleges párhuzamosságok elkerülésére, netán az együttműködésre vagy éppen a tájékoztatóban előre jelzett kiadványok megfelelő példányszámú (s így a kiadási példányszámot is befolyásoló) előzetes megrendelésére. Mivel a legtöbb ilyen kiadványt ingyenesen terjesztik, a kibocsátó könyvtár a hálózatán kívüli igények kielégítésében nincs érdekelve, sőt ez a nyomdai és más előállítási gondok miatt többnyire eszé-

be sem juthat. Az intézmények tájékoztatása szempontjából nagy baj, hogy a bibliográfiai terveket ismertető kiadvány (különösen a nem időszakosan megjelenő ajánló bibliográfiák esetében) hiányos. Egyrészt ugyanis nem szerepelnek benne a városi könyvtárak által tervezett bibliográfiák (tájékoztató körlevelét a KMK csak az ezeknél nagyobb könyvtáraknak juttatta el), másrészt jó néhány intézmény adatszolgáltatása is hiányzik vagy nem teljes. Az 1984-ben már megjelent ajánló bibliográfiák közül például a terveket ismertető összeállítás nem jelezte a Debreceni Városi Könyvtár kiadásában megjelent *Állatmesék, állattörténetek* (Összeáll.: Muri Attiláné. 55 l.) című annotált bibliográfiát, valamint a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár által kiadott *Ajánlott irodalom az általános iskolai tananyaghoz: történelem 5. osztály* (Szerk.: Rieth Józsefné és Szerdahelyi Edit. 24 l.) című jegyzéket. Igaz, e kiadványokról tájékozódhattak az érdekeltek a Hajdú-Bihar megyei Könyvtár *Könyvtári kiadvá-*

nyok című (120 példányban megjelenő) tájékoztatójából vagy a *Könyvtáros* Könyvtári kiadványok című rovatából. A jelentkező hálózati központok igényét azonban aligha elégíthették ki a debreceni bibliográfia 200, a budapesti 600 példányából. Ez a példányszám – figyelembe véve a kiadó könyvtárak vonzáskörében működő iskolák igényeit is – legfeljebb a helyi szükségleteknek felelt meg.

Mindenképp kívánatos tehát annak megszervezése, hogy a közérdekű kiadványok egysegesen hozzáférhetőek legyenek minden közművelődési (és iskolai) könyvtárban. Ez elsősorban a kiadó könyvtáraknak nyújtott központi támogatással érhető el. Ha az OSZK KMK hamarabb tájékozik az ajánló bibliográfiai tervekről, akkor egyéb központi intézmények, társadalmi szervek (Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Úttörőszövetség stb.) bevonásával alkalma lehet olyan támogatás megszerzésére, amely lehetővé teszi a fontosabb bibliográfiák megfelelő példányszámban való kiadását (erre már néhány példát is felsorolhatnánk). Ilyen támogatást nyújtanak azáltal is, hogy megszerveznék az ajánló bibliográfiáknak a Könyvértékesítő Vállalat által történő kiadását. (Erre is vannak jó példák.) Mindez megoldaná a terjesztés gondjait is, azaz a bibliográfiákat az egyéb propagandakiadványokkal együtt a Könyvtárellátó küldené szét, az arra érdemeseket pedig árusítaná.

Ezek a lehetőségek természetesen nem zárják ki az egyes könyvtárak vállalkozói kiadói tevékenységét, azt, hogy az intézmények másutt is jól használható kiadványaikat a könyvtárügy érdekeinek megfelelő számú példányban jelentessék meg, árusítsák vagy adják át árusításra a Könyvtárellátónak. Erre annál is inkább szükség van, mert a központi támogatás lehetőségeként említett erőforrások bizonyára végesek és csupán alkalmiak lesznek. Hogy az önálló kiadói gyakorlat is jól járható út, arra példa a szakkönyvtáraknak a szakirodalmi információs szolgáltatásokkal összefüggő kiadói gyakorlata. Tagadhatatlan tény viszont, hogy bármennyire megemelik is az intézmények az ajánló bibliográfiai árát a korábbiakhoz képest, a kiadói tevékenység akkor sem lesz nyereséges. Ilyenné abban az esetben válna, ha a könyvtár ugyanolyan vagy hasonló kedvezményekben részesülne, mint egy hivatásos kiadó. A későbbiekben elképzelhető volna a könyvtári kiadványok megjelentetését támogató központi alap létrehozása is.

Mindehhez – első lépésként pedig a közpon-

ti összehangoló tevékenység kibontakoztatásához – az 1985. évi kiadványok mielőbbi számbavétele szükséges. Ezért felhívással fordulunk a könyvtárakhoz, hogy a jövő évi kiadásra tervezett, a közművelődési és az iskolai könyvtárakban országosan használható *ajánló bibliográfiák és egyéb propagandakiadványok* (olvasónapló-programok, könyvtári foglalkozások forgatókönyvei stb.) terveit az OSZK KMK szervezési és propaganda osztályára küldjék be. Természetesen közölik az olyan terveket, elképzeléseket is, amelyek megvalósítására – a kiadvány szellemi részét kivéve – nincs lehetőségük. A bejelentést követően az erre a célra szervezett munkabizottság rangsorolja az elképzeléseket (esetleg kezdeményezi a tervekben nem szereplő művek elkészítését is), majd javaslattervezetet dolgoz ki támogatásukra. Ez a tervezet már valóban jó lehetőséget teremtené a kiadáshoz szükséges társadalmi támogatások – évente történő – megszerzéséhez, ahhoz, hogy az arra érdemes ajánló bibliográfiák és egyéb propagandaeszközök lehetőleg minél nagyobb hányada eljusson a legkisebb könyvtárba is.

(-a -a)

Sós Zsigmond

A külföldön élő, magyar származású művészek második kiállításán (*Tisztelet a szülőföldnek*. 1982, Múcsarnok) a sok művész között mindössze egy olyan akadt, akinek a magyar exlibris-művészethez köze van: Buday György. Pedig többen is vannak, Amerikától a Német Szövetségi Köztársaságig. Közéjük tartozik Sós Zsigmond is.

Budapesten született, 1935-ben. Mint majdnem minden gyermek, szívesen rajzolt, és 1945-ben, egy iskolai plakátversenyen („Budapest újjáépítése”) pályamunkája már díjat nyert. Egyik tanára sokat foglalkozott vele: témáit akkor a magyar történelem eseményeiből vette. Ebben az időben sajátította el a linómetszés technikáját is. Sokat rajzolt középiskolás korában is, az iskola diákújságjának ő volt az illusztrátora, és arról álmódott, hogy érettségi után a Képzőművészeti Főiskolán tanul tovább. A család azonban gyakorlatibb pálya felé terelte: a Műszaki Egyetemet választotta. Mellesleg katonaideje alatt alakulatának művelődési termét hetven négyzetméteres freskóval díszítette, amely a magyar történelmet mutatta be 1000-tól 1945-ig.

Sós Zsigmond becsülettel elvégezte a Műszaki Egyetemet, a grafika iránti érdeklődése

azonban nem lohadt. A Kisgrafika Barátok Körének megalakulása figyelmét az ex libris felé terelte. Ekkor ismerkedett meg *Kaveczky Zoltánnal* (1897–1965), a kiváló grafikussal, aki felismervén Sós Zsigmond tehetségét, sokat segített neki, s megismertette vele a fametszet és a rézkarc technikai fogásait, műhelytitkait. Az első vésőt is tőle kapta. Családi okok miatt Sós Zsigmond 1962-ben elhagyta az országot, és 1963 óta a Német Szövetségi Köztársaságban él, ahol egy nagy műszaki vállalat tervezőirodájának a vezetője. Sokat dolgozik, sokat utazik, de szabad idejét a családja mellett most a grafika, elsősorban az ex libris tölti ki. A köldökzsinór, amely a hazához fűzi, nem szakadt el sosem. Erre mutat az is, hogy ex libriseinek több mint háromszáz darabot kitevő sorában sok a magyar névre készült lap és sok a magyaros téma, Csaba királyfi legendájától napjainkig. Ex librisei először 1960-ban, Budapesten kerültek a közönség elé, de 1961-ben részt vett a lipcsei, VIII. exlibris-kongresszus kiállításán is. Linzben 1980-ban, Oxfordban pedig (ugyancsak a nemzetközi exlibris-kongresszus alkalmából) 1982-ben állított ki. Ugyanebben az évben Mönchengladbach, 1983-ban pedig Kronach (a nyugatnémet exlibris-centrum) mutatta be könyvjegyeit a nagyközönségnek. Érdekes jelenség, hogy fametszeteiben könnyedebb, mint rézkarcaiban. Témaköre: arcképek, történelmi jelenetek, hajók (amelyek itt az örök elvágyódást jelentik), virágok. Ismerős és mégis megunhatatlan világ. Arcképei a szellem nagyjait ábrázolják: írókat, képzőművészeket, muzikusokat stb. (Shakespeare, Cranach, Gutenberg, Bach, Liszt) – emlékezésül és példaképpül. Ötlei játékosak és szellemesek egyszerre (exl. Abraham, exl. Hans Kruse stb.), és ez annál inkább fontos, mert a jó exlibris-művész tulajdonképpen itt kezdődik.

Galambos Ferenc

Budapest történetének bibliográfiája 1981

Megvalósulóban a Budapest Gyűjtemény állományának teljes föltárása. A Fővárosi Könyvtár megalakulása, 1904 óta gyűjti a Budapest történetére vonatkozó dokumentumokat, és 1913-ban önálló részlegként létrehozta a Budapest Gyűjteményt. (Helyesebb volna Budapest-gyűjteményként írni, de mivel ők következetesen így írják, magam is ezt teszem.) Munkatársai kezdetben a könyvtár évkönyveiben, később, 1929-től önálló művekben, sorozatban tették közzé gyűjtéseik eredményeit. Ezeket a most megjelent kötet bevezetőjében a gyűjtemény vezetője, *Berza László* felsorolja, s magam is áttekintettem, amikor legutóbb a képgyűjtemény katalógusának első kötetét méltattam (*Könyvtári Figyelő*, 1983/3. sz.). Ott is hangsúlyoztam, hogy a fél évszázados serény aprómunka gyümölcse a magyar helyismereti bibliográfiai tevékenység legnagyobb vállalkozásában, a *Budapest történetének bibliográfiája* hét kötetében ért be (1967–1974). Utána szívós és tervszerű munkával láttak neki a gyűjtemény dolgozói a négy kötetre tervezett képkatalógus kiadásához (*Könyvtáros*, 1983/2. sz.), mostani kiadványukkal pedig új, nagy vállalkozásba fogtak. Amint Berza László, e kiadványok főszerkesztője, a képkatalógus első kötetének bevezetőjében már megígérte: „A főváros életét, fejlődését bemutató képek adatait az 1981-től folyamatosan megjelenő, a nyomtatott dokumentumok, szövegek bibliográfiai leírásait tartalmazó Budapest-bibliográfiákban rendre közreadjuk.” Most meg ezt írja: „A most útjára indított sorozat tehát nem csupán egy bibliográfia a sok közül, hanem a Budapest Gyűjtemény megváltozott feltáró tevékenységének eredménye. Jelzi, hogy az esetenként közreadott bibliográfiák helyett a gyűjtemény teljes föltárása a cél.”

A nagy célt a hatalmas kiadvány mintaszereően teljesíti. A tárgyévhez képest az impresz-

szum szerinti két (a gyakorlatban két és fél) év átfutási idő nem nagy késedelem: ennyi kell a megnyugtató lezáráshoz. Sőt: hazai szerkesztési és nyomdai viszonyaink között ez az átfutási idő is kivételesen rövidnek minősül. Lehetővé bizonyára úgy vált, hogy a könyvtár sokszorosító üzeme hozzájárult a föladathoz: az általi nyomdákkal azonos színvonalú kivitelben készítette el a takarékoságból puha kötésű és, sajnos, csak 500 példányban közreadott kiadványt.

Első részében a szöveges művek adatai találhatóak a Budapest-bibliográfiákban már bevált tárgyi és földrajzi rendben, egy-egy szakon belül időrendben. A második rész a képanyagot tárja föl, a harmadik a személyiségekre vonatkozó életrajzi írások és képek adatait tar-

talmazza. A szakrend esetleges hiányait, következetlenségeit ellensúlyozza a mutató: itt először végre egységes (személynév-, helynév- és tárgymutató) készült, sőt ráadásként van úgynevezett kerületi mutató is, amely a mutatóban szereplő tételeket e különleges szempont szerint tagolva is föltárja.

A címleírás lehetne takarékosabb. Elsősorban a lelőhelyeket gyökeresebb rövidítésekkel kellene megadni (Élet és Irod. = ÉS vagy ÉI; Élet és Tud. = ÉT, Esti Hírl. = EH s így tovább); meg lehetne takarítani az egyenlőségjelet és a *p.* betűt (különösen idegenes formában, a lapszám elé írva); de fölösleges a pagina nélküli lapok lapszámát szögletes zárójelbe tenni. Itt-ott az annotáció is szükségtelen. (Például 456. tétel: Benke Valéria látogatása a főváros XX. kerületében. Ehhez magától értődik ez: „A ker. életével, fejlődésével ismerkedt.” Viszont elkelt volna a bővebb tartalmi ismertetés például Nagy Dezsőnek Pesterzsé-

bet irodalmi hagyományairól száz lap terjedelemben írott, két tétellel előbb szereplő munkájához; legalább az írók fölsorolása lehetővé tette volna, hogy nevük ne sikkadjon el, hanem bekerüljön a mutatóba. Kiváltképpen, mert a munka – sajnos – gépirat, egyetlen hozzáférhető példány!)

Ezek az apró hiányosságok semmiben sem korlátozzák a hazánkban példátlan méretű kurrens helyismereti bibliográfia használatát, nem csökkentik jelentőségét. A Budapest Gyűjtemény – s élén Berza László – kiadói tevékenységével bizonyítja kivételes alkalmasságát arra, hogy hazánk helyismereti bibliográfiai tevékenységének irányt mutathasson. A Könyvtártudományi és Módszertani Központnak az utóbbi években elhalványult vezető szerepét ők vehetnék át, hogy a munka országosan is föllendülhessen. (1983. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 560 l. 293 Ft)

Péter László

Könyvtári kis tükör Ajánló könyvjegyzék

Technika 1945–1982

A sorozat abból a helyes meg gondolásból született, amelynek lényege az, hogy a különböző igények kielégítése céljából a teljes nemzeti dokumentumbázist regisztráló nemzeti bibliográfiák mellett, ezek célszerű felhasználásával, többirányú hasznosításra alkalmas, különböző szintű és irányultságú „származék-bibliográfiákra” van szükség. A sorozat kötetei elsősorban a közművelődési könyvtárak igényeit figyelembe véve, diszciplínák szerinti tagolásban az elmúlt mintegy három és fél évtized mai napig is időtállóan bizonyult hazai könyvtermését tekintik át, s ezzel az *Új Könyvek* című kurrens kiadvány retrospektív kiegészítőinek is tekinthetők.

A jelen kötet a mérnöki tudományok, a technika területén 1945 és 1982 között hazánkban magyar nyelven megjelent műveket tekinti át. A könyvjegyzék gyűjtőkörének kialakításakor, a válogatási szempontok meghatározásakor az összeállító és a szerkesztő – *Kelecsényi Istvánné* és *Szilágyi Tibor* – nagy körültekintéssel járt

el. Helyeselhető, hogy a használhatóság, korszerűség érdekében szinte kizárólag csak 1965 után megjelent műveket regisztráltak, hiszen a műszaki ismeretek területén a 15–20 évnél régebbi kiadású művek többnyire már elavultak. Kivételt csak néhány indokolt esetben tettek: a periodikusan megjelenő kiadványok adatait indulásuktól kezdve felvették, így jártak el például a műszaki bibliográfia esetében, továbbá ezt az elvet alkalmazták a többkötetes művek bibliografizálásakor is (*Pattantyús: Gépész- és villamosmérnökök kézikönyve*).

A bibliográfiai összeállítás, funkciójából adódóan, hangsúlyozottan a gyakorlati célú, felhasználású művek leírásait szerepelteti, a kifejezetten elméleti jellegű kiadványok felvételét az összeállító mellőzte. Dicséretes, hogy minden esetben az utolsó, legfrissebb kiadást regisztrálja. Az ajánló jegyzék 482 mű leírását és rövid ismertetését tartalmazza. Megadja a legjellemzőbb egy-két tárgyszót, amely a

tárgymutató alapjául szolgál, továbbá az *Új Könyvek* tételszámát is.

A bibliográfia szerkezete lényegében az ETO rendjét követi, a szakcsoportokon belül pedig betűrendes besorolást alkalmaz. A kötet elején a műszaki tudományok egészét érintő kézikönyvek, szótárak, technikatörténeti monográfiák felsorolását találjuk, s ezeket a különféle műszaki ágazatokba tartozó dokumentumok adatai követik. A szakcsoportokon belül éppen a gyakorlati használat érdekében az összeállító kiemelte a kézikönyveket, s egy helyütt, az építőiparnál a szótárakat. E gyakorlat azonban nem vitte következetesen végig. Különösen a második részben csak elvétve találhatók a kézikönyvek külön kiemelve, holott itt is bőven előfordulnak, mint például *Vörös Imre* Gépelemek című műve (171., 172. és 173. tétel), vagy a *Ruhaiipari kézikönyv* (376. tétel), a *Papíriipari kézikönyv* (371. tétel), az *Anyagmozgatási kézikönyv* (174. tétel), a *Csomagolástechnikai kézikönyv* (175. tétel) stb. A *Műszaki értelmező szótár* sorozatnak számos tagja jelent meg az elmúlt időszakban, a kötet is többet regisztrál közülük, így megtaláljuk leírásukat a gépelemek (170. tétel), a bányászat (186. tétel), az irányítástechnika (411. tétel) és az építőipar fejezeteiben (447–449. tételek), ez

utóbbiban külön kategóriát alkotva. Kétségtelenül nehéz az ilyen eléggé homogén anyagot műfajok szerint tagolni, hiszen a választás eredményeként megmaradt művek többnyire a tágabb értelemben vett kézikönyvek közé tartoznak, s nehéz megállapítani, mikor érdekes további szűkítést alkalmazni, külön kézikönyv-kategóriát kialakítani. A szótárakat illetően sem tűnik indokoltnak egy esetben külön feltüntetni a műfajt, ahogy ez nem történt meg a lexikonokkal sem. Éppen ezért szerencsésebb lett volna, az általános részt leszámítva, nem alkalmazni műfaji bontást, vagy ha mégis, akkor azt következetesen az egész bibliográfiában.

Az annotációk tömörek, s kellő tájékoztatást nyújtanak. A részletes tartalomjegyzék és a tárgymutató révén, mely utóbbi közli a mű sorszámát és az *Új Könyvek*-beli tételszámát is, a leírások könnyen visszakereshetők.

A bibliográfia igényes, gondos munka, arányos válogatása jól reprezentálja az utóbbi évtizedek hazai műszaki könyvtermését. Gyakorlati műszaki szakemberek és könyvtárosok hasznos segédlete lesz. (*Összeáll. Kelecsényi Istvánné. 1984. OSZK KMK – Műsák Közvelődési Kiadó. 219 l. 35 Ft.*)

Szabó Sándor

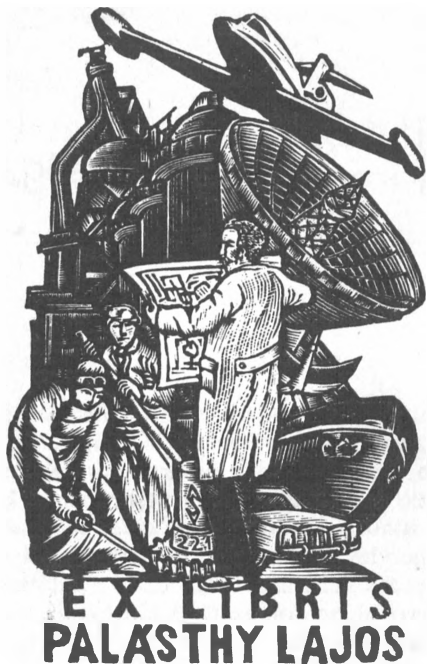
Zeneművek. Kották katalógusa 1.

A kottakatalógus összeállítói az előszó tanúsága szerint nem kevesebbre vállalkoztak, mint arra, hogy a Miskolci Megyei Könyvtár zenemű- és hangtárának vonzaskörében lakókat (pontosabban: az ott lakó zenekedvelőket és zeneművelőket) a részleg egyik állományfajtájáról tájékoztassák, valamint a gyarapításban és feltárásban a megye könyvtárainak és zenei intézményeinek valamiféle példát mutassanak. A gyűjtemény teljes anyagából történő válogatás szempontjairól nem szól az előszó.

Az összeállítók utalnak arra is, hogy a katalógusok az FZO, a flexibilis zenei osztályozás (*Pethes Iván: A flexible classification system. Bp. 1968, KMK*) tizedes rendszerére épül. Véleményünk szerint az FZO elvi vázát, valamint a besorolást érintő tudnivalókat követően, illetve az előszó szövegében célszerű lett volna elhelyezni egy – a kötet kezelését könnyebbé tevő – ismertetést a választott szakrend

jelzetalkotásáról, hierarchikus összefüggéseiről, vagy pedig a 7–10. oldalon levő tartalommutatóhoz csatolni a szakjelzeteket. Éspedig azért, mert a miskolci gyűjteményben, ahol ez a választott szakrend, egyben raktározási rendként is funkcionál az FZO, továbbá mert a jegyzék a megyei mintakatalógus funkcióját is betölti, végül mert az *Új Hangfelvételek* nevű központi szolgáltatás szintén közli az FZO szakjelzeit.

A jegyzék nyújtotta választék palettája egyébként szívet melengetően sokszínű mind a komponisták vonatkozásában (375 zeneszerző, illetve összeállító), mind a megszólaltató apparátus változatosságát illetően. A reneszánsz nagy- és kismestereitől korunk hazai és külföldi alkotóiig terjedő „zene-java” kínálat itt kötetbe gyűjtve elérhető, kézbe vehető, igazán csak arra vár, hogy az érdeklődő a szó szoros értelmében kinyújtsa érte a karját. Évti-

zedes munka eredményeként Miskolcon a kottaállítás terén sincs szükség a főváros köldök-színörjára!

Néhány kifogást, következetlenséget azonban szóvá kell tennünk: Ha az előző utalt volna a cirillbetűs kiadványok átírási elveire, a pontosságon kívül egyfajta módszertani megjegyzésként is funkcionált volna. Esetünkben a zarubezsnüh (424.), p'eszü (411., 422.), dejsztvija (1732., 1744.), kartina (1830. sz.) a helyes és nem az úgynevezett akadémiai átírásból kölcsönzött zarubezsnjih, pjeszü, gyejsztvija, kartyina.

Helyenként az idegen nyelvek eltérő elválasztási gyakorlatából adódóan tévedések csúsztak be (7., 117., 378., 390. sz. stb.). E megjegyzéshez kapcsolódik a német főnevek nagybetűs szókezdeteinél tapasztalt eseti félregepelés (5., 82., 384. sz.)

Közművelődési funkciójuk van a címleírás megjegyzésében közölt címfordításoknak. Számos esetben azonban, éspedig ismert és széles körben használt műveknél (például Waldszenen = Erdei jelenetek (201.), Akademische Festouvertüre = Akadémiai ünnepi nyitány (976.), Fontane di Roma = Róma kútjai (1099.), Christus am Oelberge = Krisztus az Olajfák hegyén (1623. sz. stb.) hiányoznak.

A következetességen esett csorba, amikor a szerkesztők a teljesség érdekében eszközölt adatkiegészítéseket nem egységesen, hanem vagy magyarul (kiad., közread.), vagy a címleírás nyelvén (für Klavier, pour pianoforte) közlik.

Ha egy azonos zenei műfaj-kategóriához több, azonos szerzőtől származó mű tartozik, a különböző műveket sorszámmal szokás jelölni. E sorszámnak a műfajcímet közvetlenül kell követnie, hiszen arra vonatkozik. Nem a megfelelő helyre került a sorszám a 912–916., 983–984., 1164–1165. stb. tételszám alatti műveknél.

A szerzői műjegyzékszámok feltüntetése szintén lényeges információ többlet. Ezért kifogásoljuk a 163., 167., 180., 1044. tételeknél a Raabe-szám, az 525–529. tételeknél a Hoboken szám, az 1225. tételnél a Fanna-szám hiányát.

Hadd figyelmeztessen a recenzens arra, hogy *Hoffmeister* fuvolaversenye a zongoradarak közé (144.), *Händel* oboaszonátája a fuvolaszonáták közé (261.), *Láng* kvintettje (906.), *Stamitz* fuvolaversenye (920.), *Xenakis* kvartettje (924.), *Weiner* vonósnégyese (1166.) a zenekari művek leírásai közé keveredett.

Az igazán kitűnő tájékozódási lehetőséget kínáló születési, illetve halálozási évszámok feltüntetése egészüljön ki néhány kevésbé ismert évszámmal: *Jindřich Feld* (1925–), *Pierre Max Dubois* (1930–), *Pierick Houdy* (1929–), *Kardos István* (1891–1975), *Kuti Sándor* (1908–1944), *Szervánszky Endre* (1911–1977).

Az eredeti névforma használatát illetően csupán két kifogásolnivaló akadt: *Krommer, Franz Vinzenz* (323.) általánosan használt névalakja *Kramář-Krommer, František Vincenc; Nazar, Krystyna Moszumanska* zeneszerzőnt *Moszumanska-Nazar, Krystynának* kell írni (617.)

Nem szeretnénk olyan képet festeni a megbírált kiadványról, mintha a koncepcióját helytelennek, céljának meg nem felelőnek tartanánk. Ennek pontosan az ellenkezője az igaz: a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Könyvtár kottakatalógusa gazdag anyagot vonultat fel, a műveket jól áttekinthető rendben mutatja be, műfajában a megyei könyvtárak között ez ideig egyedül áll. Bár össze lehetne vetni újabb „versenyársakkal”! (*Összeáll. Kovásznainé Veréb Ágnes. Miskolc, 1983, II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár. 321 l. Soksz. 35 Ft*)

Gyimes Ferenc

Magyar családtörténeti és címertani irodalom 1561–1944

Tudományos jellegű munkát hasonmás kiadásban két esetben érdemes megjelentetni: ha a mű az eltelt évtizedekben sem „kopott” meg, vagy ha tudománytörténeti szempontok teszik indokolttá. Különösen áll ez a bibliográfiákra, hiszen – valljuk be! – ha a 80-as években indokolt és szükséges kiadni egy bibliográfiát, mely először 1932-ben jelent meg, annak az az elsődleges oka, hogy a magyar szakbibliográfiák az elmúlt évtizedekben bizonyos területeket feltáratlanul hagytak. Mindezek a gondolatok a *Tudománytár* elnevezésű, méltán sikeres és nélkülözhetetlen sorozat legújabb darabjának, *Baán Kálmán* bibliográfiája bővített és javított, „hasonmás” kiadásának kézbevételekor jutottak eszembe. A bevezető gondolatokból talán érezhető, hogy fenntartásaim vannak a kötettel szemben. Szögezzük le rögtön az elején: örülök, hogy megjelent a bibliográfia, s méltányolom *Gazda István* és *Kóczy T. László* erőfeszítéseit, hogy használhatóbbá tegyék Baán munkáját. A közreadás módja azonban erősen vitatható.

Baán Kálmán 1932-ben jelentette meg eléggé hevenyészett, pontatlan és korántsem teljes könyvészetét. Gyors tájékozódásra, a legszükségesebb irodalom felkutatására azonban lehetett használni – és lehet ma is. A *Tudománytárban* megjelent kötet három részből áll: *Kállay István* előszava a genealógia vázlatos történetét tartalmazza, ezután következik, az 1–83. lapokon a tulajdonképpeni bibliográfia. A második rész Kóczy T. László összeállítása: *Helyesbítések és pótlások Baán Kálmán 1561–1932 közötti magyar családtörténeti könyvészetéhez*. A harmadik rész *Gazda István* munkája: *A magyarországi magyar vonatkozású családtörténeti és családi címertani irodalom 1932–1944*. A két kiegészítés szerkezeti felépítése az eredeti mű beosztását követi: megyei, területi és családonkénti csoportosításban

tartalmazza a vonatkozó irodalom leírásait.

Az utóbbiak terjedelme 100 lap, tehát bővebb, mint az eredeti bibliográfiáé, Kóczy T. László Baán adatainak helyesbítését és kimaradt adatainak pótlását végezte el, lelkiismeretes, gondos munkával. A kiegészítés, helyesbítés indokolt, Baán – finoman fogalmazva – nagyvonalúan dolgozott. A kiegészítés a terjedelmet csaknem duplájára növelte. Vegyünk egy példát! Kolozs vármegye irodalmából Baán 10 tételt közöl, ebből 7 tételt mint hibásat, javítva megismétel Kóczy T. László, pótlásként közöl 2 tételt. Az arány hasonló a többi megyénél, illetve családnál is. A hibás tételek száma olyan nagy, hogy az emberben felmerül a kérdés: nem lehetett volna egységes szerkezetben – igaz, szedéssel – megjelentetni a kötetet? Maga a szedés nem lett volna lényegesen nagyobb munka, hiszen a kiegészítés Baán tételeinek nagy részét megismétli: új szedés esetén viszont csak egyszer – helyesen! – szerepelt volna minden tétel. Felhozható ellenérvként, hogy a szedés költségesebb. Ez igaz. A kisebb terjedelemmel azonban sok papír megtakarítható – a költségek tehát nem nőttek volna. És ez még csak a második rész! Hogy *Gazda István* 1933 és 1944 közötti gyűjtése miért került külön fejezetbe, rejtély. A kutatót, használat ez az elrendezés kifejezetten hátráltatja a munkában, mert három helyen kell keresnie: először az eredeti, Baán-féle bibliográfiában, majd Kóczy T. László gyűjtésében, végül *Gazda* anyagában, hogy megtalálja a bibliográfia időhatárán kívül megjelent műveket. Ha már nem szedték újra az egész bibliográfiát, a második és a harmadik részt mindenképpen együtt kellett volna megjelentetni. (*Baán Kálmán gyűjtését javította és kiegészítette Kóczy T. László, Gazda István. 1984, Könyvértékesítő V. X, 187 l. | Tudománytár. | 180 Ft*)

Pogány György

A Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 6-7., június-júliusi összevont száma arról a régi lapkészítési igazságról tanúskodik, hogy ha egy új szerkesztőség, szerkesztői együttes komolyan óhajtja a „saját hely” kivívását a nap alatt, figyelmét előbb-utóbb szükségszerűen az illetékességére bízott terület *alapkérdéseire* kell fordítania: ilyen alapkérdések szakmánkon belül például az állomány, a szolgálat, a könyvtáros – az utóbbi személyiségének, magatartásának minden vonásával és olyan megnyilvánulási formáival együtt, mint például a szolgáltatási képesség és készség, továbbá az együttműködés készsége vagy hiánya. Ilyen vonatkozásban, mondjuk, a könyvtárközi kölcsönzés milyensége egyben a könyvtárosmoral tükröződése, végső soron a könyvtáresetika mércéje is. Éppen ezért nem tűnik túldramatizálnak a TMT első cikkének címe – *Könyvtárközi kölcsönzés: Magánbűnök, közerkölcsök* –, hiszen Marton János és Terjék Zsuzsanna írása olyan helyzetben született, amelyben nyilvánvaló, hogy a külföldi folyóiratok és könyvek behozatalának korlátozása miatt a kutatók jobban rászorulnak a könyvtárakra. Sok jel viszont arra mutat, hogy e rászorultság gyakran már súrolja, sőt túllépi a *kiszolgáltatottság* határát is. A cikk a Szegedi Biológiai Központ könyvtárközi kölcsönzési adatai alapján megállapítja, hogy a könyvtárral kapcsolatban álló 18 hazai intézmény közül csak 7 teljesíti a kéréseket az elfogadhatósági határ fölötti színvonalon, közöttük azonban csak 3 nagykönyvtár akad (a 10 nagykönyvtári partner közül). Jellemző például, hogy az angolok könyvtárközi kölcsönzéssel foglalkozó híres intézménye, a BLLD, amelyhez csak postai úton lehet hozzáférni, a teljesítés gyorsaságában több magyar könyvtárat megelőz. „A magyar könyvtárközi kölcsönzés... rossz és drága” – állapítják meg a szerzők, majd megpróbálnak megoldást is találni

a helyzet javítására: „Diszciplinánként fogjon össze az ország néhány jobb könyvtára, osszák föl egymás közt a szakterület fontos folyóiratait, s vállalják, hogy *a rájuk jutó 10-15 folyóiratból postafordultával küldenek másolatot a könyvtárközi kölcsönzés keretében.*”

Az alapellátást érintő kérdéssel, az úgynevezett *műszaki koordinációs kör* 1983-ra bejelentett külföldi folyóirat-gyapodásával foglalkozik a *Bárdosi Mária-Berke Barnabásné-Futala Tibor* szerzői hármás elemzése is, amely az Országos Műszaki Könyvtárnak 469 lelőhelykönyvtár 7734 rekordját (bibliográfiai leírását) tartalmazó adattára alapján vizsgálja a folyóirat-ellátottságot, mégpedig az egyetlen példányban, a legalább tíz példányban járó és a csereként érkező külföldi periodikumok arányát figyelembe véve. A rendkívül fontos elemzés adataival nem kívánjuk terhelni az olvasót, inkább olyan megállapításait ismételjünk meg, amelyek részben a könyvtárpolitikát érintik, részben a szakma lelkiismeretére apelálnak: Bevezetőül a cikk leszögezi, hogy a külföldi folyóiratok előfizetésének nagy port felvert központi korlátozó intézkedései a koordinációs körnek érkező periodikumok számát *nem* csökkentették. Hangsúlyozza azt is, hogy az unikum-példányok általában a megfelelő helyeken találhatóak, olyan könyvtárakban, amelyeknek jogszabályban előírt kötelességük a szolgáltatás. Az ilyen, országos feladatkörűnek kijelölt intézmények közül azonban számosan csak a rangot viselik, állományuk szegényes, „rangon aluli” (nyolc országos feladatkörű szakkönyvtárban az unikum-folyóiratok száma nem éri el a húszat, négyben pedig a tizet sem), emiatt kijelölésüket, „jogosítványukat” felül kellene vizsgálni. Az unikum szekunder folyóiratok közül túlságosan sokat birtokol az Országos Műszaki Könyvtár, s ez a

tény arra hívja fel a figyelmet, hogy a helyi szakkönyvtárakban és több országos feladatkörű szakkönyvtárban igen alacsony színvonalon áll a bibliográfiai és a tájékoztatási kultúra. Sajnálattal állapítják meg a cikkírók, hogy a koordinációs körben a további egyeztetések számára nagyon korlátozottak a lehetőségek, pedig jobb, gyorsabb könyvtárközi szolgáltatások esetén országosan 1000–1100 példány előfizetését meg lehetne takarítani, illetve más folyóiratokra költeni. – A cikk gyakorlati segítséget is nyújthat a könyvtáraknak táblázataival, illetve mellékleteivel: például az egyik a 20–25 példányban járó, tehát a legnépszerűbb folyóiratok jegyzéke, a másik pedig a *Compendex*-ben referált egypéldányos folyóiratok teljes felsorolása.

Ugyancsak alapkérdéssel – a használatlalt – foglalkozik *Bükyné Horváth Mária* elemzése: az Akadémiai Könyvtár természettudományi folyóiratainak igénybevételét vizsgáló cikket azért nem ismertetjük részletesen, mert a szerzőnek önálló köteté is megjelent a periodikumhasználat tárgyköréből, s erre a *Könyvtáros* 1984/4-es számának 246. oldalán felhívtuk a figyelmet. – Meg kell még emlékeznünk két fontos összegezésről, amelyek nélkülözhetetlen alapadatokat, -ismereteket közölnek az általuk tárgyalt témákról, illetve intézményekről: *Cziegler Mária* Tárolókönyvtári koncepciók és tárolókönyvtárak című áttekintése a külföldi tárolókönyvtárak ismertetésén kívül a jelenlegi hazai helyzetet és törekvéseket is összefoglalja; a *Referátumok* rovat egyik cikkismertetése pedig részletesen elemzi a *British Library* Kölcsönzési Részlegének első tíz évét, vizsgálja a híres intézmény tevékenységi területeit és szolgáltatásait.

A Fejér megyei Könyvtáros idei első – júniusi megjelenési dátumot viselő – száma összegező szám: közli a tanácsi és a szakszervezeti könyvtárak 1983. évi teljesítményadatait, s a táblázatokhoz rövid szöveges magyarázatot is ad. Az utóbbiból megtudjuk például azt, hogy tavaly a könyvtári alapterület csak a tanácsi hálózatban nőtt – összesen 447 m²-rel –, s a gyarapodás három könyvtár bővítéséből és két új könyvtárárpület létesítéséből adódott. Az állománygyarapításra fordított összeg mindkét közművelődési hálózatban csökkent (67, illetve 82 ezer forinttal), a periodikák száma változatlan maradt, mert amennyivel a tanácsi háló-

zatban nőtt, annyival csökkent a szakszervezetben. Érdekes, hogy a beiratkozott olvasók száma a feltételek romlását egyelőre nem követte, sőt, az olvasótábor a tanácsi hálózatban 2221-gyel nőtt is, ami jócskán ellensúlyozta a szakszervezeti könyvtárakban bekövetkezett csökkenést (261). A megye lakosságának 14,6 százaléka iratkozott be a tanácsi könyvtárakba. Hogy megtudjuk: ettől az átlagtól lefelé melyik községtípus adatai térnek el leginkább, kiirtuk a táblázatból a 10 százalék alatti olvasói arányokkal „kitűnő” falvakat, lélekszámukkal együtt. Íme az eredmény: *6 százalék alatti* – Ráckeresztúr 2,9 (2844), Soponya 4,9 (2200), Tác 5,4 (1366); *8 százalék alatti* – Csösz 6,8 (1143), Sárszentágota 7,2 (1466), Szabadegyháza 7,4 (1993), Igar–Vámszőlőhegy 7,5 (1605), Rácalmás–Kulcs 7,9 (3833); *9 százalék alatti* – Zámoly 8 (2014), Alap–Alsószentiván 8,1 (3213), Nádasdladány–Jenő 8,4 (2940), Besnyő 8,4 (1972), Sárszentmihály–Sárkeszi 8,7 (2775), Csór 8,8 (1497); *10 százalék alatti* – Nagyvenyim 9,2 (2508), Aba–Belsőbáránd–Felsőszentiván 9,5 (4143), Bakonycsérnye 9,6 (3392), Seregélyes–Szőlőhegy 9,8 (4720). Úgy látszik, többnyire olyan, viszonylag nagy településeken vannak még számottevő tartalékai az olvasásnak, amelyeken négyórás vagy főhivatású könyvtárosok alkalmazásától, a szolgáltatás intézményesítésétől lehetne remélni a jobb eredményeket. – A másik összegező írás a híradó e számában *Molnár Istvánné* városi könyvtárvezető gondos elemzése Székesfehérvár könyvtári ellátottságáról. Ebből azt a tanulmányt vontuk le, hogy a megyei átlagnál jóval magasabb, 17,3 százalékos eredménynél is jobbat tudnának felmutatni a tanácsi könyvtárak a székvárosban, ha megépülne a Székesfehérvárhoz méltó megyei könyvtár, továbbá – mivel a város rövidesen lakótelep-várossá válik – néhány nagy alapterületű (500–1000 m²-es) lakótelepi könyvtár...

A számítógépesítéssel foglalkozó szakemberek figyelmét felhívjuk arra az írásra, amelyben a 14. sz. Volán Vállalat két számítógépes programozója és szakszervezeti könyvtárának vezetője mutatja be a könyvtár 500 darabos, 2500 művet tartalmazó hanglemezz-állományának számítógépes feldolgozását. – A híradó folytatja az olvasók megkérdezését a fehérvári könyvtári szolgáltatásokról. A Velinszky László Városi Könyvtár hét olvasójának véleménye, vallomásai olvasási-könyvtárhasználati szokásaikról más könyvtárak munkatársai és

a könyvtárszociológiával foglalkozók számára is tanulságosak lehetnek.

A Kisalföldi Könyvtáros idei első száma – a győri híradó utóbbi években követett gyakorlatához hiven – ismét tematikus szám: fő tárgyköre a *szakmunkástanulók könyvtári olvasási helyzete*. A folyóirat szerkesztője, *Mónus Imre* a számot bevezető írásában hivatkozik a régebbi törekvésekre, azokra a csaknem húsz évvel ezelőtti elképzelésekre, saját, pályadíjat nyert munkájának gondolataira, amelyekből az eltelt időben elég kevés valósult meg. Utal például arra a javaslatára, amely szerint ezeket a könyvtárakat a munkahelyi kapcsolatok és kötődések alapján a megyei SZMT-hálózatokhoz kellett volna csatolni. A szerző a megye 14 szakmunkásképző iskolájának könyvtári helyzetét mérlegelve, s azt is számításba véve, hogy 1981 óta ezek az iskolák a tanácsok felügyelete alá kerültek, sajnálja, hogy annak idején mint a szakszervezeti könyvtárügy megyei szakmai irányítója nem vágott bele elképzelésének megvalósításába. Pedig a nehézségek valóban óriásiak, sőt a híradóban olvasható másik írás szerzőjének, *R. Szabó Lajos* soproni középiskolai tanárnak cikke alapján egyenesen megoldhatatlannak tűnnek. Egy évtizedes munka után ugyanis ilyen sorokat kénytelen leírni a kudarcbra, pedagógiai kapitulációba nehezen beletörődő, de nagyon elkeseredett nevelő: „És ahogy ... a második- és harmadévesek kitűdülnek előttem az osztályból, úgy érzem, hiábavaló volt minden. Sem értelmileg, sem érzelmileg nem tudok hozzájuk férközni... Lehajtott fejjel ballagok utánuk, és szégyellem magam. Velük szemben szégyellek mindent...” Továbbá: „A szakmunkásképzőben nem olvasni, hanem először szöveget megértő olvasásra kell megtanítani a gyerekek jó részét. Némelyeknek fizikai nehézséget, fáradságot okoz az olvasás...” A cikk természetesen nemcsak a reménytelenség levegőjét ársztja, hanem medicinákat is javall, módszereket is ajánl, a javíthatóságot is sugalmazza. A változások alapja a tárgyilagos, a dramatizáltságtól mentes helyzetismeret. Erre a lehetőséget az teremtette meg, hogy a győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár 1984 elején megbízást kapott az iskolai könyvtárak hálózati központi szerepkörének átvételére. Ebben a minőségében a megyei könyvtár először éppen a szakmunkásképzők könyvtári helyzetének vizsgál-

latát vette programjába, s a végzett alapos munkáról a híradó többi cikkei, összegezései tanúskodnak: *Mónus Imre* elemzése az alaptevékenységről és az intézmények munkájának feltételeiről; *Pingiczer Gizella* értékelése a megyei könyvtárba járó 135 szakmunkástanuló (a város 4933 szakmunkástanulójának mindössze 2,7 százaléka!) olvasmányairól, irodalmi érdeklődéséről, *Szalai Gáborné* és *Néma Sándor* állapotrajzai az egészségügyi szakmunkástanulók könyvtárainról, illetve a szakmunkásképzők könyvtárosairól, e könyvtárosok szakmai tevékenységéről. Még a híradó *Kitekintés* című rovata is a téma szolgálatában áll: ebbe a rovatba ugyanis a szerkesztő átvette a *Könyvtárosok a fiatal olvasókról és a nem olvasó fiatalokról* c. gyűjteményes kötet egyik írását, *Szabó Tiborné* díjnyertes pályamunkájának részletét, *A megfigyelés következtetéseit*.

A Kisalföldi Könyvtáros e száma, annak ellenére, hogy a könyvtárügy egyik kritikus területén nem hozott megváltást a gondozásban, példamutató és sikeres vállalkozás, amely újból rávilágít a könyvtári híradók nagy lehetőségeire és országosan is elismerendő teljesítményeire.

A MÁV Szakkönyvtári Tájékoztató 1984. évi első számában *Barkóczy Jolán* az országos központi szolgáltatásokat ismerteti: a Magyar Nemzeti Bibliográfia rendszerét, a központi katalóguscédula-szolgáltatást, a központi katalógusokat, a könyvelosztó főlépéldány-hasznosító tevékenységét, a kötelespéldányok szétosztását, a könyvtárközi kölcsönzést, sőt – röviden – a Nemzetközi Tudományos Műszaki Információs Rendszer által nyújtott szolgáltatásokat is. A folyóirat nagyobbik részét e számban is szakmai könyvismertetések, -szemlék alkotják, közöttük általánosabb érdeklődésre számottartó is akad, például a korrózióvédelmi tárgyú és a társadalombiztosítási joggal foglalkozó új könyvek ismeretése. A vasúttörténeti források közlését szintén tovább folytatja a folyóirat: e számban *Tisza István* a Vác és Bécs közötti vasút építésére vonatkozó, 1850-es hírlapi szemelvényeket (Magyar Hírlap) közöl, *Szabó Menyhért* mátészalkai vasúti szakkönyvtáros pedig a Nyíregyháza és Mátészalka között 1887-ben megépített vasútvonal létrehozására, majd működésére vonatkozó helyi újságközleményeket szedte csokorba, és teszi közzé.

Égi és földi virágzás tükre címmel és *Kortársak Nagy Lászlóról* alcímmel szép és értékes emlékkönyv jelent meg a veszprémi *Horizont közművelődési kiskönyvtár* nevű sorozat 11. kiadványaként. Az újjáépített és Nagy László-emlékházzá átalakított iszkázi szülőház felavatására, 1984. április 11-re 2500 példányban közreadott kötet szerkesztője, *Balogh Ferencné* az emlékezéseket és a költőhöz, illetve róla írt verseket, valamint prózai vallomásokat *Czine Mihály* előszava után három nagy fejezetbe („Szerelmem, csonttörő élet”, „Vágy utat árva földieknek szárnyaiddal”, „Pirosa áttör időn és ködön”) rendezte, és a több mint negyven – hazai és külföldi szerzőktől származó – írás közlése után a kötet értékét nagyban emelő válogató bibliográfiával zárta a kiadványt. A bibliográfia előbb a Nagy László-köteteket és a róluk írt ismertetéseket, kritikákat sorolja fel a megjelenés időrendjében, majd a költőről szóló tanulmányokat, cikkeket veszi számba a szerzők betűrendjében, végül a Nagy Lászlóhoz írt költeményeket regisztrálja (több mint 70 költő verseit, némelyiküknek 2–3 alkotását is – például Zelk Zoltántól négyet). A rajzokkal, fényképfelvételekkel illusztrált kötetnek minden jobb könyvtári gyűjteményben helye van. (1984. 183 l., 2 sztl. lev. 30 Ft)

Válogatott bibliográfia az új- és legújabbkori egyetemes történelem tanulmányozásához címmel a történelem szakos egyetemi és főiskolai hallgatók tanulmányi munkájának, illetve a pályakezdő tanárok oktató és tudományos tevékenységének segítésére 400 példányban sokszorosított jegyzéket adott ki a szegedi József Attila Tudományegyetem bölcsészettudományi kara: *A Gábor Kálmánné és Klukovics Lajosné* közreműködésével *Hegyí András* által szerkesztett ajánló

jegyzék a Magyarországon 1980 végéig megjelent, magyar nyelvű szakirodalomból válogat, és ismeretterjesztő művekre, valamint gyermekek részére írt történelmi tárgyú munkákra is kiterjed figyelme. A bibliográfia három nagy fejezetre tagolódik (Általános művek; Új- és legújabbkori egyetemes történelem; Korunk kérdései), ezeken belül pedig igen sok, tárgykör szerinti csoportra bomlik tovább az anyag. A legterjedelmesebb – második – fejezetben az európai országok történetéről szóló könyvek leírásai betűrendben követik egymást. Egy-egy csoporton belül általában a következő további különválasztást alkalmazta a szerkesztő: a marxizmus-leninizmus klasszikusainak művei; munkásmozgalmi irodalom; források, feldolgozások; egyetemi, főiskolai jegyzetek. Az 1950 tételes bibliográfiában való keresést egyetlen mutató, a szerzőket, összeállítókat-szerkesztőket és a történelmi személyiségeket számba vevő névmutató segíti. (1983. 210 l.)

A Budapesti Műszaki Egyetem Évkönyve 1981–82 c. kiadvány 1484 tételes bibliográfiát is közöl az egyetem oktatóinak és kutatóinak szakirodalmi tevékenységéről, sőt 840 tételben az 1981. évi, nyomtatásban meg nem jelent előadásokat is regisztrálja (1983. [1984.] 680 l.) – **A Budapesti Tanítóképző Főiskola dolgozóinak publikációi 1959–1983 c. bibliográfia**, amely a főiskola kiadványsorozatának 14. köteteként, második, átdolgozott kiadásban jelent meg, igen sok, helyismereti szempontból fontos publikációt vesz számba, ezért a helytörténeti gyűjtemények munkatársainak érdemes átnézniük a bibliográfia kitűnő összevont mutatóját – hasonlóan a Műegyetem évkönyvében közölt bibliográfiának, illetve mutatójának tanulmányozásához. (1984. VI, 300 l. – Soksz.)

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének évkönyve 1982 c. kiadvány terjedelmének nagyobbik részét a miskolci (XIV.) vándorgyűlés dokumentumai foglalják el: a kötet közli a plenáris ülés előadásainak szövegét (*Porkoláb Albert*: Megnyitó; *Czibere Tibor*: A műszaki és természettudományi kutatások helyzete és hatékonysága; *Kapolyi László*: A hazai ipar fejlesztésének főbb irányai és összefüggése az információellátás igényével; *Cselötei László*: Az oktatás és a tudomány feladatai a mezőgazdaság fejlesztésében; *Huszár István*: Társadalmi haladás és a társadalomtudományi kutatások); a szekcióülések tartalmáról pedig szintén az ott elhangzott előadások, referátumok szövegközlésével tájékoztatja az évkönyv olvasóit – a levéltári és a közművelődési könyvtárosi szekciók kivételével, ezekről ugyanis csupán összefoglalókat ad a kiadvány. Az egyesületi életéről a főtítkárszámolató az 1979–1982-es időszak áttekintésével, ezután pedig ugyanennek a ciklusnak az elnökségi tagjait, tisztségviselőit sorolja fel az évkönyv, majd első ízben közzéteszi az egyesület alapszabályait is. Mivel ezekben az 1973-as jóváhagyás óta változások következtek be, az egységes szerkezetbe foglalt, jelenleg érvényes szöveget közli a kiadvány. (Szerk. *Kovács Dezső*. Múzsák Közművelődési Kiadó, 1984. 112. l. 23 Ft)

Mutató a Vasváry-gyűjtés-ményhez a címe *A Somogyi-könyvtár kiadványai* nevű sorozat 30. kötetének, amely a szegedi

könyvtár híres különgyűjteményének használatát lényegesen megkönnyíti. A szegedi születésű Vasváry Ödön (1888–1977) református lelkész, aki 1914-től élt az Egyesült Államokban, az amerikai magyarság történetére vonatkozó több száz kötetes adatgyűjteményét és magánkönyvtárát 1972-ben a Somogyi Könyvtárra hagyományozta. A könyvtár az 1978-ban birtokába került gyűjtemény indexének elkészítésével és közreadásával a korábbinál sokkal szélesebb kör számára teszi lehetővé az anyaghoz való hozzáférést: a mutató tanulmányozása alapján történészek, helytörténészek éppúgy fontos adatokra, nyomokra bukkanhatnak a gyűjteményben, mint a tudomány-, a művészet-, film- és színháztörténet, valamint az irodalomtörténet művelői. A könyv az adományozóra és a gyűjteményre vonatkozó tájékoztató után az összeállító, *Csillag András* használati útbaigazítóját közli, majd az egyetlen, betűrendes – de több szempont szerinti keresést lehetővé tevő, összetett – index következik, amelynek nemcsak tájékoztató értéke igen nagy, hanem pusztán lapozgatása is sok érdekességet, ismeretgyarapodást kínál forgatójának. Az egyszerű, izléses kiadványt a Magyarok Világszövetsége és az Anyanyelvi Konferencia támogatásával ezer példányban jelentette meg a Somogyi Könyvtár. (1984. 167 l. 30 Ft)

Bényi László festőművész bibliográfiája jelent meg *A Veszeghy Ferenc Megyei Könyvtár bibliográfiái. Képzőművészeti sorozat*

ötödik kiadványaként. *Bálintné Hegyesi Júlia* összeállítása, amelyet a szolnoki könyvtár 500 példányban adott közre, a most 75 éves festő, művészettörténész és muzeológus munkásságát nyolc fejezetben tárja fel: Az első a kézikönyvek, lexikonok és monográfiák megfelelő helyeire utal, a második-harmadik az önálló, valamint csoportkiállítások meghívóit, katalógusait sorolja fel, s a legtöbb esetben röviden hivatkozik a sajtóvisszhangra, idéz az ismertetéseknek a művészre vonatkozó értékeléséből is. A legterjedelmesebb fejezet a Bényi László művészetéről szóló tanulmányok, kritikák, cikkek és hírek leírásait tartalmazza, majd ugyancsak külön fejezet veszi számba műveinek újságokban és folyóiratokban megjelent reprodukcióit, rajzait. A könyveinek, tanulmányainak és cikkeinek, valamint az általa rendezett kiállításoknak leírásait és muzeológiai tevékenységének dokumentumait, illetve ezek visszhangjait áttekintő fejezetek alkotják még a bibliográfia tartalmi részét. Az 518 tételes, időrend szerint felépített gondos összeállítást az életrajzi adatok, a kiállítások, a díjak és kitüntetések, továbbá a közgyűjteményekben és közintézményekben található festmények felsorolásai, a mutatók (név- és földrajzi), valamint a mellékletek (oklevelek, kiállítási fényképek és a művész néhány munkájának reprodukciói) fejezik be. (1984. 101 l., 13 sztl. lev.)

Zibolen Endre pedagógiai publikációinak bibliográfiáját adta ki 250 példányban az Orszá-

gos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum abból az alkalomból, hogy a neves pedagógus szaktekinthely június 6-án töltötte be 70. életévét. *Muzsáyné Szilágyi Erzsébet* összeállítása az életművet áttekintő és értékelő születésnapra köszöntővel kezdődik, majd hat fejezetben, mintegy 300 tételben tárja fel Zibolen Endre munkásságát (Önálló művek. Tankönyvek, jegyzetek; Szerkesztések, bevezető tanulmányok; Tanulmányok és közlemények; Szemle (ismertetések, kritikák); Folyóirat[-]szerkesztések; Interjúk). A fejezeteken belüli elrendezés alapja a betűrend, mégpedig (mivel a legtöbb bibliográfiai leírás – feleslegesen – Zibolen Endre névvel kezdődik) a címeknek – a határozott névelőket is figyelembe vevő – betűrendje. (1984. 41 l.)

A Szolnok megyei Néplap repertóriumának VIII., az 1957. évre vonatkozó kötetét adta ki 250 példányban, sokszorosításban a Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár. A *Nyitrai Lajos* által összeállított cikkbibliográfia minden kötetére megjelenésekor felhívtuk a figyelmet, s most ismét utalunk a vállalkozás fontosságára és példamutató voltára: az áldozatos munka árán ütemesen megjelenő éves kötetek jelentőségét növeli a szerkesztő személyének változatlansága, amely az azonos szempontok következetes érvényesítésén kívül a rostálás és a csoportosítás hozzáértő megvalósításának is záloga. Az 1385 tétel, szakok szerint felépített repertórium kezelését több mutató (név-, tárgy-, földrajzi) könnyíti meg, s a kötetet az 1957-es év eseménynaptára, valamint a megyei lapban megjelent vezércikkek jegyzéke zárja. (1984. 160 l.)

Tizenöt év néprajzi kutatás címmel az MTA néprajzi kutatócsoportjában 1968 és 1983 között készült tudományos munkákról bibliográfiát adott ki 200 példányban, sokszorosításban a kutatócsoport. A *Falvy Zoltánné* és három munkatársa által összeállított, válogató jellegű bibliográfia két nyelvű, mivel minden tételének angol

címfordítását, illetve -magyarázatát is közli, s a címlap szintén megadja az angol címet: **Fifteen Years of Ethnological Research**. A 11 fejezetre tagolt szakanyag belső csoportosításának alapja a szerzők, illetve a könyvcímek betűrendje; mutató nem készült a körülbelül ötszáz tételész bibliográfiához. (1983. IV, 56 l.)

Balázs Béláról jelent meg bibliográfia ezer példányban *A Somogyi-könyvtár kiadványai* nevű sorozat 29. köteteként a szegedi születésű költő, író, filmesztéta és publicista centenáriuma. *Gyuris György* értékes gyűjtő- és szerkesz-

tői munkájának nehézségeit jól érzékeltetik az életrajzi tények: Balázs Béla életéből negyedszázadot emigrációban élt, s írásai viharos időszakokban, sokféle sajtótermékben és több ország lapjaiban, más-más nyelveken jelentek meg. Amit e kötetben mégis sikerült számbavenni, jó iránytűt nyújt az életmű megismeréséhez és értékeléséhez a már nem kortárs nemzedék tagjai számára is. A bibliográfia nagy erénye, hogy a gyűjteményes köteteket következetesen feltárja, a pálya és az életmű alakulását pedig a könyvészet rendszerével, a Balázs Béla által írt, illetve a róla szóló munkák regisztrálása esetében egyaránt következetesen alkalmazott időrendi csoportosítással igen jól követhetővé teszi.

A szükséges magyarázatokkal is ellátott, jó tipográfiájú, olvasmánynak sem érdektelen kötetben a keresést ötven oldal terjedelmű, „szegedi típusú”, összevont mutató könnyíti meg. (1984. 201 l. 30 Ft)

Erotika címmel bibliofil kötetet adott ki a nagy görög költő, *Jannisz Ritszosz* 75. születésnapjára a Somogy megyei Palmiro Togliatti Könyvtár *Papp Árpád* kaposvári tanár, könyvtáros fordítói közreműködésével. A József Attilát is fordító, többször Nobel-díjra jelölt Ritszosz verseit több ciklusban közli a neves Békés megyei tipográfus, *Petőcz Károly* által tervezett kötet: az első két ciklus (Kis-szvit, piros-dúrban, Mezzitelen test) költeményei párhuzamosan, két hasábon jelennek meg a szép papírra nyomott oldalakon – az egyik hasábon a magyar fordítás nemes tipográfiájú nyomtatott sorai, a másikon Ritszosz kalligrafikus szépségű újjörög szövegeinek saját kezű írása, melyet változtatás nélkül vett át a kötet. A kiadványnak ebben a részében a két szöveggép uralkodik, illusztrációk csupán a terjedelmesebb harmadik fejezetbe, a Testté lett ige c. ciklushoz készültek: ennek csak magyar fordításban közölt szövegrészei közé a Kaposvárról elszármazott *Barabás Ferencnek*, a békéscsabai Corvinarezslig könyvtervezőjének finom rajzai kerültek. (A Testté lett ige c. ciklusból Békéscsabán önálló, miniatűr kötetet is kiadtak.) A 800 példányban napvilágot látott kötetet kinyomtatója és szép kötésének készítője, a kaposvári könyvtár kötetenként száz forintért árusítja. (1984. 87 l.)

Kisszámítógépek az oktatásban a címe és a tárgya a vészprémi Országos Oktatástechnikai Központ témabibliográfia-sorozatában ötezer példányban kiadott ajánló jegyzéknek, *Borián Beatrix* összeállításának, amely a téma 237 tétel, friss irodalmáról műfajok (könyvek, cikkek, fordítások, programleírások) szerint tájékoztatja az olvasókat, és segítésükre

szervezői névmutatót is közöl. (1984. 48 l.)

Tájékoztató szolgálat címmel ajánló bibliográfiai sorozatot indított a tatabányai József Attila Megyei Könyvtár bizonyos közérdekű kérdések időszzerű irodalmának gyors közreadása végett. Az első, az 1984. augusztusi jegyzékben a szerkesztő, *Herczigné Mlakár Erzsébet* szakajtájékoztató négy, kis alakú, sokszorosított oldalon a *tehetséggondozási vita* 1981–1984-es anyagából 21 cikkre, illetve gyűjteményes kötetekben megjelent tanulmányra hívja fel a figyelmet.

Kettős funkciójú könyvtárak létrehozása és működtetése a nyíregyházi járásban 1980/1983 a címe a Móricz Zsigmond Megyei Könyvtár *Módszertani levelek* nevű sorozatában közreadott 6. füzetnek, *Biczák Lászlóné* 300 példányban sokszorosított összeállításának. A módszertani levél első része az iskolai és a tanácsi közművelődési könyvtárak korábbi, meg gondolatlan összevonásával létesített kettős funkciójú könyvtárak kudarcából okulva meghozott új szervezeti és módszertani intézkedéseket ismerteti. Ezt az 1981–83-as időszak „mérlegbeszámolójának” is tekinthető részt hasznos mellékletek egészítik ki: a megyei művelődésügyi osztály irányelve a kettős funkciójú könyvtárak létrehozásáról és működtetéséről; irodalomjegyzékek e könyvtárak különféle állománycsoportjai számára; adatlapok az összevonásra kijelölt könyvtárak helyzetéről, feltételeiről; a kettős funkciójú könyvtárak 1980-as és 1983-as helyzetének összehasonlítására alkalmas statisztikai táblázatok. (1984. 43 l.)

A városi könyvtár könyvajánlata vakációzó gyerekeknek címmel ötven szépirodalmi és harminc ismeretterjesztő könyvet ajánl pár mondatos annotációkkal a gyermekkönyvtár kisebb-nagyobb olvasóinak a Debreceni Városi Könyvtár két munkatársa, *Muri Attiláné* és *Várterész Cecília*

az intézmény által kiadott sokszorosított füzetben. (1984. 47 l.)

Ambrózy-Migazzi Istvánról, a Vas megyei jeli és a malonyai (Szlovákia) arborétum megerem-tőjéről szól a *Vasi életrajzi bibliográfiák* 10. kötete, amelyet a szombathelyi Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár adott ki 500 példányban, sokszorosításban. *Vértesi Péterné* összeállítása az 1869-től 1933-ig élt botanikus életrajza után először az

írásaira és életére vonatkozó irodalom bibliográfiai forrásait veszi számba, majd publikációinak és kéziratának 30 tételes jegyzékét közli. A bibliográfia negyedik fejezetének élére a nekrológok leírásai kerültek, ezután a munkásságára vonatkozó magyar és külföldi irodalom adatai következnek, csaknem 60 tételben. Szlovákiai szerzők mutatják be Ambrózy malonyai tevékenységét, az ottani arborétumot pedig több mint 130 tételes, főként szlovák nyelvű közleményeket számba vevő irodalomjegyzék ismerteti. A jeli erdészeti botanikuskert történetét *Horváth Ernő* foglalja össze, végül a kertet bemutató írások csaknem 80 tételes bibliográfiája zárja a könyv érdemi részét, amelyben a keresést egyetlen, szerzői mutató segíti. Az értékes bibliográfia függeléke közli az Ambrózy-Migazzi Istvánról elnevezett növények jegyzékét, az

emlékét őrző létesítmények-szobrok képeit és feliratait, továbbá az 1958 óta megrendezett *Jeli napok* programjait is. (1984. 137 l.)

Bibliográfia Sipos Gyula költő életművéről címmel a Dombóvár Városi Művelődési Központ és Könyvtár a kaposuljai Ezüst Kalász Termelőszövetkezet támogatásával kiadta *Szjártó István* összeállítását, mely a Dombóvár melletti Tüskepusztán 1921-ben született és Budapesten 1976-ban elhunyt, kétszeres József Attila-díjas költő, író munkásságát veszi számba műveinek visszhangjáról együtt. Az életrajzot is tartalmazó, 300 példányban sokszorosított bibliográfia az 1983 februárjában-márciusában Dombóváron, *Pusztaiak* címmel rendezett irodalmi est, illetve emlékkiállítás alkalmából készült, s vele együtt a *Dombóvári krónika* nevű helytörténeti sorozat első füzeteként 500 példányban sokszorosított segédletet is megjelentetett a dombóvári intézmény: a *Pusztaiak. Emlékezés Sipos Gyula költőre* c. összeállítás az életrajzi áttekintésen kívül verseket, szemelvényeket közöl Sipos Gyula munkáiból, emlékezést személyére és munkásságára, részletet egy vele készített interjúból, továbbá rövid összefoglalást a város körüli uradalmi pusztákról, valamint néhány fényképet is Sipos Gyuláról, illetve a puszták embereiről és az őket körülvevő tájról. (1983. 31 és 22 l., 2 sztl. lev.)

Tiszta szívvel füzetek címmel sorozatot ad ki a nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei Könyvtár, hogy önálló kötetük megjelenéséhez segítse a megyében élő, irodalmi lapokban és antológiákban már publikáló tehetséges fiatal alkotókat. A karcsú, pasztell színű borítókkal ellátott, azonos méretű, kétféle példányban megjelentetett füzeteket *Katona Béla* szerkeszti, és mindegyiknek lektora is van. Az első kiadvány 1982-ben jelent meg, a másodiktól kezdve sorozatmegjelölés és árjelzés – 10,50 Ft – is szerepel a füzeteken, a harmadiktól fülszöveg mutatja be az al-

kotót. Az eddig megjelent művek sorrendben: **Mester Attila Hangulatjelentés** (1982. 39 l.); **Nagy István Attila Társadul szegődöm** (1983. 38 l.); **Bodnár István A számadás évszaka** (1983. 44 l.); **Madár János Szóljatok rám** (1984. 48 l.).

A Szuhavölgyi Bányauzem dolgozóinak szakmunkástanuló gyermekei részére szervezett Rakacsa-tavi olvasótábor meghívója bő irodalomjegyzéket is tartalmaz, amelyet a Kurityáni Nov. 7. Művelődési Házban működő könyvtár állított össze érdekes régészeti, helytörténeti, népművészeti, önismeretet segítő, sporttárgyú és hobbiakkal foglalkozó könyvek figyelembevételével.

Könyvtári kalauzt adott ki a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára, amelynek **Szakirodalmi Tájékoztató Szolgáltatások** című, ezer példányban sokszorosított, megrendelőszelvényeket is tartalmazó füzetét a Magyar Könyvtárosok Egyesületének szegedi vándorgyűlésén részt vevő szakmai érdeklődők az egyik szekciósülésen is megkaphatták (1983. 17+13 l.), valamint a SZOT Központi Iskola Könyvtára **Útmutató a SZOT Központi Iskola Könyvtárának használatához** címmel – ugyancsak sokszorosításban, példányszám-megjelölés nélkül. (1984. 12 l.)

Ugyan miféle kutya ez? címmel **Lakatos István** költő, műfordító önéletrajzi írása jelent meg a Békéscsabai Megyei Könyvtár bibliofil kiadványainak sorában, a prózai és verses műveket vegyesen tartalmazó sorozatban. A 250 számozott példányban kiadott munkában Lakatos István nemcsak bicskei gyermekkorát idézi fel, hanem emlékezéseiben feltűnik Szabó Lőrinc, Schöpflin Aladár és Török Sophie, valamint Babits Il-dikó alakja is.

A „Kell a jó könyv ’83/85” olvasópályázat könyveiről annotált ajánló jegyzéket adott ki a Debreceni Városi Könyvtár 200 sokszorosított példányban. **Tóth Ilona** összeállításában a pályázat ajánlott műveinek leírásai a szerzők betűrendjében követik egymást, s mindegyik könyv elolvasására egyoldalas, 9–10 mondatos jó ajánlások buzdítják a pályázókat. (1984. 28 l.)

Szeptember 1-ig a szerkesztésbe érkezett periodikus kiadványok; statisztikai adattárak: Debreceni Hívatató. 1984. szeptember (Debreceni Városi Könyvtár); **Gazdasággazdasági Tájékoztató. 1984/6. sz., június, 1984/7. sz., július** (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján); **Irodalomkutató. Az általános és a szakkönyvtárakban elvégzett irodalomkutatók jegyzéke. 1984. július–augusztus** (Berszenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); **Könyvtári gyarapodási jegyzék 1983.** ([Az] Egészségügyi Minisztérium Szervezési, Tervezési és Információs Központja); **Könyvtári kiadványok a Hajdú-Bihar megyei Könyvtárba beérkezett kötelesempéldányok alapján. 1984/1–4. sz.,**

január–április, 1984/5. sz., május, 1984/6. sz., június, 1984/7. sz., július (Hajdú-Bihar megyei Könyvtár, Debrecen); **Könyvtári Tájékoztató. 1984/8. sz., augusztus** (Nagy-községi Könyvtár, Edelény); **Külföldi Társadalomtudományi Kézírókönyvek. Országos gyarapodási jegyzék. 1984/1. sz. 16360–17300. tétel** (Országos Széchényi Könyvtár); **Külföldön megjelent fontosabb legújabbkori történelmi és politikai művek jegyzéke. 1983. negyedik negyedév** (Országgyűlési Könyvtár); **[A] Központi Műszaki Könyvtár 1984. I. félévi állománygyarapodása. 1984/1. sz.** (Videoton Elektronikai Vállalat); **Nógrádi Tükör. Bibliográfia és repertórium. 1983/2. sz., 1983. július–december 31.** (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján); **OMIKK Híradó. 1984/7–8. sz.** (Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár); **Rövid Úton. Pedagógiai és köznevelődési folyóiratszám. 1984/1. sz.** (Pedagógus Továbbképző Intézet és Filmtár – Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár, Szolnok); **Somogy a sajtó tükrében. A megyei könyvtár sajtófigyelője. 1984. II. negyedév** ([Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár, Kaposvár]); **A szakszervezeti irodalom cikkbibliográfiája. (Válogatás.) 1984. június** (A Szakszervezetek Vas megyei Tanácsának Központi Könyvtára, Szombathely); **Tájékoztató a külföldi közgazdasági irodalomról. „A”-sorozat. Referátumok. 1984/5. sz., „B”-sorozat. Bibliográfia. 1984/5. sz.** (Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem, Központi Könyvtár); **Tájékoztató jegyzék vezetők számára. 1984/7. sz., július** (Hajdú-Bihar megyei Könyvtár, Debrecen); **Új szakkönyvek az Országos Műszaki Könyvtárban. 1984/3. sz., Mellékletei: Egyetemi és főiskolai jegyzetek. 1984/3. sz., A Szovjet Kultúra és Tudomány Háza Műszaki Tudományos Könyvtárának új könyvbeszerzései. 1984/3. sz.** (OMIKK); **Új szerzemények tájékoztatója. 1984/85. 1. sz.** ([A] SZOT Központi Iskola Könyvtára). – **A budapesti agglomeráció tanácsai könyvtárai. 1983.** (Pest megyei Művelődési Központ és Könyvtár).

SÓS ZSIGMOND
ex libriseiböl
(Cikküket lásd a 619. oldalon)

Ára: 10,— Ft
HU ISSN 0450-7886